

SZAKKOLLÉGIUMI TANULMÁNYKÖTET

2

NEMZETBIZTONSÁGI
SZAKKOLLÉGIUM

**NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM
NEMZETBIZTONSÁGI SZAKKOLLÉGIUM**

**TANULMÁNYKÖTET
2.**

Budapest, 2019

SZERKESZTŐK:

Kiss-Szemán Johanna
Barcza-Tóth Tímea
Dobák Imre

SZERZŐK:

Fodor Dóra
Kovács Márk Károly
Lőrincz Virág
Tóth Tamás
Krausz József
Bietry Kevin

A TANULMÁNYKÖTETBEN MEGJELENT ÍRÁSOKAT LEKTORÁLTÁK:

Dr. Forgács Balázs
Prof. Dr. Resperger István
Dr. Dobák Imre
Hegedűs Tamás
Dr. Hegedűs Ernő
Dr. Bács Zoltán György

A Nemzeti Közzolgálati Egyetem Nemzetbiztonsági Szakkollégiumának kiadása
<https://nbi.uni-nke.hu/szakkollegium/kapcsolat>
<https://www.facebook.com/NemzetbiztonsagiSzakkollegium/>

© A szerzők és a szerkesztők

Előszó

„Tiszteld a múltat, hogy érthesd a jelent, és munkálkodhass a jövőn.” - ahogyan Széchenyi István mondja. A hagyományok tiszteletével, a napjainkban zajló konfliktusok, események megértésével adódhat lehetőségünk arra, hogy az elkövetkezendő időkben, a jövőben, eredményesen munkálkodhassunk. A Szakkollégium a jövőért tenni akaró, képzett szakemberek oktatását, motiválását hivatott szorgalmazni.

A Nemzetbiztonsági Szakkollégium 2013-as megalakulása óta, immáron második alkalommal publikálja tanulmánykötetét, amelyben a tagok által elkészített kutatások, elemzések, értékelések jelennek meg. A Szakkollégium célja, hogy az egyetemi képzés mellett az érdeklődő hallgatóknak biztosítson lehetőséget arra, hogy nemzetbiztonsági témakörben bővíthessék ismereteiket, szakmai tudásukat gyarapítsák, majd az érdemi munkájuknak publikációs felületet teremtsen. Az alábbi tanulmánykötet, és a konferenciákon, versenyeken, pályázatokon szakkollégisták által elért további sikerek is bizonyítékai annak, hogy a tehetséggondozás eredményes.

A jelen tanulmánykötetben megjelenő írások, a szakkollégium tagjai által feldolgozott témák, amelyek a napjainkban zajló konfliktusok eseményeit elemzik vagy dolgozzák fel, érintve a kiberbiztonság, a terrorizmus, a radikalizmus, a nemzetközi szerződéses és a modern hadviselés témakörét.

Kiss-Szemán Johanna

TARTALOMJEGYZÉK

FODOR DÓRA: A NEGYEDIK GENERÁCIÓS HADVISELÉS ELMÉLETE	6
KOVÁCS MÁRK KÁROLY: FELKELÉSEK AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK TÁBORI KÉZIKÖNYVEI ALAPJÁN	17
LŐRINCZ VIRÁG: A XXI. SZÁZADI INFORMÁCIÓS ÉS KIBERHADVISELÉS KOCKÁZATAI.....	30
TÓTH TAMÁS: A MINŐSÍTETT ADAT VÉDELMÉNEK SZEMÉLYI BIZTONSÁGI FELÜGYELETEI	40
KRAUSZ JÓZSEF: AZ AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK KILÉPÉSE AZ INTERMEDIATE-RANGE NUCLEAR FORCES SZERZŐDÉSŐL ÉS ENNEK BIZTONSÁGI KÖVETKEZMÉNYEI	48
BIETRY KEVIN: A TERRORIZMUS ÉS A RADIKALIZMUS KAPCSOLATA, VALAMINT A KÜLFÖLDI HARCOSOK, MINT JELENSÉG PROBLEMATIKÁJA	69

FODOR DÓRA: A NEGYEDIK GENERÁCIÓS HADVISELÉS ELMÉLETE

Bevezetés

A történelem szerves részét képezi a háború, mely a jellegét, az alkalmazott módszereket, a felsorakoztatott haditechnikai eszközöket, a szereplőket tekintve számtalan változáson ment keresztül az évszázadok során. Bár a mozgórugó mindig ugyanaz maradt, - a szembenálló felek igyekeztek érvényre juttatni akaratukat a másikkal szemben - ennek elérésében azonban technikai, módszerbeli fejlődés figyelhető meg. Napjaink fegyveres konfliktusaiban már a hadviselés negyedik generációjának jegyeit figyelhetjük meg (habár a szakirodalomban már ötödik generációs hadviselésről is találunk értekezéseket). A jelen tanulmány ezt az új típusú hadviselési formát kívánja bemutatni. Fontos leszögezni, hogy az egyes generációk között nem húzhatók meg éles határvonalak, hanem az évek során lezajlott folyamatos fejlődés eredményeként tudjuk értelmezni azokat.

Mindenekelőtt érdemes tisztázni, hogy mit értünk hadviselés alatt. A Katonai Terminológiai Értelmező Szótár tömören, röviden határozza meg a hadviselés fogalmát: „*Hadicselekmények, háború megvívása, a hadban álló felek (államok) egymás elleni fegyveres küzdelme, amely magában foglal minden hadi- és harctevékenységet*”¹ Tehát a katonai műveletek teljes spektrumára kiterjed, minden haderőnem tevékenységét magában foglalja.

Definíció szerint *a hadviselési mód a háború egyik katonai-technikai jellemzője, a hadművészet elméletének jelentős fejezete, a fegyveres erők alkalmazási formáinak és módszereinek összessége. A hadviselési mód szoros összefüggésben van: a hadviselő országok gazdasági, erkölcsi, tudományos-technikai színvonalával, katonai erőviszonyaival és katonaföldrajzi helyzetével; a háború politikai céljaival; a háború kirobbanásának körülményeivel és a háborúban alkalmazott pusztító eszközökkel. A korszerű hadviselési mód már a háború kezdetén, a legnagyobb erő kifejtéssel az ellenség gazdasági potenciáljának, minden fontos objektumának, fegyveres erőinek rendkívül gyors megsemmisítésére irányul. A hadviselés módjára és eszközeire különböző nemzetközi szerződések vonatkoznak, melyeket a szembenálló feleknek célszerű figyelembe venniük, és kölcsönösen betartaniuk.*²

Negyedik generációs hadviselés (4th Generation Warfare – 4GW)

A negyedik generációs hadviselés fogalmának értelmezésében és magyarázatában eltérő véleményeket találunk a szakirodalomban. William Gibson az elsők között tesz említést egy új, a korábbiaktól jelentősen eltérő háborúról az 1984-ben megjelent sci-fi

¹ BERKÁNE DANESCH Marianne (szerk.): Katonai Terminológiai Értelmező Szótár, Zrínyi Kiadó, Bp., 2015., p.228.

² SZABÓ József (főszerk.): Hadtudományi Lexikon, I. kötet, Magyar Hadtudományi Társaság, Bp., 1995., p.490.

regényében. 1989-ben William S. Lind társaival együtt írott tanulmányában prognosztizálta egy új típusú hadviselési forma megjelenését, amely már a negyedik generációt jelenti. A csúcstechnológiájú fegyverek gyártói és tervezői a negyedik generációs hadviselés fogalmát szinte azonnal elkezdték alkalmazni az új haditechnikai eszközökre (a korábban már használatban lévő sugárhajtású repülőgépek analógiájára).³ Például az orosz szakirodalomban Szlipcsenko a haditechnikai fejlődést tekinti a generációk alapjának, amelyből kiindulva hat korszakot különböztet meg.⁴ Ez az értelmezés teljesen mellőz minden módszerbeli, jellembeli változást, és kizárólag a fegyverek fejlődését veszi figyelembe a hadviselés generációinak meghatározásakor. Ezzel szemben a nyugati és a hazai szakirodalom jelentős hányadában az a felfogás kerül előtérbe, amely szerint a 4GW egy komplex, a háború valamennyi aspektusát érintő, a korábbiaktól nagy mértékben eltérő hadviselési mód, amely túlmutat a fegyverzetgyártás (nem elhanyagolható) vívmányain. Jelen dolgozat ez utóbbi felfogás szerint értelmezi és kísérli meg bemutatni a negyedik generációs hadviselés fogalmát.

Az első generációs hadviselést, vagyis napóleoni háborúk időszakát az államok állandó hadseregei által vívott, szabályozott háború jellemzi, vonal- vagy oszlopharcászat érvényesült, amely során a polgári lakosságot igyekeztek megóvni a háború hatásaitól. A második generációs hadviselés időszakában (az I. világháború) az ipari potenciál növelése, az ellenség kifárasztása, felmorzsolása, kivéreztetése vált az elsődleges céllá. Ezt a korszakot az anyagcsaták, a tüzérő koncentrációja jellemezte. A harmadik generációs hadviselés során kikristályosodott, a Blitzkriegnek nevezett harcmodor. Lényege a mélységbe betörő, gépesített alakulatok morálra gyakorolt hatása, és ezáltal az ellenség harci szellemének, harcképességének csökkentése. Természetesen a háborúskodás generációi közötti határvonalak nem húzhatók meg élesen, azok elmosódtak, az egyes korszakok olykor egybefolytak. Az első három generáció közös jellemzője, hogy a fegyveres összetűzés szinte mindig államok között zajlott, a nem-állami szereplők háborúra gyakorolt hatása korlátozott volt, érvényesültek bizonyos nemzetközileg elfogadott szabályok (pl. nemzetközi jog, humanitárius jog), a felek többnyire elfogadott eszközöket és eljárásokat alkalmaztak az ellenség akaratának megtörésére, valamint mindhárom esetben megvalósult a Clausewitz-i hármasság⁵ (katona, állam, polgár) szétválasztása.

Az új típusú hadviselés jegyei a második palesztin intifáda (2000-2003) eseményeiben körvonalazódtak. A negyedik generációs hadviselés egyik alapvető eltérése a korábbiakhoz képest, hogy nem csupán országok egymással szembeni küzdelméről van szó, hanem immáron az állami szint alatti szereplők (etnikai, vallási csoportok, politikai mozgalmak, bűnszervezetek) is katonai potenciálra tesznek szert, amellyel más, nem állami szervezet, a fennálló rezsimit, vagy más országot támadnak.

³ SOMKUTI Bálint: A 4. generációs hadviselés, Hadtudományi Szemle, II. évf., 2. szám, 2009., p.45.
Letöltve: http://epa.oszk.hu/02400/02463/00005/pdf/EPA02463_hadtudomanyi_szemle_2009_2_042-051.pdf (2018.09.22.)

⁴ SIMICSKÓ István: A hibrid hadviselés előzményei és aktualitásai, Hadtudomány, XXVII. Évf., 3-4. szám, 2017, pp. 3-16.
Letöltve: http://real.mtak.hu/67458/1/Ht_201734_5_18_u.pdf (2018.09.17.)

⁵ CLAUSEWITZ, Carl von: A háborúról, Zrínyi Kiadó, Budapest, 2013, I. Könyv, 1. fejezet, pp.55-56.

Ezekre a csoportokra az erősen decentralizált, önszerveződő rendszer jellemző, felkelések kitörésekor alkalmazzák erőiket. Felszámolásuk, megsemmisítésük rendkívül nehéznek bizonyul, mert az ilyen komplex szervezeteknek nincs támadható központjuk, súlyos veszteségek után is megmarad néhány csomópont, amelyekből képesek újraszerveződni. Egy közös ideológiai cél vezérli a tagokat, amely hatalmas összetartó erővel bír, és alkalmas új harcosok folyamatos toborzására, valamint a támogatók megnyerésére. Ezek az elemek jól megfigyelhetők a Fülöp-szigeteki térségben működő Abu Szajjaf csoport tevékenységén keresztül. A szervezet 1991-ben létrejött, napjainkban csupán néhány száz taggal rendelkező, irreguláris hadviselést folytató, militáns szervezet, amely legfőbb célja egy független iszlám állam kiszakítása a Fülöp-szigeteken.

A negyedik generációs hadviselésnek nincs pontos definíciója, azonban körülírható: *„a legpontosabban úgy tudjuk meghatározni (hasonlóan egyes fizikai felfedezésekhez), hogy mi nem. Ha az ellenségnek nincs reguláris hadserege, nincsenek egyszerűen beazonosítható vezetési pontjai, nincs egyértelmű katonai infrastruktúrája és egy ezt támogató állama, mégis gyakorlatilag tetszése szerint képes csapást mérni, akkor elmondhatjuk, hogy egy negyedik generációs ellenféllel állunk szemben.”*⁶ Az ilyen típusú csoportok egyik iskolapéldája a magát Iszlám Államnak nevező (Islamic State – IS) szervezet, amely pókháló-struktúrájának, szélsőséges, szunnita, fundamentalista ideológiájának köszönhetően a 2010-es években hatalmas kihívást jelentett az országok nemzetközi koalíciója számára, amely a szervezet visszaszorítására törekedett.

Egy másik megfogalmazás szerint a negyedik generációs hadviselés (4GW) fogalma leírja, az állami és nem-állami ellenfelek stratégiai erőfeszítéseit, amelyekkel a nemzetek és a szövetségesek közötti viszonyra hatnak, és általuk igyekeznek megnyerni maguknak a nemzetközi támogatást.⁷ Az összecsapások helyett inkább a közvélemény szimpátiájának kivívására törekednek, amelyet a médián keresztül kívánnak elérni, míg a nyugati hadviselés célja elsősorban a katonai feladatok megoldása, és csak azután következik a prioritási sorrendben azok kommunikálása:⁸ Afganisztánban például a felkelők bírják a helyi lakosság jelentős részének támogatását, így az ellenük harcoló szövetségi erők hátrányból indulnak. Először be kell bizonyítaniuk, hogy ők a helyi lakosság érdekeit szolgálják, el kell nyerniük a polgárok szimpátiáját, együttműködést kell kialakítani a hatalom lokális képviselőjével annak érdekében, hogy ne érzék folyamatos atrocitások a reguláris fegyveres csapatokat a civilek részéről, majd, ha mindezt sikerült elérniük, akkor tudnak ténylegesen fellépni az irreguláris harci alakulatok ellen.

A negyedik generációs hadviselés jellemzője, hogy a harc non- lineáris, vagyis a harctér, a front és a hátszág közötti határvonalak nem egyértelműek, a tér bármely

⁶ SOMKUTI Bálint: A 4. generációs hadviselés, Hadtudományi Szemle, II. évf., 2. szám, 2009., pp.42-51. Letöltve: http://epa.oszk.hu/02400/02463/00005/pdf/EPA02463_hadtudomanyi_szemle_2009_2_042-051.pdf (2018.09.22.)

⁷ LINDLEY – FRENCH, Julian – BOYER, Yves: The Oxford Handbook of War, Oxford University Press, 2012., pp.99.

⁸ RESPERGER István - KISS Álmos Péter - SOMKUTI Bálint: Aszimmetrikus hadviselés a modern korban – Kis háborúk nagy hatással, Zrínyi Kiadó, Budapest, 2013., p.62.

pontján történhetnek harci cselekmények.⁹ A városok, főleg a jelentősebb nagyvárosok ideális terepként szolgálnak a 4GW műveletekhez, hiszen innen felszívható ideálisan az utánpótlás, valamint a propaganda is itt érvényesíthető. Mivel a támadások alapja a meglepés, ezért a fegyveres csoportok igyekeznek mindig váratlan helyen és időben csapást mérni, így nem alakul ki egy konkrét, jól elhatárolható front. A civilek és a katonák közötti különbségek elmosódnak: a tagok sok esetben a mindennapi munka után teljesítenek szolgálatot a szervezetnél, majd a feladat elvégzése után visszatérnek a civil életbe. A szervezetek nem rendelkeznek államisággal (bár időnként törekednek arra, hogy állammá váljanak – például az Iszlám Állam nevű szervezet), leginkább önszerveződő csoportokról beszélünk, amelyek tevékenysége nem azonosítható a bázisul szolgáló országgal.¹⁰ Az IS esetében bebizonyosodott, hogy tagjai a legkülönbébb társadalmi rétegekből, szakmákból, országokból kerültek ki. Olyan harcosok voltak a résztvevői, akiknek a szervezetnek tett szolgálat mellett a „civil” életük is megmaradt. A szíriai harcok során megfigyelhető volt, hogy alapvetően polgári, városi környezetben is végrehajtottak gerillaműveleteket, terroristatámadásokat, tűzharcba bonyolítottak reguláris erőkkal. A front és hátszág nem különült el egymástól élesen, amelyet a civil áldozatok hatalmas száma (hozzávetőlegesen 200 ezer fő)¹¹ is alátámaszt.

A korábbi generációkban a szembenálló felek először egymás haderejének, infrastruktúrájának elpusztítására törekedtek, valamint ezek útján törték meg ellenfelük morálját. A negyedik generációs hadviselés egyik nagy változása, hogy közvetlenül az akaraterő megtörését célozzák a vezetők, ehhez felhasználva a közvélemény manipulálását (melynek leggyakoribb közvetítője a média, első sorban az internet). A harctevékenység célja a fegyveres propaganda, amely képes növelni a kampányok eredményességét. Az elrettentés, a meghökkentő, elborzasztó tettek a radikalizmust erősítik a követőkben, az ellenfél legyőzésének bemutatása pedig motiváló, lelkesítő hatású lehet.¹² Az Iszlám Állam példájánál maradván láthattuk, hogy a szervezet a média nyújtotta lehetőségek propagandacélokra történő kihasználását igen magasan szintre emelte: saját magazinja, az al-Hayat Media Centre¹³ kiváló minőségben gyártotta propagandaanyagait; saját folyóiratuk a Dabiq (később Rumiya) arab és angol nyelven, online formában jelent meg, és a szervezet ideológiáját, sikereit volt hivatott széles körben terjeszteni. Ezen kívül számos további platformon, például Twitteren, YouTube-

⁹ Kiss Álmós Péter: Generációk a hadviselésben – a negyedik generáció, Hadtudományi Szemle, II. évf., 2. szám, 2009, pp.10-18.

Letöltve: http://archiv.uni-nke.hu/downloads/kutatas/folyoiratok/hadtudomanyi_szemle/szamok/2009/2009_2/2009_2_hm_kiss_a_lmos_10_18.pdf (2018.09.22.)

¹⁰ SOMKUTI Bálint: A 4. generációs hadviselés, Hadtudomány, II. évf., 2. szám, 2009.

Letöltve: http://epa.oszk.hu/02400/02463/00005/pdf/EPA02463_hadtudomanyi_szemle_2009_2_042-051.pdf (2018.09.22.)

¹¹ CAMPOY, Ana: qz.com: Syria's civilian deaths and refugees since 2011, 2018.04.11.

Letöltve: <https://qz.com/1249354/syrias-civilian-deaths-and-refugees-since-2011/> (2018.09.22.)

¹² SOMKUTI Bálint: A 4. generációs hadviselés, Hadtudomány, II. évf., 2. szám, 2009., pp.42-51.

Letöltve: http://epa.oszk.hu/02400/02463/00005/pdf/EPA02463_hadtudomanyi_szemle_2009_2_042-051.pdf (2018.09.22.)

¹³ sz.n.: alhayatmedia.wordpress.com (al-Hayat Media Center hivatalos weboldala)

Letöltve: <https://alhayatmedia.wordpress.com/media/> (2018.09.22.)

on, Facebookon, Intagramon aktív jelenléttel igyekeztek minél több felhasználót, potenciális követőt megszólítani.

A negyedik generációs hadviselés esetében tapasztalt harcjeljárások magukban foglalják a korábbi generációk modernizált variációit (mozgékonyosság, manőver, meglepés, feladat-központú vezetés), a hagyományos gerilla-harcászat elemeit (rajtaütés, lesállítás), valamint ezeket összefogja a farka-harcászat: „*a cél ellen több irányból egyszerre indított váratlan, gyors, rövid és lüktetésszerűen ismétlődő támadások és visszavonulások sorozata.*”¹⁴ Ezekon felül alkalmaznak olyan eljárásokat is, amelyeket korábban nem tekintettek a hadviselés eszközeinek. Ilyen például a törvényes politizálás, a zavargások, a terrorizmus, tömeglázítás, bűnözés, cyber-hadviselés.¹⁵ Ezeket az eszközöket összehangolva, váratlanul alkalmazzák, amely jelentősen megnehezíti a velük szembeni harcot. A libanoni Hezbollah például 2009-ben 10 parlamenti mandátumot szerzett meg, így bekerült a kormányba, és már törvényes úton is képes beleszólni az államügyekbe.¹⁶

A negyedik generációs hadviselést folytató szervezetek nem tekintik magukra nézve kötelezőnek a hadviselés általánosan elfogadott szabályait, ezért sokszor törvényellenes magatartás-formákat is alkalmaznak (foglyok kínzása, megcsonkítása, kivégzése), amelyekkel első sorban a megfélemlítés és az elrettentés a céljuk. Ezeket az embertelen tetteket gyakran közzéteszik az interneten, hogy minél szélesebb réteghez eljusson az egyértelmű üzenet: nem érdemes szembeszállni velük. Ez azonban csak a kampány része, a legfőbb célkitűzés általában az állami hatalom megszerzése, a függetlenség vagy autonómia kivívása.¹⁷

A konfliktus békés rendezésének egyik legfőbb akadálya, hogy gyakorlatilag nincs kivel tárgyalni, ugyanis nincs a szervezetnek irányító központja. Csomópontok ugyan vannak, ahonnan egyes kisebb egységek irányítása zajlik, de az egész rendszerre kiterjedő központ (általában) nem létezik. Ebből adódóan, ha egy-egy csomópont működésképtelenné válik, a szervezet akkor is képes gördülékenyen tovább működni, önmagát újjá tudja építeni. Ha valakivel mégis sikerül megegyezni, akkor sem garantálja senki, hogy azok is betartják majd a megegyezésbe foglaltakat, akik a tárgyalásban nem vettek részt, ennek elsődleges oka, hogy hiányzik a felső kontrol.¹⁸ Az IS ellen harcoló

¹⁴ Kiss Álmos Péter: Generációk a hadviselésben – a negyedik generáció, Hadtudományi Szemle, II. évf., 2. szám, 2009, pp.10-18.

Letöltve: http://archiv.uni-nke.hu/downloads/kutatas/folyoiratok/hadtudomanyi_szemle/szamok/2009/2009_2/2009_2_hm_kiss_a_lmos_10_18.pdf (2018.09.22.)

¹⁵ RESPERGER István - KISS Álmos Péter - SOMKUTI Bálint: Aszimmetrikus hadviselés a modern korban – Kis háborúk nagy hatással, Zrínyi Kiadó, Budapest, 2013., p.62.

¹⁶ Sz.n.: bbc.com: Profile: Lebanon's Hezbollah movement, 2016

Letöltve: <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-10814698> (2018.09.22.)

¹⁷ SOMKUTI Bálint: A 4. generációs hadviselés, Hadtudomány, II. évf., 2. szám, 2009., pp.42-51.

Letöltve: http://epa.oszk.hu/02400/02463/00005/pdf/EPA02463_hadtudomanyi_szemle_2009_2_042-051.pdf (2018.09.22.)

¹⁸ SOMKUTI Bálint: A 4. generációs hadviselés, Hadtudomány, II. évf., 2. szám, 2009., pp.42-51.

Letöltve: http://epa.oszk.hu/02400/02463/00005/pdf/EPA02463_hadtudomanyi_szemle_2009_2_042-051.pdf (2018.09.22.)

államok többsége 2017 végén kijelentette, hogy az Iszlám Államot legyőzöttnek tekintik, és az ellene folytatott harcokat befejezik.¹⁹ Ennek ellenére, egyes becslések szerint 2019 februárjában az IS-nek hozzávetőlegesen 1000-1500 harcos tagja tartózkodott Irak és Szíria határán.²⁰

Bár nehéz definíciószerűen meghatározni a negyedik generációs hadviselést, mégis felfedezhetők azok a speciális jellemzők, amelyek a 4GW sajátosságai. Az alábbi tulajdonságok együttes megléte teszi negyedik generációssá a hadviselést:

- *Megszűnik a clausewitzi hármasság:* Az elmélet képviselői szerint a negyedik generációs hadviselés során megszűnik a clausewitzi hármasság²¹ (katona, polgár, állam): békekötésre alkalmas állam híján nem jöhet létre a politikai megegyezés, elmosódik a határvonal a katonák és a civilek között.
- *A résztvevők nem államok:* Megjelennek az állami szint alatti fegyveres csoportok, akik nem foglalkoznak a nemzetközi jog szabályaival, továbbá egyszemélyi vezető hiánya miatt felmerül a békekötés problematikája.
- *Hagyományos ipari konfliktusok csökkenése:* A csoportok nem rendelkeznek megfelelő anyagi háttérrel ahhoz, hogy tetemes fegyverarzenált halmozzanak fel a legmodernebb eszközökből, továbbá a tömegpusztító fegyverek elterjedése azt eredményezte, hogy egyszerűbben, kevesebb ráfordítással nagyobb pusztítást tudnak végezni.
- *Népi/Ideológiai/Vallási alapú háború:* Valamennyi irreguláris hadviselést folytató csoport rendelkezik valamilyen politikai-ideológiai, esetleg vallási célokkal, amelyek nagyon erős motivációt jelentenek a tagok számára, és jelentősen növelik a csoportkohéziót.
- *Propaganda/Morál központú:* Kiemelt célként jelenik meg a civil lakosság támogatásának megnyerése, ezért kiemelkedő fontosságú a médiában terjesztett propaganda. Az internet (és a televízió) vált az első számú közvetítővé, hiszen pillanatok alatt, gyakorlatilag ingyen, óriási tömeghez juttatja el az üzenetet. Fontos, hogy a propaganda nem csak a potenciális támogatóknak szól, hanem elrettentésként is alkalmazzák az ellenséges területen.
- *Kizárólag katonai eszközökkel nem megnyerhető:* A már korábban említett okok miatt nem elegendő reguláris katonai módszereket alkalmazni, hanem egy átfogóbb, az élet több területére kiterjedő program kidolgozására van szükség. Az elsődleges cél a lakosság támogatásának megnyerése.
- *Nem haditechnika centrikus:* A szervezetek nem költenek sok pénzt modern haditechnikai eszközökre, számukra szinte mindegy, hogy mivel végeznek pusztítást. Rendkívül kreatívak, gyakorlatilag bármilyen eszközt képesek fegyverként használni.

¹⁹ KOVÁCS M. Dávid: index.hu: Irak bejelentette az Iszlám Állam elleni háború végét, 2017

Letöltve: <https://index.hu/kulfold/2017/12/09/irak-bejelentette-az-islam-elleni-haboru-veget/> (2018.09.22.)

²⁰ Sz.n.: bbc.com: After the caliphate: Has IS been defeated?, 2019.02.07.

Letöltve: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-45547595> (2019.03.05.)

²¹ CLAUSEWITZ, Carl von: A háborúról, Zrínyi Kiadó, Budapest, 2013, I. Könyv, 1. fejezet, pp. 55-56.

- *Totális:* A konfliktus során elmosódik a határvonal civil lakos és katona között, a háború a hátországra is kiterjed, a kritikus infrastruktúrák támadása mellett bárki és bármi célponttá válhat.
- *Alacsony intenzitású, térben és időben korlátozott:* Főként a kisebb létszámmal, a csekély anyagi forrással magyarázható, hogy az egyes csoportok miatt nem képesek nagy kiterjedésű, magas intenzitású, elhúzódó háború megvívására. Ezek a konfliktusok többnyire lokális jellegűek maradnak.
- *Aszimmetrikus:* A szembenálló erők között komoly létszámbeli, módszerbeli, technikai különbségek vannak, amelyeket mindkét fél igyekszik a saját céljainak megfelelően kihasználni.
- *Modern üzleti megoldások:* Az anyagi háttér biztosítása érdekében különböző üzleti megoldásokat alkalmaznak (franchise, outsourcing, pókháló struktúra), amelyek sokszor illegális tevékenységgel (fegyverkereskedelem, kábítószerkereskedelem, embercsempészet, zsarolás) egészülnek ki.²²

A negyedik generációs hadviselés hatását felerősítik bizonyos tényezők, amelyek sok esetben nincsenek szoros kapcsolatban magával a fegyveres konfliktussal. Ilyen például a globális média, amelynek köszönhetően az információ (például egy elvétett bombatámadás híre) percek alatt eljut a világ valamennyi pontjára. Az egyre súlyosabb problémát jelentő droggereskedelemnek, és az általa realizált hatalmas haszonnak köszönhetően egyre több nem állami szereplő jut hatalomhoz, és lép fel a nemzetközi porondon. Ennek következtében pedig kialakul a nemzetközi kábítószer-kereskedelem és a terroristacsoportok közötti együttműködés. Az egyes országok közötti bevételi különbségek szociális, életszínvonalbeli különbségekhez vezetnek, amelyek idővel mindenre elszánt embereket, kábítószer-fogyasztást és bűnbándákat eredményeznek. A monoteista vallások (pl. iszlám) terjeszkedése is generálja a vallási, térítő harcokat. A gyorsan fejlődő országok energiahordozó- és nyersanyagigénye ugrásszerűen növekszik, azonban erőforrásaik korlátozottak, így egy esetleges konfliktusban negyedik generációs hadviselésre kényszerülnek. A Szovjetunió szétesése, a Kaukázusban eredményezett a korábbiaktól eltérő jellegű fegyveres konfliktust. A globális multinacionális cégek etikátlan viselkedése a harmadik világban szintén felerősíti a negyedik generációs hadviselés hatását. A magánhadseregek (PMC-k azaz katonai magánvállalatok) egyre szélesebb körű alkalmazása újabb, nem állami szereplőket eredményez a nemzetközi szinten. Végül az amerikai jelenlétet a háborús területeken sokan ellenzik, hiszen az USA hatalmas katonai ereje képes bárhol felborítani a térség katonai egyensúlyát.²³

A The Oxford Handbook of War-ban a következőket írták a negyedik generációs hadviselésről: *Világszerte egyre inkább megoszlanak a vélemények a kortárs konfliktusok erkölcséről. A viták lehetnek bigott politikaiak, vagy szigorúan morálisak. A legnyitottabb társadalmak úgy gondolják, hogy napjainkban a háborúskodás (annak igazolása, költségei, módszerei és a siker esélye mellett) együttműködést igényel a kormány, a*

²² SOMKUTI Bálint: A 4. generációs hadviselés, Hadtudomány, II. évf., 2. szám, 2009., pp.42-51.

Letöltve: http://epa.oszk.hu/02400/02463/00005/pdf/EPA02463_hadtudomanyi_szemle_2009_2_042-051.pdf (2018.09.22.)

²³ RESPERGER István - KISS Álmos Péter – SOMKUTI Bálint: Aszimmetrikus hadviselés a modern korban – Kis háborúk nagy hatással, Zrínyi Kiadó, Budapest, 2013, pp.63-65.

választópolgárok és a hadsereg között. A negyedik generációs hadviselés (4GW) koncepciója leírja az állami és nem állami ellenfelek stratégiai erőfeszítéseit, amelyekkel befolyásolni próbálják az ilyen nemzeteken belüli és nemzetek közötti, szövetségi megállapodásokat, vagy a nemzetközi véleményt kívánják megnyerni. A világméretű morális vita következetesen válik a háború kulcsává. A korábbi akadémiai vitákat ma már beárnyékolják az egyre komolyabb véleményütközések. A katonai etika a szószékről és az előadóteremből kikerült az államok nyilvános diplomáciai és stratégiai kommunikációjába.²⁴ Ez gyakorlatilag a negyedik generációs hadviselés szekurizációja,²⁵ vagy más néven biztonságiasítása.

Összegzésképpen tehát elmondható, hogy a negyedik generációs hadviselés nem értelmezhető az előző három organikus folytatásaként, hanem számos újtással, változással szolgál. A 4GW a terrorizmus alkalmazásával globális szintű fenyegetést jelent, hiszen nagyon nehéz megjósolni, hogy hol fog felrobbanni a következő pokolgép, vagy hol lesznek utcai lövöldözések. A szervezetek felszámolása szinte lehetetlen feladat, mert az ellenük folytatott harc nem kiegyenlített: a radikális csoportok elkötelezett tagjai nem riadnak vissza semmilyen eszköz alkalmazásától, míg a velük szemben álló szervezett hadseregeket kötik bizonyos szabályok (nemzetközi egyezmények). Az aszimmetriát mutatja, hogy míg az irreguláris csapatok kedvük és képességeik szerint bármit megtehetnek, addig a reguláris hadseregek műveleteit szigorú korlátok közé szorítják. Ennek egyik oka az általánosan elfogadott nemzetközi jogrendszer, másik oka a civil áldozatok számának minimalizálására való törekvés.

Meg lehet-e nyerni egy negyedik generációs háborút?

Felmerül a kérdés, hogy ha a negyedik generációs hadviselő felek ilyen jól képesek kihasználni a kor, és a környezetük adottságait, akkor egyáltalán le lehet-e győzni őket? A leegyszerűsített válasz az, hogy a konvencionális eszközökkel nem. A társadalmi támogatásra építő csoportok tagjait el kell szigetelni a támogatóktól, hiszen minden

²⁴ LINDLEY - FRENCH, Julian - BOYER, Yves: The Oxford Handbook of War, Oxford University Press, Oxford (UK), 2012., p.99. (ford.: szerző)

²⁵ A szekurizációval először a Koppenhágai Békekutató Intézet, az ún. „koppenhágai iskola” Barry Buzan, Ole Waever és Jaap de Wilde foglalkoztak. A nyolcvanas években megkísérelték újradefiniálni a biztonság fogalmát, melynek eredményét, a Security: A New Framework For Analysis (Biztonság: az elemzés új keretei) című könyvet 1998-ban jelentették meg. Ebben a biztonság fogalmának komplexszé válását vizsgálták, mely folyamat a hidegháború idején vált érzékelhetővé. Korábban csak egy szűk katonai értelmezése létezett a biztonságnak, a második világháború után azonban a létfenyegetés több formája is kirajzolódott. Megjelent egy politikai dimenzió, mely a szuverenitás fenyegetését jelenti, számolni kell gazdasági fenyegetéssel, illetve társadalmi létfenyegetettséggel, mely nemzeti, vallási, etnikai csoportokat érint. A biztonságiasítás (vagy szekurizáció) azt jelenti, hogy egy állam vagy politikus jogot formál arra, hogy bármilyen eszközt alkalmazzon a fenyegetés megakadályozása érdekében. A szekurizáció alapja, hogy a társadalom döntő többsége létfenyegetésnek értékeli egy problémát, e nélkül ugyanis a művelet megbukik.

MARSAI Viktor: Az amerikai neokonzervatívok és az iszlám szekurizációja, Eszmélet, 24. évf. 94. szám 2012. nyár, pp. 139-155.

Forrás: http://epa.oszk.hu/01700/01739/00080/pdf/EPA01739_eszmelet_2012_94_nyar_139-155.pdf (2018.09.18.)

„mártír” halála több új követőt vonhat be a szervezetbe. Mivel a harcosok rövid harccselekményeket követően visszatérnek a civil életbe, így még a legjobban kiképzett katonák sem tudnak fellépni ellenük. Másik jelentős probléma, hogy bizonyos kultúrákban évszázadok óta létezik az a szokás, hogy a gyermekek már fiatal kortól fegyvert kapnak,²⁶ ezt pedig nem lehet egyik napról a másikra megváltoztatni, hanem hosszú évek oktató-nevelő munkája, valamint a társadalmi viszonyok (közbiztonság, vagyonvédelem, igazságszolgáltatás stb.) megváltozása szükséges hozzá.

A siker eléréséhez nem lehet csupán katonai eszközökre támaszkodni. A háború túlnőtt a szembenálló felek fegyveres erőinek direkt harcán, kiterjedt a hátországra, az infrastruktúrára, a politikára, gazdaságra, a civil lakosságra. A győzelemhez elengedhetetlen, hogy jól ismerjük a szemben álló fél harceljárásait, kultúráját, vallását, továbbá a politikai és katonai eszközök kombinált alkalmazása szükséges a XXI. századi újszerű, totális konfliktusokban.²⁷

Természetesen az lenne a leginkább célravezető, ha megelőznénk ezeket a konfliktusokat. Ennek kulcsa egymás jobb megismerése (vallási, kulturális, nemzeti jellegzetességek); nagyszabású, hatékony segélyprogramok (célirányos segélyezés); valamint fokozatos gazdasági és társadalmi reformok.²⁸ Ezek megvalósítása hatalmas költségeket jelentene a fejlettebb államok számára, a szükséges pénz előteremtése pedig nyilvánvalóan hosszú éveket venne igénybe.

Elsősorban a polgári lakosság védelmére, a terrorakciók megfékezésére, valamint a közvélemény megnyerésére kell koncentrálni. Ennek tükrében a felderítés a korábbinál nagyobb szerephez jut, hiszen a támadás megelőzése mindennél lényegesebb. Fontos a megfelelő kommunikáció a társadalom felé, hiszen a háború megnyeréséhez támogatókat kell szerezni a civil szférából.

Ahhoz, hogy elnyerjük a társadalom bizalmát, meg kell tudnunk védeni őket az elnyomó erőktől. Ehhez katonai jelenlétre van szükség, ami viszont újabb kérdést vet fel: mennyi katonát küldjünk ki ezekre a területekre? Ha túl kevés a fegyveres erő létszáma, akkor nem lesznek képesek megvédeni a lakosokat, nem alakul ki a bizalom, tehát nem nyerjük meg a társadalom támogatását. Ha viszont túl sok katonát küldünk ki, akkor azt elnyomásként fogják érzékelni, ezáltal közelebb kerülnek a saját soraikból kiemelkedett helyi erőkhöz. A középút megtalálása nagyon nehéz feladat. Véleményem szerint a megoldás az lehet, hogy a kiküldött (megfelelő számú) katona arra fókuszál, hogy kiképzéssel és oktatással a helyiekből létrehozson egy működő, a közösség védelmére alkalmas fegyveres erőt, majd fokozatosan kivonul a területről. Ez természetesen időigényes, ugyanakkor jelenleg ez tűnik az egyik leghatékonyabb megoldásnak.

²⁶ RESPERGER István - KISS Álmos Péter – SOMKUTI Bálint: Aszimmetrikus hadviselés a modern korban – Kis háborúk nagy hatással, Zrínyi Kiadó, Budapest, 2013, p.65.

²⁷ RESPERGER István - KISS Álmos Péter – SOMKUTI Bálint: Aszimmetrikus hadviselés a modern korban – Kis háborúk nagy hatással, Zrínyi Kiadó, Budapest, 2013, p.65.

²⁸ RESPERGER István - KISS Álmos Péter – SOMKUTI Bálint: Aszimmetrikus hadviselés a modern korban – Kis háborúk nagy hatással, Zrínyi Kiadó, Budapest, 2013, p.65.

Összegzés

A negyedik generációs hadviselés elmélete viszonylag fiatal még, de talán újszerűsége miatt foglalkoznak vele egyre többen. Az új típusú hadviselő felek rendkívüli kreativitása olyan kihívások elé állítja a velük szemben álló reguláris katonai erőket, amelyekre sok esetben még nem született megoldás. Ezen kérdések megválaszolására, a siker kiteljesítéséhez elengedhetetlen az ellenség módszereinek, mentalitásának és a harcban alkalmazott eszközeinek ismerete. Nyilvánvalóvá vált, hogy egy negyedik generációs háborút nem lehet megnyerni hagyományos módszerekkel, a reguláris csapatok esetében is újításokra van szükség, amelyek igazodnak az ellenfél harceljárásaihoz. Az ellenség haderejének legyőzése helyett a közvélemény megnyerése lett a fegyveres konfliktus elsődleges célja, ugyanis polgári támogatás nélkül ma már nem lehet háborút nyerni. Az érintett területen a rend helyreállítása, a belbiztonság garantálása, a helyi lakosság védelmét hatékonyan ellátó fegyveres erő felállítása és kiképzése valódi megoldást nyújthat a problémára.

Felhasznált irodalom

1. BERKÁNÉ DANESCH Marianne (szerk.): *Katonai Terminológiai Értelmező Szótár*, Zrínyi Kiadó, Bp., 2015.
2. CAMPOY, Ana: qz.com: *Syria's civilian deaths and refugees since 2011*, 2018.04.11.
Letöltve: <https://qz.com/1249354/syrias-civilian-deaths-and-refugees-since-2011/> (2018.09.22.)
3. CLAUSEWITZ, Carl von: *A háborúról*, Zrínyi Kiadó, Budapest, 2013
4. KISS Álmos Péter: *Generációk a hadviselésben – a negyedik generáció*,
Hadtudományi Szemle, II. évf., 2. szám, 2009, pp.10-18.
Letöltve: http://archiv.uni-nke.hu/downloads/kutatas/folyoiratok/hadtudomanyi_szemle/szamok/2009/2009_2/2009_2_hm_kiss_almos_10_18.pdf (2018.09.19.)
5. KOVÁCS M. Dávid: index.hu: *Irak bejelentette az Iszlám Állam elleni háború végét*,
2017
Letöltve:
<https://index.hu/kulfold/2017/12/09/irak-bejelentette-az-iszlam-allam-elleni-haboru-veget/> (2018.09.22.)
6. LINDLEY - FRENCH, Julian - BOYER, Yves: *The Oxford Handbook of War*, Oxford University Press, Oxford (UK), 2012.

7. MARSAI Viktor: *Az amerikai neokonzervatívok és az iszlám szekurizációja*, *Eszmélet*, 24. évf. 94. szám 2012. nyár, pp. 139-155.
8. RESPERGER István - KISS Álmos Péter - SOMKUTI Bálint: *Aszimmetrikus hadviselés a modern korban – Kis háborúk nagy hatással*, Zrínyi Kiadó, Budapest, 2013.
9. SIMICSKÓ István: *A hibrid hadviselés előzményei és aktualitásai*, *Hadtudomány*, XXVII. évf., 3-4. szám, 2017, pp. 3-16.
Letöltve: http://real.mtak.hu/67458/1/Ht_201734_5_18_u.pdf (2018.09.17.)
10. SLY, Liz: washingtonpost.com: *Islamic State may still have 30,000 fighters in Iraq and Syria, even after setbacks*, 2018.08.14.
Letöltve: https://www.washingtonpost.com/world/islamic-state-may-still-have-30000-fighters-in-iraq-and-syria-even-after-setbacks/2018/08/14/f929cbe2-9fd6-11e8-a3dd-2a1991f075d5_story.html?noredirect=on&utm_term=.513c9a174216
(2018.09.22.)
11. SOMKUTI Bálint: *A 4. generációs hadviselés*, *Hadtudományi Szemle*, II. évf., 2. szám, 2009., pp.42-51.
Letöltve: http://epa.oszk.hu/02400/02463/00005/pdf/EPA02463_hadtudomanyi_szemle_2009_2_042-051.pdf (2018.09.22.)
12. SZABÓ József (főszerk.): *Hadtudományi Lexikon*, I. kötet, Magyar Hadtudományi Társaság, Bp., 1995.
13. Sz.n.: alhayatmedia.wordpress.com (al-Hayat Media Center hivatalos weboldala) <https://alhayatmedia.wordpress.com/media/> (Letöltés ideje: 2016.10.30.)
14. Sz.n.: bbc.com: Profile: Lebanon's Hezbollah movement, 2016
Letöltve: <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-10814698>
(2018.09.22.)

KOVÁCS MÁRK KÁROLY: FELKELÉSEK AZ EGYESÜLT ÁLLAMOK TÁBORI KÉZIKÖNYVEI ALAPJÁN

Bevezetés

A hidegháború idején az Egyesült Államok, mint a két meghatározó hatalom egyike, számos proxy háborúban¹ vállalt szerepet támogatóként. A hidegháborút követően az al-Kaida terrrorszervezet, valamint az Iszlám Állam csatlakozott ehhez a támogató szerepkörhöz, és volt hivatásos katonákat alkalmazott soraiban. Ezért célszerűnek tartom az oktatási szándékkal nyilvánosan elérhetővé tett tábori kézikönyvekből (Field Manual) bemutatni az Amerikai Egyesült Államok nézőpontját a felkelésekről. A tanulmány formai követelményei miatt nem kísérlem meg sem bemutatni, sem elemezni a felkelés- és terrorizmus elleni műveleteket.

Aszimmetrikus- vagy irreguláris hadviselés?

1945 után az állóháborúk átalakultak, az aszimmetrikus háborúk² és hadviselés került előtérbe. Az Egyesült Államok FM 3-05.130 tábori kézikönyve szerint azonban nem hivatalos és a Védelmi Minisztérium által nem elfogadott a fent említett fogalom, meghatározás.³ A kézikönyv azonban a szimmetrikus hadviselésből⁴ levezeti az aszimmetrikus hadviselést, ezért általában olyan konfliktus, amiben a szereplők erőben és méretben egymástól nagymértékben eltérnek. A gyengébb fél képtelen konvencionális eszközökkel és eljárásokkal győzni, ezért a harcot más módszerekkel kell megvívnia – kihasználva a fölényben lévő másik fél gyengeségeit. A meghatározást követően, a tábori kézikönyv következő bekezdésében tartalmazza, hogy bár a szimmetrikus és az aszimmetrikus hadviselés megfogalmazás nem elfogadott, azonban jelzőként ideálisan használható az irreguláris hadviselés és nem konvencionális hadviselés leírására. Ennek indoka, hogy az irreguláris hadviselés, mint módszer, általánosságban keresi az aszimmetrikus előnyöket és megpróbálja kihasználni azokat.⁵ Aszimmetria alatt a következőt érti – katonai műveletek alkalmával a stratégiai, taktikai,

¹ Olyan, főként helyi háború, amiben nagyhatalmak az egyik vagy másik oldalára állnak és ezáltal a szembenálló nagyhatalmak a helyi konfliktusban vezetik le egymás közti ellentétüket.

² Röviden és egyszerűen megfogalmazva a gyengék háborúja az erősek ellen, vagy az alacsonyabb technikai szinten álló fél a magasabb szinten állóval.

³ Joint Publication 1-02 dokumentum tartalmazza az Egyesült Államok hadseregében rendszeresített és elfogadott kifejezéseket, rövidítéseket. A dokumentum elérhető:

https://fas.org/irp/doddir/dod/jp1_02.pdf (Letöltve:2018.10.20.)

⁴ Két állam egymás elleni folytatott harca, amiben az államok a hadsereg klasszikus haderőneivel – szárazföldi, légi és haditengerészet – vesz részt, valamint katonáik egymástól megkülönböztethető egyenruhában vesznek részt a konfliktusban.

⁵ FM 3-05.130 – Army special operations forces: Unconventional warfare. Washington, DC, Department of the Army, 2008, pp.J-3-J-4. Forrás: <http://www.bits.de/NRANEU/others/amd-us-archive/fm3-05.130%2808%29.pdf> (letöltve:2018. október 26.)

képességből és módszerből fakadó eltérések az ellenfél erejének csökkentésére vagy elkerülésére, egyben gyengeségei kihasználása.⁶

Magyarországi értelmezésben az aszimmetrikus hadviselés Békés Márton megfogalmazásában: „*Nem egyenlő felek között zajló fegyveres konfliktus, amelyben az erősebb fél szervezett állami hadsereg, a gyengébb pedig valamilyen irreguláris erő... kifejezetten aszimmetrikus konfliktusról akkor beszélünk, amikor a harcoló felek különbsége nem csak erőbeli, hanem szerkezeti; vagyis hadikultúrájuk alapvetően tér el egymástól. [...] az állami és nem állami felek között zajló konfliktust pedig aszimmetrikusnak nevezzük. [...] minden gerillaháború aszimmetrikus küzdelem, de nem minden aszimmetrikus küzdelem gerillaháború. [...] Az aszimmetrikus hadviselés során olyan nem konvencionális harceljárásokat alkalmaznak, amelyek a háborúzás bevett, lineáris megoldásaitól jelentősen eltérnek (például csapdaállítás, merénylet, rajtaütés, színlelés, túszejtés).”⁷ Resperger István megfogalmazásában az aszimmetrikus kihívásokból vezethető le az aszimmetrikus hadviselés definíciója: „*Az aszimmetrikus kihívások olyan nem hagyományos, vagy nem költséges ártó szándékú akciók, amelyek kivédésére a megtámadottak nem készültek fel megfelelően (terrorizmus, a tömegpusztító fegyverek bevetése vagy azokkal való fenyegetés és az információs hadviselés). [...] Az aszimmetrikus hadviselés ennek megfelelően a nem költséges, egyszerű eszközökkel és módszerekkel végrehajtott – gyakran önfeláldozó – gerilla, partizán jellegű rajtaütéseket és egyéb akciókat magában foglaló tevékenységek köré.”⁸**

Irreguláris hadviselés az FM 3-05.130 kézikönyv szerint egy politikai harc erőszakos és erőszak-mentes eszközök felhasználásával. Célja lakosság befolyásolása és azok feletti kontrol, de a területfeletti irányítás vagy az ellenség erői feletti kontrol nem. Az irreguláris hadviselés tevékenységeiként sorolja fel a következőket (a teljesség igénye nélkül):

- felkelés,
- felkelés elleni műveletek,
- terrorizmus,
- terrorizmus elleni műveletek,
- PSYOPS⁹ műveletek,
- transznacionális bűnözés – például drogcsempészet és drogkereskedelem.¹⁰

⁶ Joint Publication 1-02 – Dictionary of military and associated terms. Washington, DC, Department of the Army, 2010, p.17. Forrás: https://fas.org/irp/doddir/dod/jp1_02.pdf (letöltve:2018. október 20.)

⁷ BÉKÉS Márton: Gerillaháború. Budapest, Közép- és kelet-európai történelem és társadalom kutatásért közalapítvány, 2017, pp.322-323.

⁸ RESPERGER István – KISS Álmos Péter – SOMKUTI Bálint: Aszimmetrikus hadviselés a modern korban. Budapest, Zrínyi Kiadó, 2013, p.24.

⁹ Psychological operations – lélektani műveletek

¹⁰ FM 3-05.130 – Army special operations forces: Unconventional warfare. Washington, DC, Department of the Army, 2008, pp. 3-17-3-18. Forrás: <http://www.bits.de/NRANEU/others/amd-us-archive/fm3-05.130%2808%29.pdf> (letöltve:2018. október 26.)

Felkelésekről általában

A felkelés általánosságban alkalmazott meghatározása, a 2009-es COIN¹¹ dokumentum alapján: „a felforgatás és az erőszak szervezett felhasználása annak érdekében, hogy megragadják, megszüntessék vagy kihívják egy adott régió politikai irányítását.”¹² Fontos tulajdonság továbbá, hogy államon belüli konfliktus, ami külföldi befolyás vagy megszálló erők ellen alakul ki. A felkelések során az FM 3-24 kézikönyv szerint valószínűsíthető külső szereplői részvétel is – támogató(k) szerepében. A hidegháború idején például az Egyesült Államok és a Szovjetunió között volt jellemző a proxy háború, aminek része volt a felkelések támogatása – példaként említhető a szovjet-afgán háború. Mára a transznacionális szervezetek váltak ilyen szereplőkké, amik támogatják – vallási, etnikai vagy profitszerzési céllal – az instabil vagy törékeny államokban történő felkeléseket.¹³

A felkelők a stratégiai céljuk eléréséhez eltérő megközelítéseket alkalmaznak – a körülmények függvényében. A megközelítések közül kiemelendő a katonai erő alkalmazása, a terrorizmus eszközével való provokáció, elhúzás és felforgatás. (Általánosságban a felsorolt megközelítések megtalálhatók az összes felkeléssel foglalkozó tábori kézikönyvben.)

A katonai erő alkalmazásának célja a mindenkori kormány legitimitásának elvesztésén keresztül megbuktatása a hatalom megszerzése érdekében. A megközelítés lehetővé teszi egy forradalmi mag megalakítását is – Che Guevara „foco¹⁴” elmélete szerint. A taktika során minimális, de alapvető katonai ismeretekkel rendelkező humán erőforrásra van szükség, azok közül is csak azokra, akik ténylegesen képesek és hajlandók harcolni. Ezért nem kell a széleskörű társadalmi támogatottság, valamint ezen támogatottság kiépítésére külön erőforrást átcsoportosítani, elkülöníteni. A katonai akciók sikerével építi fel a támogatottságot, külön a lakosság felé tett tevékenység nélkül. Az iszlám indíttatású felkelésekben nem tapasztalható politikai struktúra az elején – vagy az egész felkelés során – nincs, ezért csak a katonai erőre koncentrálnak és azáltal próbálják elérni a kormányváltást.¹⁵

A provokáció során a kormánytól vagy annak megfelelőjétől – törzsi, vallási vagy etnikai vezetők – egy irracionális választ próbálnak kiváltani. A főleg túlzott erőszak, legyen az katonai vagy rendészeti, alkalmazásával a társadalom elidegenedését feltételezi, ami csökkenti a lakosságtól származó támogatottságot.¹⁶ Ilyen lehet például a terrorizmus. Közepes intenzitású tevékenységként a terrorizmus általánosságban a

¹¹ Counterinsurgency – felkelés elleni műveletek

¹² U.S. Government counterinsurgency guide. U.S. Government, 2009, p.6. Forrás:

<https://www.state.gov/documents/organization/119629.pdf> (letöltve:2018. október 26.)

¹³ FM 3-24 – Counterinsurgency. Washington, DC, Department of the Army, 2006, p.1-2. Forrás:

<https://usacac.army.mil/cac2/Repository/Materials/COIN-FM3-24.pdf> (letöltve: 2018. október 26.)

¹⁴ forradalmi tűz, a forradalomnak/ felkelésnek kiobbantásához nem kell megvárni a tökéletes feltételeket, megtudja teremteni saját magának.

¹⁵ FM 3-24 – Counterinsurgency. Washington, DC, Department of the Army, 2006, p.1-5. Forrás:

<https://usacac.army.mil/cac2/Repository/Materials/COIN-FM3-24.pdf> (letöltve: 2018. október 26.)

¹⁶ U.S. Government counterinsurgency guide. U.S. Government, 2009, p.10. Forrás:

<https://www.state.gov/documents/organization/119629.pdf> (letöltve:2018. október 26.)

felkelés eszköze, de önálló tevékenységként is szolgálhat a kormány megfélemlítésére. A cél a civil lakosságon keresztül a politikai célok elérése vagy akaratuk érvényesítése erőszak alkalmazásával, ezért nem törekszik a kormány megbuktatására, csak annak befolyásolására. A terrorizmus a felkelők eszközeként a városi környezetben a leghatékonyabb a szűkebb földrajzi helyen való nagyobb népsűrűség miatt. A terrorizmus, mint a provokáció eszköze szintén a kormánytól heves és túlzó reakciót vagy véres megtorlást próbál kiváltani. A felkelők ezzel a helyi lakosság szimpátiáját is elnyerhetik, a kormányzat pedig a lakosság ellenszenvét – a politikai vezetés elveszti a hitelességét. A felkelők azonban csak addig élvezik a lakosság támogatását, amíg a brutalitást fenn tudják tartani, mind a kormány, mind a csoport részéről. Ha a provokáció módszer nem válik be, úgy a felkelők elveszítik a már korábban megszerzett támogatást is, vagy ha a kormány nem tudja fenntartani a brutális válaszadásokat, úgy a felkelők győznek. Az FM 3-24 (2014) tábori kézikönyv alapján a felkelők a kiváltott politikai válságot a vezetés legitim megdöntésére használhatják fel, a lehetőségükhöz mérten akár demokratikus úton – választással.

A konfliktus időbeli elhúzása, mint a felkelők eszköze már ismert a Mao Ce-tung által megalkotott gerilla-hadviselésből. A cél kettős, egyrészt az időtartamban való elhúzása, azért, hogy a felkelők a szükségleteiket betudják szerezni (lőszer, élelem, stb...). Másrészt a politikai hatalom megbuktatása, valamint, ha létrehozta a felkelők ellen csoportokat, akkor azok működésének felfüggesztése. Ide sorolható még a kifárasztás is. A kifárasztás lényege, hogy rajtaütéseket és robbantásokat hajtanak végre kormányzati létesítmények, infrastruktúrák és magas rangú vezetők ellen, ami az erőforrások mozgósítását és lekötését eredményezi.

A felforgatás, mint alkalmazandó eljárást külön kezeli az FM 3-24 (2014) kézikönyv. Főként csak kiegészítő szerepe van a konfliktus elhúzása mellett, de bármelyik más megközelítéssel párhuzamosan is megjelenhet. A katonai erőforrások kimerítése helyett a kormány és a hatalmon lévő politikai párt legitimitását próbálja csökkenteni, kizárólag politikai eszközökkel. Rivális politikai pártként jelenik meg – ellenzékként –, majd megpróbál a választásokon keresztül kormányt alakítani.¹⁷ A felforgatáshoz lehet sorolni továbbá a politikai vezetők és pártok tagjainak a politika gyakorlásától való eltávolítását is. Ennek eszköztárához lehet a már említett terrorizmus, de eszköz lehet akár a nyilvános kivégzés alkalmazása is.¹⁸

Felkelés összetevői, szereplői

A felkelőket csoportokra lehet felosztani, de állandó struktúrával nem rendelkeznek. Az Egyesült Államok tábori kézikönyvei által bemutatott felépítés – ahogy a kézikönyvekben is jelzik – csak szemléltetés, minden felkelés más-más jellemzővel bír. A

¹⁷ FM 3-24 – Insurgencies and counterinsurgencies. Washington, DC, Department of the Army, 2014, pp.4-7-4-8. Forrás: <https://fas.org/irp/doddir/army/fm3-24.pdf> (letöltve: 2018. október 26.)

¹⁸ FM 90-8 – Counter guerrilla operations. Washington, DC, Department of the Army, 1986, p.3-49. Forrás: <http://smallwarsjournal.com/documents/fm90-8.pdf> (letöltve: 2018. október 26.)

következőkben ezt a felosztást részletezem, valamint ábra segítségével értelmezem az csoportok szerepét a felkelésekben.

A vezetés, mint szervezeti egység: A vezetőséget általában minden csoportból legalább egy tag delegálásával hozzák létre. A delegálás, megválasztás függ a személyiségtől és a végrehajtott cselekedetektől. Ez a szervezeti egység felel a stratégiai irányításért.¹⁹

A politikai harcban a káderek – az FM 3-24 (2014) kézikönyv elismeri, hogy ez az elnevezés főként a kommunista időszakban volt elterjedt – vesznek részt. Feladatuk a felkelés ideológiai igazolása a társadalom és a tagok felé, illetve a felkelés céljának elérésében segédkezés (vallási csoportok esetén a vallási vezetőknek is nagy szerepük van). További feladat általában a szabotázsok koordinálása, ideológiai viták szítása és a felkelés során bármilyen szellemi munka, feladat ellátása. A politikai vezetés tagjai lehetnek legitim politikai párt tagjai, de lehetnek illegalitásban működő személyek is.²⁰ A gyenge politikai vezetés, amennyiben létezik külön, a felkelés egészére veszélyt jelenthet, mert könnyen elvesztheti legitimitását, ami egyben a felkelés sikerét is elérhetetlené teszi.²¹ A felkelők vezetésének köszönhetően például a 2003-ban az Egyesült Államok iraki bevonulása után jelentős előnyre tettek szert a lakosságon belül pszichológiai befolyásolásával és társadalmi támogatottságuk megnyerésével.²²

Gerilla-hadviselést alkalmazó alegységek célja katonai úton elérni – ténylegesen harcoló csoport – a felkelés célját. Minden olyan személy ide sorolható, aki vállalja az erőszak vagy terrorizmus nyílt alkalmazását, amivel a felkelést elősegítheti bármilyen formában.²³ Ezen csoportok alkalmasak kis harcászati feladatok elérésére vagy akár nagyobb műveletek végrehajtására is. Elsődlegesen kis csoportokat hoznak létre, amiket idővel feladatukhoz mérten megnövelnek. A felkelés intenzitásának fokozódásában a csoportok képesek lesznek majd az állami, konvencionális hadsereggel hagyományos háborút is vívni.²⁴ Mao Ce-tung alapján a gerilla-háború három szakaszra osztható fel.²⁵ A második részben képes lesz a gerilla átalakulni, regularizálódni és a harmadik szakaszban, reguláris erőkhöz hasonlóan képes felvenni a harcot az ellenséggel egy konvencionális háborúban – a gerilláknak már csak kiegészítő

¹⁹ FM 3-24 – Counterinsurgency. Washington, DC, Department of the Army, 2006, p.1-12. Forrás: <https://usacac.army.mil/cac2/Repository/Materials/COIN-FM3-24.pdf> (letöltve: 2018. október 26.)

²⁰ Joint Publication 3-24 – Counterinsurgency operations. Washington, DC, Department of the Army, 2009, p.II-18. Forrás: https://fas.org/irp/doddir/dod/jp3_24-2009.pdf (letöltve: 2018. október 26.)

²¹ FM 3-24 – Insurgencies and counterinsurgencies. Washington, DC, Department of the Army, 2014, p.4-9. Forrás: <https://fas.org/irp/doddir/army/fm3-24.pdf> (letöltve: 2018. október 26.)

²² FM 3-06 – Urban operations. Washington, DC, Department of the Army, 2006, p.1-8. Forrás: <https://fas.org/irp/doddir/army/fm3-06.pdf> (2018. október 26.)

²³ Joint Publication 3-24 – Counterinsurgency operations. Washington, DC, Department of the Army, 2009, p.II-18. Forrás: https://fas.org/irp/doddir/dod/jp3_24-2009.pdf (letöltve: 2018. október 26.)

²⁴ FM 3-24 – Insurgencies and counterinsurgencies. Washington, DC, Department of the Army, 2014, p.4-16. Forrás: <https://fas.org/irp/doddir/army/fm3-24.pdf> (letöltve: 2018. október 26.)

²⁵ 1 – stratégiai visszavonulás, 2 – stratégiai egyensúly, 3 – ellenséggel vívott fegyveres harc.

feladatokat szán ebben a szakaszban.²⁶ A felkelő csapatok katonai erőben felülmúlják a hadsereg erejét és annak legyőzésére törekednek, mindeközben a politikai oldal a katonai eszközökkel el nem érhető, kormányzati hatóságok felszámolását szeretnék elérni.²⁷ Azonban az FM 3-24 (2014) kézikönyv alapján ez kétesélyes szerencsejáték. Amennyiben a felkelők túl hamar kezdik el a konvencionális hadviselésre való váltást és ha így kezdeményeznek vagy vívnek hagyományos háborút, akkor a felkelés bukása garantált. De egy jól időzített átalakulás a végső sikert is jelentheti és egyben a kormányt is megbuktatják.²⁸

Támogató vagy segéd csoportok elsősorban, a nevükből is adódóan, támogatói feladatokat látnak el és bár közvetlen kapcsolatot kell ápolniuk a felkelőkkel, nem kell maguknak is felkelőnek lenni. Általában ezért csak szimpatizálnak a felkelőkkel, de nem vesznek részt a tényleges harcokban, csak segítséget adnak a felkelőknek és a gerilla-egységeknek.²⁹ Feladatuk főként felderítés, hírszerzés, lakosság befolyásolása, propaganda tevékenységek ellátása, logisztika. A felkelés finanszírozását is ezen egységeken keresztül oldják meg. A felkelések egy kidolgozott anyagi forrásokkal és támogatási rendszerrel kell rendelkezniük, hogy garantálhassák a folyamatos működést és elkerüljék a likviditási problémákat. A kézikönyv a felkelés gazdasági rendszer részeit a következőkén fogalmazta meg:

- terroristák finanszírozási rendszerének létrehozása;
- pénzügyi alapok megteremtése;
- fosztogatás, zsarolás;
- üzleti tevékenységek, amik közvetlen felügyelet alatt állnak, részvénytársaságok és cégek adóztatása.

A csoportban kiemelkedő a nők szerepe az eltérő, kedvezőbb megítélés miatt. A nők szabadabban, gyanútlanabban mozoghatnak általában azon földrajzi területeken, ahol a konfliktus kirobbant vagy ahol a felkelés folyik. A területeken való szabad átjárás miatt logisztikai, felderítési, hírszerzési és támogató – főként anyagi –, feladatokat könnyebben látják el.³⁰

Az illegális csoportok³¹, sejtek nem mindenhol része a felkelésnek vagy nem jön létre a felkeléssel kapcsolatban mindig ilyen szervezet. Létrehozásuk vagy létrejöttük gyakori,

²⁶ FMFRP 12-18 – Mao Tse-tung on Guerrilla Warfare. Washington, DC, Department of the Navy, 1989, pp.21-22. Forrás: <https://www.marines.mil/Portals/59/Publications/FMFRP%2012-18%20%20Mao%20Tse-tung%20on%20Guerrilla%20Warfare.pdf> (letöltve: 2018. október 26.)

²⁷ FM 3-24 – Counterinsurgency. Washington, DC, Department of the Army, 2006, p.1-7. Forrás: <https://usacac.army.mil/cac2/Repository/Materials/COIN-FM3-24.pdf> (letöltve: 2018. október 26.)

²⁸ FM 3-24 – Insurgencies and counterinsurgencies. Washington, DC, Department of the Army, 2014, p.4-16. Forrás: <https://fas.org/irp/doddir/army/fm3-24.pdf> (letöltve: 2018. október 26.)

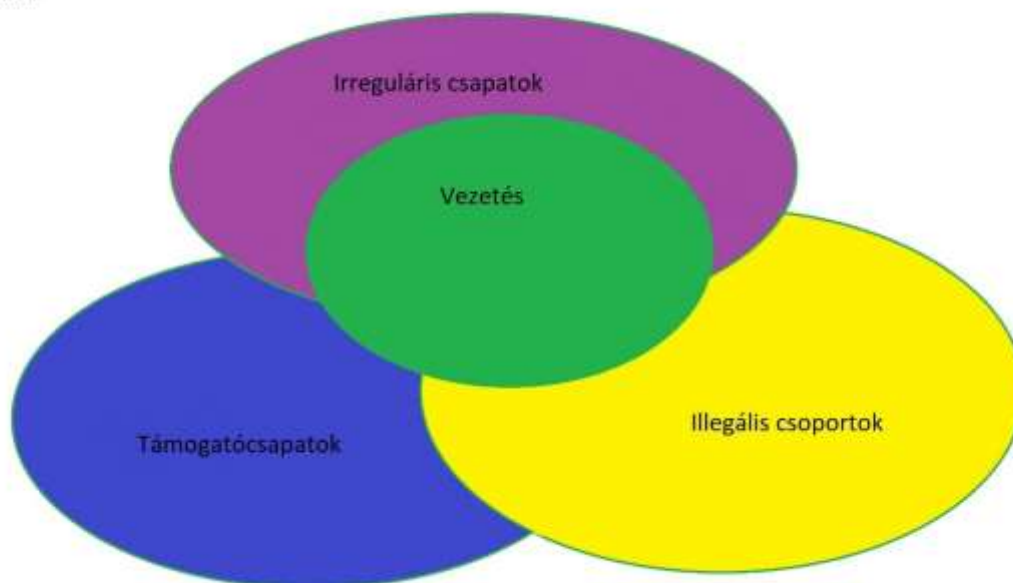
²⁹ Joint Publication 3-24 – Counterinsurgency operations. Washington, DC, Department of the Army, 2009, p.III-18. Forrás: https://fas.org/irp/doddir/dod/jp3_24-2009.pdf (letöltve: 2018. október 26.)

³⁰ FM 3-24 – Insurgencies and counterinsurgencies. Washington, DC, Department of the Army, 2014, pp.4-17-4-18. Forrás: <https://fas.org/irp/doddir/army/fm3-24.pdf> (letöltve: 2018. október 26.)

³¹ Az FM 3-24 (2006) és az FM 3-24 (2014) ebben a témakörben eltérnek. A 2006-os kézikönyv az illegális csoportok feladatát még a támogató egységek feladataihoz sorolta, azonban a 2014 verzió, mint átdolgozott kiadás létrehozta ezen új csoportot és szétosztja a feladatokat. A 2006-os verzió még külön

ezért általánosságban megtalálhatóak a szervezeti struktúrában felkelés részeként. A létrehozásuk nagy erőforrást igényel és a tagok toborzása, valamint a szervezetben való megtartása nehéz, ezért jellemző a folyamatos fluktuáció jelentkezése. Az illegális csoportok és támogató szervezetek közt folyamatos a kommunikáció és gyakran feladatmegosztás tapasztalható. Ilyen feladatmegosztás lehet például a propagandatevékenységek vagy a hírszerzés. Ez egyben lehetőséget teremt az illegális csoportoknak, hogy a támogató csapatok területén párhuzamosan is működhessenek, csak a tagok jelenléte mérsékelt. Jelenlétük a felkelést erősítik, egy tagoltabb szervezeti struktúrát tesznek lehetővé egyéb olyan előnyök mellett, mint a magasabb képzettségi szint vagy ellenőrzöttebb működés. Működésüket önállóan a kormány által felügyelt területen végzik. Ezen területek alapvetően elutasítják a támogató- és gerilla-csoportokkal való bármilyen együttműködést. Ezért az illegális csoportok fedett műveleteket hajtanak végre, vagy csak a logisztikai tevékenységben vesznek részt.³² Ilyen tevékenységek lehetnek a szabotázs, kis csoportok által elkövetett fegyveres támadások, gyilkosságok. Logisztikai tevékenység keretében a támogató egységektől eltérően nem pénzügyi feladatok ellátására koncentrálnak, hanem inkább a védett házak karbantartása, fegyverek tárolása és szállítása, túsok gondozása és felügyelete.³³

Felkelés

említi a tömegbázist, azonban az átdolgozott kiadás már egybevonta és illegális csoportok néven beszél ezen részről.

³² Joint Publication 3-24 – Counterinsurgency operations. Washington, DC, Department of the Army, 2009, p.II-17. Forrás: https://fas.org/irp/doddir/dod/jp3_24-2009.pdf (letöltve: 2018. október 26.)

³³ FM 3-24 – Insurgencies and counterinsurgencies. Washington, DC, Department of the Army, 2014, p.4-17. Forrás: <https://fas.org/irp/doddir/army/fm3-24.pdf> (letöltve: 2018. október 26.)

1. ábra – Felkelés felépítése³⁴

A városi dimenzió és a terrorizmus, mint a felkelés része

A Föld lakossága 2017-ben 7,6 milliárd fő volt, ami 2050-re az ENSZ becslése szerint 9,8 milliárd fő lehet.³⁵ 1950-ben a föld lakosságának mindössze 29% lakott városokban, 2018-ban a lakosság 55% már városokban lakik, míg 2050-re ez elérheti 68%. Jelenleg Tokió a világ legnagyobb megaváros 37 millió fővel, majd Új-Delhi 29 millióval és Sanghaj 26 millió lakossal rendelkezik.³⁶

Latin-Amerikában a városiasodásra válaszként már 1969-ben Brazíliában Carlos Marighella megírta „*A városi gerilla kis kézikönyve*” művét. Párhuzamosan Uruguayban Abraham Guillén is a városi gerilla-hadviselést vizsgálta. A XXI. században legfőként Carlos Marighella vált ismertté és írását egyben a terrorizmus alapdoktrínájának is nevezik. Walter Laqueur 1976-ban kiadott „*Gerilla hadviselés*” írásában élesen megpróbálta elhatárolni a két fogalmat egymástól. Meghatározása szerint a gerilla pozitív kognitív jelentéssel bír, addig a terrorizmus és a terrorista negatív érzéseket kelt a társadalomban.³⁷ Az Amerikai Egyesült Államok külön tábori kézikönyveket vezetett be a városi környezetre. A felkelésekkel kapcsolatos kézikönyvekben ezért feltételezhetően csak kiegészítésként jelent meg a városi környezet.

A 2003-ban kiadott FM 3-05.201 tábori kézikönyv tényként megállapítja, hogy a vidéki és városi gerilla-háború közti vita eldőlt, a város javára. A városi hadviselésben a terrorizmus, szintén, mint eszközrendszer jelentkezik. A kézikönyv tárgyalja már a polgári, személyszállító repülőgépek és a tömegpusztító – főként biológiai – fegyverek felhasználási lehetőségeit is a gerilla-hadviselést alkalmazó fél által.³⁸

Az FM 3-06 kézikönyv alapján a városi területeket úgy határozhatjuk meg, mint ahol a mesterségesen létrehozott építmények vagy a népesség aránya domináns tényező. A városi környezetben meghatározó szereppel bír – ahogy számos más területen is – a kultúra, a társadalmi berendezkedés, a történelmi múlt, az éghajlat, a rendelkezésre álló természetes és mesterséges anyagok, valamint a gazdasági fejlettségi szint. A kézikönyv jelzi továbbá, hogy a városi környezet elsősorban a védekezőknek és a helyi lakosságnak, a terület ismertsége miatt kedvezőbb terep.³⁹

³⁴ FM 3-24 – Insurgencies and counterinsurgencies. Washington, DC, Department of the Army, 2014, p.4-16. Forrás: <https://fas.org/irp/doddir/army/fm3-24.pdf> (letöltve: 2018. október 26.)

³⁵ World population prospects – 2017 revision. Forrás: https://population.un.org/wpp/Publications/Files/WPP2017_KeyFindings.pdf (Letöltve:2018.10.21.)

³⁶ 2018 Revision of world urbanization prospects. Forrás: <https://www.un.org/development/desa/publications/2018-revision-of-world-urbanization-prospects.html> (Letöltve:2018.10.21.)

³⁷ BÉKÉS Márton: Gerillaháború. Budapest, Közép- és kelet-európai történelem és társadalom kutatásért közalapítvány, 2017, p.68.

³⁸ FM 3-05.201 – Special forces unconventional warfare operations. Washington, DC, Department of the Army, 2003, pp.A-1-A-2. Forrás: <http://www.bits.de/NRANEU/others/amd-us-archive/fm3-05.201%2803%29.pdf> (letöltve:2018. október 26.)

³⁹ FM 3-05.201 – Special forces unconventional warfare operations. Washington, DC, Department of the Army, 2003, p.A-3. Forrás: <http://www.bits.de/NRANEU/others/amd-us-archive/fm3-05.201%2803%29.pdf> (letöltve:2018. október 26.)

A városok fejlődésével, a metropoliszok és annak több emeletes épületeinek létrejöttével – ide értendők a felhőkarcolók is – a katonai műveletek kiszélesedtek, többdimenziósok lettek. A földalatti és föld feletti területek is a műveleti terület részei lettek és folyamatosan megszűnik a vidéki területek egyszerűsége – például 1995-ben az Aum Sinrikjó terrorszervezet szarin-gáz támadást hajtott végre a tokiói metróban vagy 2001-ben az al-Kaida lerombolta a kereskedelmi tornyokat az Egyesült Államokban. Ezzel együtt, vele párhuzamosan megjelent a belső és külső tér fogalma. Belső térnek nevezi a kézikönyv azon területeket, amiket kintről nem láthatunk, mert az épületen belül vagy a föld alatt helyezkedik el. Külső tér ebből adódóan az ellentéte, tehát minden olyan terület, ami a föld felett és az épületeken kívül van. A különböző területek jellemzői és lehetséges felhasználásuk:⁴⁰

- Felszín: Elsősorban a park, utca, repülőtér, parkolók, és autópályák tartoznak ide, amik nyitott vagy széles térrel rendelkeznek, ezért a külső térhez sorolandók. Felhasználhatók a légiérőnek tájékozási pontként. A nagy szélességük és sík, egyenletes felületük miatt elsődleges útvonalként szerepelhetnek, valamint segítik a gyors közlekedést is. A nagy nyitott területek – stadionok, parkoló, játszóterek használhatók vezetési pontoknak, leszállóterületnek, de tűzérési pontoknak is.
- Mesterséges területek: A meghatározás a belső területeket és a minden vertikálisan magas létesítményt – például torony vagy stadion. A területek elsősorban mesterlövészek vagy MANPAD kézi légvédelmi rakéták használatára alkalmas, de bármilyen könnyűsúlyú rendelkező rövidhatótávolságú fegyverek alkalmazására alkalmas. Továbbá használható kommunikációs továbbító eszközök telepítésére is alkalmas vagy a páncélozott járművek és a repülőgépek elleni támadásokra kiváló.
- Földalatti területek: Főként metró, csatornarendszer, óvóhelyek, bányák és vízelvezetők sorolhatók ide. Alacsony taktikai jelleggel bíró célpontok támadási útvonala lehet vagy tartalék útvonalat is jelenthet. A támadók és védekezők részére egyaránt tökéletes, előnye a meglepetés és manőverező lehetőségek, hátránya azonban a könnyű az eltorlaszolása, beomlasztása.

A terrorizmus, mint eszköz a felkelés része, alkalmas a kormányzat a biztonság garantálásában való inkompetencia bizonyítására, valamint politikai személyek meggyilkolására. Célja a régió hatalmainak vagy az egész világ figyelemfelkeltés egy általuk fontosnak vélt dologra.⁴¹ A terrorizmus eszköztára nagyon széles a gyilkosság, kínzás, zsarolás, robbantás és emberrablás. A felkelőknek csak a kezdetekben kifizetődő a terrorizmus használata, a zaklatás stratégiája mellett – mint alacsony intenzitású tevékenység. A kezdeti szakaszt az FM 90-8 tábori kézikönyv alapján Mao Ce-tung hármás felosztásában, az első szakaszban értendő, a visszavonulás időszaka.⁴²

⁴⁰ FM 3-06 – Urban operations. Washington, DC, Department of the Army, 2006, pp.2-3-2-5. Forrás: <https://fas.org/irp/doddir/army/fm3-06.pdf> (2018. október 26.)

⁴¹ MCWP 3-35.3 – Modern urban warfare. Washington, DC, Department of the Navy, 1998, p.7-3. Forrás: <https://www.marines.mil/Portals/59/MCWP%203-35.3.pdf> (letöltve:2018. október 26.)

⁴² FM 90-8 – Counter guerrilla operations. Washington, DC, Department of the Army, 1986, p.1-3. Forrás: <http://smallwarsjournal.com/documents/fm90-8.pdf> (letöltve: 2018. október 26.)

Amennyiben a terrorizmus alkalmazásra kerül, úgy három taktikai szerepe lehet: provokáció, meggyőzés, fenyegetés.

Meggyőzés, vagy szinonimaként használható a kényszerítés is. Az egyének szubjektív érzékelésére próbál hatni, hogy bizonyos helyzetekben a felkelők javára döntsenek. Egy passzív támogatás kikényszerítése – például helyi vezetők a felkelők ellen alkalmazott politikájuk felülvizsgálata érdekében.

Fenyegetésként az egyéneket vagy azok családját befolyásolja a félelmen keresztül. A sebezhetőség és vétlenség érzet kiváltása a lakosságon válogatott, eltervezett terrortámadásokkal. Ha tömeget vizsgáljuk, akkor a lakosságban is félelemkeltés dominál, ezért célja a kormány erőitől való elfordulás vagy passzív ellenállás kiváltása.⁴³

A 2009-es FM 3-24.2 táborigi kézikönyv már a városban alkalmazott terrorizmus és felkelés eszközrendszerét nem tárgyalja egymástól megkülönböztetve. Az eddig terrorizmushoz sorolt eljárásokat a felkelések eszközeként sorolja – a terrorizmust, mint figyelemfelkeltés eszközét nevezi meg.⁴⁴

Terrorizmus, mint racionális és önálló cselekmény

Terrorizmus, mint bűncselekmény racionális választási lehetőségként, önállóan felkeléstől függetlenül is megjelenik a városiasodás során – különösen, amikor a terrorszervezetnek nem célja a kormány megbuktatása.⁴⁵ Céljuk a saját ügyükre való figyelemfelkeltés, amit főként a médiafelkeltésen keresztül ér el. Tevékenységük az ország erejét egyben csökkenti és felszínre hozza gyengeségeit is. Mint a jelen és jövő konfliktusok egyik fő forrása a városiasodás, ezért – és a magas lakossági szám miatt – a városok potenciális célpontként jelennek meg.

A támadások jellege ezért a következőkre osztható:⁴⁶

- Csapda – A hadsereget megpróbálják olyan területekre is bevonni, amit már nem irányít, ellenőriz maximálisan, ezért a helyismerete és erőforrása, utánpótlása korlátozott. Ezzel szemben a terrorszervezet birtokolja a helyismeretet és a mozgékonyt.
- Szimbólum – Katonai vagy polgári célpontok, amik támadás esetén – még ha sikertelen is – nagy nemzetközi médiafigyelmet kap, valamint negatívan befolyásolja a hadsereg és politikai vezetés népszerűségét, támogatottságát.

⁴³ FM 7-98 – Operations in a low-intensity conflict. Washington, DC, Department of the Army, 1992, pp.2-5-2-6. Forrás: <http://www.bits.de/NRANEU/others/amd-us-archive/fm7-98%2892%29.pdf> (letöltve: 2018. október 26.)

⁴⁴ FM 3-24.2 – Tactics in counterinsurgency. Washington, DC, Department of the Army, 2009, p.2-17. Forrás: <https://www.globalsecurity.org/military/library/policy/army/fm/3-24-2/fm3-24-2.pdf> (letöltve:2018. október 26.)

⁴⁵ FM 3-37.2 – Antiterrorism. Washington, DC, Department of the Army, 2011. p.1-7. Forrás: <https://fas.org/irp/doddir/army/fm3-37-2.pdf> (Letöltve:2018. október 10.)

⁴⁶ FM 3-37.2 – Antiterrorism. Washington, DC, Department of the Army, 2011. p.1-3. Forrás: <https://fas.org/irp/doddir/army/fm3-37-2.pdf> (Letöltve:2018. október 10.)

- Szélsőséges meggyőzés – Nemzetközi téren, szélsőséges nézetekkel bíró személyek radikalizálása és toborzása a médián keresztül.

A már korábban ismertetett eszközök felhasználása független a terrorizmus választásának indokától. Önálló tevékenységként azonban ezek társulnak egy másodlagos feladatrendszerrel is, a bevételszerzéssel. Mivel nem szükséges a társadalmi támogatottság megszerzése a terrorszervezet működéséhez, ezért bevételeit ilyen módon, vagy a szervezetbűnöző csoportokkal együttműködve kényszerül beszerezni. A bizonytalan anyagi bevételek miatt a terrorszervezetek minden támadásukat a legegyszerűbb és legolcsóbb módon próbálják meg végrehajtani.

Összegzés

A tanulmány elején tisztáztam a Magyarországon és az Amerikai Egyesült Államokban eltérően használt terminológiát. A Magyarországon aszimmetrikus hadviselésként használt fogalom jelentése, kisebb korrekciókkal, de jelen esetben megfeleltethető az Egyesült Államokban használt irreguláris hadviseléssel. Bár hivatalosan a tábori kézikönyvekben és más szabályzóknak nem használható az aszimmetrikus hadviselés megnevezés, mégis az aszimmetriát jelzőként következetesen tartalmazzák, ezért kénytelen a szimmetrikus hadviselésen keresztül levezetni az aszimmetrikus hadviselést is.

Az irreguláris hadviselés központi eleme a felkelés, ami eszközként felhasználja a terrorizmust. A terrorizmus megjelenik – negatív kognitív jelentése ellenére – a felkelések első fázisában az egyszerűsége és a meglepetés ereje miatt. Bár több kézikönyv jelzi, hogy a terrorizmus önálló jelenségként is jelentkezhethet, azonban állandó alkalmazása a cél elérése végett már nem javasolt.

A városiasodási folyamattal a katonai tér dimenziói kibővültek és összetettebbek lettek. Az új – külső-belső tér, föld alatt és föld feletti – dimenziók a felkelők számára forradalmi megújulást hoztak. A bűvőhelyek és a raktárak száma megsokszorozódott, valamint a csapások az államok kritikus pontját támadják – a fővárosok, mint központ különösen fontos az állam számára. A terrorizmus eszköze jól alkalmazható, hiszen az állam központját vagy csomópontjait jelképezik és a népsűrűség a vidékhez képest sokszorososa – gondolok itt Tokió vagy Sanghaj példájára.

Terrorizmus, mint önálló tevékenység is jellemző, amikor a politikai szektor megfélemlítése a cél és nem a megbuktatása. Az eszköztárat nem befolyásolva hajtják végre támadásaikat. Önálló és szűkös bevételi források miatt törekszenek az egyszerű, de hatásos támadások végrehajtására.

Felhasznált irodalom

1. BÉKÉS Márton: Gerillaháború. Budapest, Közép- és kelet-európai történelem és társadalom kutatásért közalapítvány, 2017.

2. FM 3-05.130 – Army special operations forces: Unconventional warfare. Washington, DC, Department of the Army, 2008. Forrás: <http://www.bits.de/NRANEU/others/amd-us-archive/fm3-05.130%2808%29.pdf> (letöltve:2018. október 26.)
3. FM 3-05.130 – Army special operations forces: Unconventional warfare. Washington, DC, Department of the Army, 2008. Forrás: <http://www.bits.de/NRANEU/others/amd-us-archive/fm3-05.130%2808%29.pdf> (letöltve:2018. október 26.)
4. FM 3-05.201 – Special forces unconventional warfare operations. Washington, DC, Department of the Army, 2003. Forrás: <http://www.bits.de/NRANEU/others/amd-us-archive/fm3-05.201%2803%29.pdf> (letöltve:2018. október 26.)
5. FM 3-06 – Urban operations. Washington, DC, Department of the Army, 2006. Forrás: <https://fas.org/irp/doddir/army/fm3-06.pdf> (2018. október 26.)
6. FM 3-24 – Counterinsurgency. Washington, DC, Department of the Army, 2006. Forrás: <https://usacac.army.mil/cac2/Repository/Materials/COIN-FM3-24.pdf> (letöltve: 2018. október 26.)
7. FM 3-24 – Insurgencies and counterinsurgencies. Washington, DC, Department of the Army, 2014. Forrás: <https://fas.org/irp/doddir/army/fm3-24.pdf> (letöltve: 2018. október 26.)
8. FM 3-24.2 – Tactics in counterinsurgency. Washington, DC, Department of the Army, 2009. Forrás: <https://www.globalsecurity.org/military/library/policy/army/fm/3-24-2/fm3-24-2.pdf> (letöltve:2018. október 26.)
9. FM 3-37.2 – Antiterrorism. Washington, DC, Department of the Army, 2011. Forrás: <https://fas.org/irp/doddir/army/fm3-37-2.pdf> (Letöltve:2018. október 10.)
10. FM 7-98 – Operations in a low-intensity conflict. Washington, DC, Department of the Army, 1992. Forrás: <http://www.bits.de/NRANEU/others/amd-us-archive/fm7-98%2892%29.pdf> (letöltve: 2018. október 26.)
11. FM 90-8 – Counterguerrilla operations. Washington, DC, Department of the Army, 1986. Forrás: <http://smallwarsjournal.com/documents/fm90-8.pdf> (letöltve: 2018. október 26.)
12. FMFRP 12-18 – Mao Tse-tung on Guerrilla Warfare. Washington, DC, Department of the Navy, 1989. Forrás: <https://www.marines.mil/Portals/59/Publications/FMFRP%2012-18%20%20Mao%20Tse-tung%20on%20Guerrilla%20Warfare.pdf> (letöltve: 2018. október 26.)
13. Joint Publication 1-02 – Dictionary of military and associated terms. Washington, DC, Department of the Army, 2010. Forrás: https://fas.org/irp/doddir/dod/jp1_02.pdf (letöltve:2018. október 20.)

14. Joint Publication 3-24 – Counterinsurgency operations. Washington, DC, Department of the Army, 2009. Forrás: https://fas.org/irp/doddir/dod/jp3_24-2009.pdf (letöltve: 2018. október 26.)
15. MCWP 3-35.3 – Modern urban warfare. Washington, DC, Department of the Navy, 1998. Forrás: <https://www.marines.mil/Portals/59/MCWP%203-35.3.pdf> (letöltve:2018. október 26.)
16. RESPERGER István – KISS Álmos Péter – SOMKUTI Bálint: Aszimmetrikus hadviselés a modern korban. Budapest, Zrínyi Kiadó, 2013.
17. Sz.n.: 2018 Revision of world urbanization prospects. Forrás: <https://www.un.org/development/desa/publications/2018-revision-of-world-urbanization-prospects.html> (Letöltve:2018.10.21.)
18. U.S. Government counterinsurgency guide. U.S. Government, 2009. Forrás: <https://www.state.gov/documents/organization/119629.pdf> (letöltve:2018. október 26.)
19. World population prospects – 2017 revision. Forrás: https://population.un.org/wpp/Publications/Files/WPP2017_KeyFindings.pdf (Letöltve:2018.10.21.)

LŐRINCZ VIRÁG: A XXI. SZÁZADI INFORMÁCIÓS ÉS KIBERHADVISELÉS KOCKÁZATAI

Bevezetés

A tanulmány célja a XXI. század információs társadalmában az internet és egyéb kommunikációs formák mögött megjelenő kockázatokra történő figyelemfelhívás. A hagyományos értelemben vett fegyverek nélküli hadviselésnek többnyire a számítógépes rendszereken, számítógépes hálózatokon keresztül, a kibertérben végzett támadások jelentik az egyik leghatékonyabb és legnépszerűbb módját, mégpedig a technológiáját tekintve relatív olcsósága, egyszerűsége és az elkövetőket védő anonimitása miatt. Jelen tanulmány konkrét példákon keresztül fogalmaz meg gondolatokat a XXI. századi információs tér biztonsági kihívásaihoz.

Az információs háború

“Az információ hatalom” - ez tekinthető talán az információs háború egyik kulcsának, amelynek megértéséhez elsőként az információs társadalom körülírására térek ki. Az információs társadalmat az internet és a különböző kommunikációs eszközök XXI. századra történő robbanásszerű elterjedése, a digitalizáció térhódítása, a technológiai fejlődés és az információ, mint olyan, elsődlegessé válása jellemzi. Ennek megfelelően egyre fontosabbá válik az információk megszerzése, feldolgozása, kezelése és a tanulmány szempontjából leginkább releváns elemként, az információk védelme. Ezzel párhuzamosan a katonai tevékenységekre és a hadseregek műveleteire is nagy hatással volt az információtechnológia, a technika fejlődésével az információ kulcsszerepet kapott. A XX. századi háborúk és forradalmak után kérdésként merülhet fel, hogy a XXI. század vajon a kiberháborúk és információs forradalmak kora?¹

Az kétségkívül leszögezhető, hogy az információs háború a XXI. század meghatározó jelensége, noha az információs műveletek egyes területei már korábban is megjelentek a katonai műveletekben, illetve a gazdasági, politikai életben is. Gondolhatunk itt az elektronikai eszközök zavarására, a felderítésre és megtévesztésre, vagy a lélektani hadviselésre. A XX. század háborús eseményei során ezek a módszerek jelentős fejlődésen mentek keresztül és folyamatosan tökéletesedtek a korabeli technológiai fejlettségnek megfelelően.

Az információs hadviselés fő jellemzői:

- információk gyűjtése
- a gyűjtött információk hitelességének ellenőrzése
- tömegek dezinformálása az ellenség megtévesztése érdekében
- az ellenség birtokában lévő információk megsemmisítése, megmásítása

¹ DANNREUTHER Roland: Nemzetközi biztonság (Budapest, Antall József Tudásközpont, 2016), pp. 308- 315.

- az ellenség információgyűjtő tevékenységének akadályozása.²

Az információs hadviselést különböző szempontok alapján lehet típusokba sorolni. Ezek közül kiemelem Martin C. Libicki nevéhez köthető megközelítést, amely az alkalmazott eszközök szerint végzi a csoportosítást. Így megkülönböztethető a vezetés és irányítás hatáskörében történő hadviselés, melynek célja az irányító és az irányított közötti információáramlás akadályozása, továbbá az adatszerzésre irányuló hadviselés, melynek ékes példája az ECHELON³, amely globális szintű kommunikáció ellenőrzésére hivatott, az elektronikus hadviselés, mely az ellenség elektronikai eszközeiben okoz kárt, a pszichológiai, mely célzott üzenetet hordozva kívánja hallgatói vagy nézői érzelmeit befolyásolni, valamint a hacker, a gazdasági és a kiberhadviselés. Ezek természetesen szervesen összefüggnek, nem különíthetők el teljesen egymástól.

Az információs hadviselést résztvevői, szereplői, illetve azok hatóköre szerint is osztályozhatjuk. Ez az értelmezés Winn Schwartzau *Information Warfare* (1996) című könyvében jelent meg. Ez alapján az alábbi három csoport szerint osztályozhatók a résztvevők:

- személyes információs hadviselés,
- vállalati információs hadviselés és
- kormányzati információs hadviselés.

A személyes információs hadviselés során a támadás célja egy adott ember, akinek személyes adatai sérülhetnek vagy megsemmisülhetnek (például személyiséglopás esetén). A vállalati szintű információs hadviselésre az ipari kémkedés jó példa, amely során a versengő vállalatok vagy cégek intéznek támadást egymással szemben. A legmagasabb, kormányzati szintű információs hadviselésre pedig a 2007-ben Észtország ellen elkövetett kibertámadás hozható fel példaként. Ennek során összehangolt túlterheléses támadások terhelték az észt kritikus infrastruktúrákat és kormányzati oldalakat.⁴

Összefoglalva tehát megállapítható, hogy az információs hadviselés az információ, és ezáltal a hatalom birtoklásáért információs eszközökkel, valamint kognitív támadások útján, az információs térben folytatott konfliktusok összessége⁵. A kibertér alkalmazása

² REISMAN, Michael W. – ANTONIOU, Chris T.: *The laws of war: a comprehensive collection of primary documents on international laws governing armed conflict* (New York, 1994) című könyve alapján

³ Az ECHELON műholdas lehallgató rendszer, amely a legkülönbözőbb kommunikációs eszközök (telefon, fax, Internet...) lehallgatására alkalmas. Öt ország (USA, Kanada, Ausztrália, Nagy-Britannia és Új-Zéland) együttműködésével épült ki az egész emberiség kommunikációs hálózatának forgalmát figyelő, szigorúan titkos műholdak, földi megfigyelő bázisok, kémhajók és tengeralattjárók integrált rendszere. (GYURÁK Gábor: *A kriptográfia és a hírszerzés hadtudományi gyökerei*, Hadtudományi szemle 2014. VII. évfolyam 3. szám)

⁴ BÁNYÁSZ Péter – ORBÓK Ákos: *A NATO kibervédelmi politikája és kritikus infrastruktúra védelme a közösségi média tükrében*
http://mhht.eu/hadtudomany/2013/2013_elektronikus/2013_e_Banyasz_Peter_Orbok_Akos.pdf (Letöltés ideje: 2019.02.18.)

⁵ FEKETE Csanád: *Konfliktusok az információs térben, Az információs hadviselés fejlődése és aktuális kérdései*, Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat tudományos-szakmai folyóirata, XVI. évfolyam 2. szám p.70-71.

mellett napjainkban egyre jelentősebb szerepet kap a tömegmédiá is (pl.: hírlapok, TV, rádió, közösségi média). Ezek jelentősége abban rejlik, hogy a hihetetlen sebességgel terjedő hírek mellett, a szabad véleményformálás lehetősége is megjelenik. Az álhírek, dezinformálás különösen veszélyes a közösségi oldalak által lehetővé tett közösségi önszerveződés tekintetében.

Az információs hadviselés összetettsége - a kiberhadviselés

Az információs hadviselés összetett jelenség, azonban az információs tér a XXI. századra egyre inkább a számítógép-rendszerekre és hálózatokra korlátozódik, hiszen valamennyi politikai, katonai rendszer rá van szorulva a modern technológia vívmányaira. Ezáltal minden személy vagy rendszer, amely ennek az információs térnek a része, célponttá válhat. A kibertérben számos kártékony program szolgál eszközzel a különböző támadások végrehajtására. Ezek lehetnek kártékony szoftverek, melyek információkat gyűjtenek, átalakítanak, megsemmisítenek vagy akár tönkre is teszik az ellenséges rendszert.

A következőkben ismertetett két példa esetében nem az információk megszerzése, feldolgozása, továbbítása vagy hamis információk terjesztése volt kizárólag a cél, hanem mindezek eszközéül szolgáltak egy nagyobb volumenű károkozásnak.

1982-ben felrobbant egy szibériai szovjet gázvezeték. A robbanás nem véletlen esemény volt, hanem a Szovjetunió elleni gazdasági hadviselés része. Az ügy hátterében az állt, hogy a gázvezetékek felügyeleti szoftvere egy trójai vírussal volt "kibővítvé", melyet a CIA által megbízott programozók írtak. Ez olyan hibákat hozott létre a szivattyúk és szelepek szabályozásában, amely robbanáshoz vezetett. A valaha volt legnagyobb nem nukleáris robbanás következett be, amelyet a világűrben is látni lehetett. Az időpontot és a résztvevő két államot tekintve a hidegháború utolsó szakaszáról van szó, amikor a technológia fejlődésével a kibertér nem hadszíntér volt, hanem harci technika.⁶

2010-ben a Stuxnet által új mérföldkőhöz érkezett a számítógépes vírusok, "féreg" kora.⁷ Ez az új féreg kifejezetten az ipari folyamatirányító rendszerek ellen lett kifejlesztve, tehát a kritikus infrastruktúrára nézve jelentett fenyegetést. Működésének lényege az volt, hogy olyan nagy sebességű motorok frekvencia átalakítóira bukkanva aktivizálódott, melyek csak az iráni urándúsítóknak voltak fellelhetők. A Stuxnet megfertőzte tehát az iráni Natanz nukleáris létesítményének rendszerét, hozzávetőlegesen két év hátrányba kényszerítette az iráni atomprogramot. A támadásért senki nem vállalta a felelősséget, de nagy valószínűséggel az USA és Izrael áll a háttérben, hiszen ez a két állam a legérdekeltebb az iráni atomprogramot akadályozó vírus kitervelésében és megvalósításában.⁸

Az említett két eset csupán példaként szolgál a számítógépes-hálózatok sebezhetőségére. A támadások kivédésére számos módszer és eljárás létezik, ezek célja a saját hálózat védelmének megszervezése a jogosulatlan behatolókkal szemben. A

⁶ BERKI Gábor: A kibertéri konfliktusok változásai, Hadmérnök, VIII. évfolyam 1. szám – 2013. március

⁷ DANNREUTHER i.m.

⁸ Ezek a gondolatok Ralph Langner hamburgi vírusszakértő következtetéseire épülnek

védelemnek beszélhetünk passzív és aktív módszereiről is. A passzív eszközök közé tartoznak például a tűzfalak, a vírusirtók, a hozzáférés-szabályozás és a behatolásdetektálás és -megelőzés. Az aktív módszerek eszközei a megelőző támadások, az ellentámadások és az aktív megtévesztés.⁹

A tömegmédiá

Az információs hadszíntér egészére tekintve a kibertér csupán az egyik terület, de nem az egyetlen. A tömegmédiá napi szinten történő használata során mi is ráébredhetünk arra, hogy mekkora kockázata lehet annak, ha nem áll rendelkezésre a szükséges információ, vagy ami napjainkban még nagyobb problémát jelent, ha nem valós információkkal próbálják befolyásolni az embereket. A tömegmédiá által az információt befogadók manipulálásáról lehet szó anélkül, hogy a megtévesztett tisztában lenne azzal, hogy áldozattá válik. Eredményképpen a célpont tudat alatt akár saját érdeke ellen, de mindenképpen az információs háborút vívók érdekében cselekszik. A tömegmédiára helyezve a hangsúlyt, az információs hadviselés legfőbb elemei a propaganda általi manipuláció, az álhírek terjesztése, esetleg igaz hírek beállítása hamisnak, TV közvetítés vagy rádióadás, internet blokkolása, online social media megbénítása stb. Ezekkel az eszközökkel elérhető az információs fölény megszerzése az ellenféllel szemben.

A tömegmédiá befolyásoló erejére helyezve a hangsúlyt, Herbert Kelman szociálpszichológus az alábbi három formáját fogalmazta meg a társadalmi befolyásolásnak:

- megfelelés,
- azonosulás, valamint
- internalizáció.

Ebben az értelmezésben a megfelelés azt jelenti, hogy a személy amellet ért egyet a befolyásolóval, hogy közben megtartja a saját véleményét. Ha a befolyásoló információ megszűnik, a személy visszatér saját hozzáállásához, tehát ez a módszer csupán rövid távon vált ki hatást. Az azonosulás ennél egy fokkal többet ér el, hiszen célja, hogy hosszútávon befolyásoljon. Az egyén azért teszi magáévá a befolyásoló véleményét, mert hozzá hasonlóvá akar válni. Az internalizáció során a befolyásolás olyan szintjéről beszélhetünk, amikor a befolyásolt személy teljes mértékben elfogadja, és ellenőrzés nélkül követi mások nézeteit és értékeit.

Összefoglalva tehát, az információs térben megszerzett információs fölény nem csupán a technikai képességekre korlátozódik, hanem jelentős mértékben támaszkodik a befolyásolóképessegre is. Az utóbbi egyre nagyobb szerephez jut az internetes hírportálok és közösségi média használata által.

⁹ HAIG Zsolt: Információs műveletek a kibertérben (Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2018)

A WikiLeaks ügy

A WikiLeaks nevű weboldalt 2006-ban hozta létre az ausztrál származású Julian Assange. Az ő szavaival élve a cél egy jobb, titkok nélküli világ megteremtése volt, ez vezérelte a közel negyedmillió amerikai titkos katonai dokumentum és diplomaták közt váltott üzenet kiszivárogtatásakor. Azt hirdette, hogy ezáltal a sajtószabadságot segíti és a cenzúrázatlan igazságot deríti fel. 2007-ben a guantanamoi¹⁰ foglyokról, illetve a börtönzsigetről kerültek nyilvánosságra titkos adatok. 2008-ban nyilvánosságra hozta a Brit Nemzeti Párt tagjainak listáját személyes adataikkal együtt. Az információkat titkos források továbbították a WikiLeaks-nek, amely teljes anonimitást biztosított cserébe.¹¹

Az egyik legnagyobb port kavaró dokumentum kiszivárogtatására 2010-ben került sor. Egy videót tettek közzé, amelyben az amerikai hadsereg katonai helikopteréből tüzet nyitottak két Reuters¹² újságíróra és iraki civilekre is 2007-ben az iraki háború során. Szintén 2010-ben 92 000 dokumentum vált mindenki számára elérhetővé az afganisztáni háború (2004-2009) titkos katonai aktái közül. Ennek következtében szólította föl először Barack Obama többek közt Nagy-Britanniát, Németországot és Ausztráliát, hogy tegyenek büntetőjogi intézkedéseket Julian Assangedzsal szemben. A több százezer oldalnyi titkos katonai és külügyminisztériumi adat ellopásával Bradley (ma már: Chelsea) Manning amerikai közlegényt gyanúsították. A 2010-ben nyilvánosságra hozott titkos dokumentumok publikálásához a WikiLeaks-nek a nagy világlapok segítségére is szüksége volt. Ezek közé tartozott a *The Guardian*, a *The New York Times* és a *Der Spiegel*. A nagy presztízsű lapok és a WikiLeaks álláspontja abban tért el jelentősen, hogy előbbiek ragaszkodtak az adatok megszerkesztéséhez, hiszen a hadi jelentések informátorokat leplezhettek le, az életüket veszélyeztetve ezzel, míg Assange csonkítatlan publikációt akart.¹³

Kezdetben a WikiLeaks számos pénzügyi támogatást is szerzett, 2010-ben azonban Julian Assange bankszámláját befagyasztották és az utalásokat kezelő Mastercard és Visa is blokkolta a szervezet számára érkező összegekhez való hozzáférést, illegális tevékenységre hivatkozva.¹⁴

Ezután megkezdődött az érintett pénzintézetekkel szemben is a kiberhadviselés. A WikiLeaks-szel szimpatizáló hackercsoport, az Anonymus csoport tagjai DoS (Denial of Service – szolgáltatásmegtagadás) támadásokkal terheltek a pénzintézetek internetes rendszereit. Ezenkívül más eszközöket is igénybe vettek. Ingyenesen elérhető

¹⁰ Az amerikai kormány a 2001. szeptember 11-i egyesült államokbeli terrortámadások után hozta létre a börtöntábor Kuba szigetén (amerikai fennhatóság alatt álló haditengerészeti támaszpont), ahol a terrorcselekménnyel vádolt személyeket bírói ítélet nélkül tartották fogva és embertelen bánásmódban részesítették, forrás:

https://mandiner.hu/cikk/20160223_elkeszult_a_terv_a_guantanamo_i_borton_bezarasara (Letöltés ideje: 2019.02.12.)

¹¹ ANTIKAINEN, Anita: Diplomatic Transparency: A Wikileaks Case Study (Tallinn, 2015)

¹² londoni székhelyű világhírügynökség

¹³ ANTIKAINEN i. m.

¹⁴ KOVÁCS László: Kiberháború? Internetes támadások a Wikileaks ellen és mellett, Nemzet és biztonság biztonságpolitikai szemle, 2011/1 szám

faxszolgáltatásokon keresztül számos faxszámra küldték szét a kiszivárogtatott dokumentumokat London számos pontján.¹⁵

2010-ben magyar vonatkozású diplomáciai táviratok is kiszivárogtak. Ezek többek között a 2008-as grúz-dél-oszét háborúval, illetve a magyar nukleáris energiával álltak kapcsolatban.¹⁶

2012-ben végül Svédország majd az USA is kérték a londoni ecuadori nagykövetségről Julian Assange kiadását, a férfi azonban menedéket kapott a követségen. 2017-ben már az ecuadori állampolgárságot is megszerezte és Svédország ejtette vele szemben a korábban emelt vádat szexuális zaklatásért.¹⁷

A weboldalon közzétett információk egyértelműen felkeltették az emberek figyelmét, telefonos alkalmazást is létrehozta, melyen elérhetőek voltak az oldal legfrissebb hírei. Ezt az AppleStore néhány napon belül eltávolította, arra hivatkozva, hogy az alkalmazás szabályellenes.¹⁸

Összefoglalva a WikiLeaks ügyet kétségtelen, hogy a demokráciának a véleménynyilvánítás és a sajtószabadság elengedhetetlen kelléke, de ez nem összekeverhető az államtitkok, diplomáciai levelezések válogatás nélküli megosztására az interneten. Az *évszázad kiszivárogtatásának* is nevezett akció, illetve mind a mellette és az ellene irányuló támadások azt jelzik, hogy minden olyan ország, amely fejlett informatikai hálózattal és médiaplatformokkal rendelkezik, ki van téve ezeknek a veszélyeknek. A kérdés tehát, amelyet a WikiLeaks, és a körülötte kibontakozó botrány felvet, hogy meddig szabad elmenni a sajtószabadság és véleménynyilvánítás terén, és hol kell meghúzni a határt az államtitkok védelme érdekében?

Dezinformálás - az amerikai (2016) és a francia választások (2017)

A dezinformálás lényege valamilyen cél érdekében manipulatív tartalmak közzététele. Sokféle szempontból lehet az ilyen jellegű tevékenységeket csoportosítani. Ezek közül Jacek Borecki rendszerezését emelem ki. Szerinte az első csoportba az olvasók megtévesztését célzó hamisított dokumentumok, a hivatalos vagy illegális úton megszerzett és tartalmuk megváltoztatása után publikált adatok tartoznak. Másik csoportba sorolja a "társadalmi manipulációra" épülő eszközöket, melyek célja, hogy egyes érdekcsoportoknak követőket szerezzen trollok, botok vagy propaganda által. A harmadik csoportba pedig az előbb felsorolt kettő elege tartozik.

Egy tipikus dezinformációs kampány modelljét három fázisra osztva lehet ideálisan ábrázolni:

¹⁵ BERKI Gábor i. m.

¹⁶ Wikileaks-ügy: Magyar dokumentumok egy orosz lapban, forrás: https://honvedelem.hu/cikk/ikileaks-ugy_magyar_dokumentumok_egy_orosz_lapban (Letöltés ideje: 2019.02.18.)

¹⁷ <https://edition.cnn.com/2013/01/18/world/julian-assange-fast-facts/index.html> (Letöltés ideje: 2019.02.19.)

¹⁸ https://techcrunch.com/2010/12/20/apple-removes-wikileaks-app-from-app-store/?guccounter=1&guce_referrer_us=aHR0cHM6Ly93d3cuZ29vZ2xlLmNvbS8&guce_referrer_cs=bRIA7GNBmPLjykdM3rBQ5w (Letöltés ideje: 2019.02.19.)

1. A dezinformáló fél érdekeit szolgáló hivatalos, illetve a félhivatalos médiák vagy hackerek “kiszivárogtatott” információkat tesznek közzé. Ez mindenképpen úgy történik, hogy az emberek figyelmét megragadja.
2. Az ilyen módon megjelent álhíreket ún. trollok és automata kommentíró botok¹⁹ rendszeresen terjesztik, esetlegesen félelem keltő hozzászólásokat is megosztanak a hírekkel kapcsolatban.
3. A gyorsan terjedő információkat ezután átveszik a különböző hírforrások, blogok, a dezinformációs tevékenységet valamilyen okból támogató média és a “hasznos idióták”.

Az információs hadviselés nagysága abban rejlik, ha valaki az interneten, a közösségi oldalakon, különböző hírportálokon keresztül a politikát is befolyásolni tudja. Erre egyszerű példa a 2016-os amerikai elnökválasztás.

Az elnökválasztás eseményeit nagyban befolyásolták az internetes támadások, melyek sok esetben azonban nem bizonyíthatók.²⁰ Az információs műveletek során elemzéseket és e-maileket loptak el Donald Trumpról, levelezéseket szivárogtattak ki Hilary Clintonról és bizalmasáról, John Podesta-ról és a Demokrata Nemzeti Bizottság rendszerébe betörve a vezetők személyes adatait hozták nyilvánosságra. Noha a gyanúsított hacker csoportok orosz kormány pártiak, Putyin tagadott, Trump szerint a kínaiak is lehettek. A kiszivárgott információk mindenesetre Trump pozícióját erősítették Clintonnal szemben. A titkos információk közül sokat a hacktivisták WikiLeaks oldalán osztottak meg, a helyzet milyenségét tekintve Julian Assange (WikiLeaks alapítója) is szót kapott, aki tagadta, hogy orosz kormányzati forrásokból kapták volna a DNC (Democratic National Committee) adatait.²¹ A DNC tagjairól szóló adatok ellopása feltehetőleg egy nagyon egyszerű adatlopási modell alapján történt meg.

Ennek első lépése az ún. *spearphishing*, amely célzott üzenetet jelent e-mailben, vagy a keresetthez hasonló tartalmú oldalra történő átirányítás által, mindössze az emberi hiszékenységre alapozva. Második lépésben a kártékony program (malware) a megnyitott üzenetben vagy oldalon általában csatolt fájlként jelenik meg, jellemzően Word vagy PDF formátumban. Végezetül a program megnyitása által megtörténik a fertőzés, mely hozzáférést biztosít a keresett adatokhoz.²²

Milyen szerepe volt ebben a WikiLeaks-nek?

Majdnem biztossággal állítható tehát, hogy Moszkva szivárogtatott a WikiLeaksen keresztül, mégpedig annak megbízhatósága és a világ szemében való hitelessége miatt. A

¹⁹ Automatikus, felügyelet nélküli működésre tervezett program (robot). A botok általában felügyeleti vagy adatgyűjtő funkciókat látnak el, forrás: <https://pcforum.hu/szotar/?term=bot&tm=miaz> (Letöltés ideje: 2019.02.12.)

²⁰ KOVÁCS László - KRASZNAY Csaba: “Mert övök a hatalom”: Az internet politikát (is) befolyásoló hatása a 2016-os amerikai elnökválasztás során, SVKK Elemzések 2017/9.

²¹ Political Capital és Friedrich-Ebert-Stiftung: Az orosz választási dezinformáció elleni stratégiák kommunikációs lehetőségei Magyarországon (Budapest, 2017)

²² KOVÁCS - KRASZNAY i. m.

weboldal alapítója, Julian Assange rendszeres szereplője az orosz forrásból finanszírozott RT (Russia Today) TV adónak, mely szintén példája az ausztrál férfi és Moszkva feltehetőleg jó kapcsolatának.

Mindez tehát tökéletes példa arra, hogyan lehet közvetve, pl. álhírkampánnyal ekkora volumenű eseményt befolyásolni.

Ehhez hasonló eset a 2017-es francia választások során zajlott információs hadviselés. Két nappal a választás előtt Emmanuel Macron e-mailjei kerültek ki az internetre adatlopás eredményeként. Emellett Oroszország különböző álhíreket terjesztett a volt szocialista párti miniszterről, és minden erejével a szélsőjobboldali Marine Le Pen támogatta. Az orosz beavatkozási kísérlet azonban itt már kevésbé ért célba, melynek oka lehetett a bevetett ügynökök alacsonyabb szintű nyelvtudása, vagy még valószínűbb, hogy a Macron-stáb jobban fel volt készülve ilyen jellegű támadásra. Közel harmincezer hamis Facebook fiókot töröltek le és hamis e-mail címekkel és oldalakkal tévesztették meg a hackereket. Másrészt a francia sajtó a választás előtti kampánycsendben nem igazán foglalkozott a kiszivárogtatott anyagokkal.²³

A szintén 2017-ben zajlott német választások már azt bizonyították, hogy az (orosz) információs támadások kellő felkészültséggel kivédhetők. Angela Merkel a parlamentben is fellépett az álhírekkel szemben, ráadásul olyan jogszabályt léptettek hatályba, amely komoly pénzbüntetés terhe mellett kötelezi a médiaplatformokat a hamis hírek eltávolítására.

A felhozott példák az elmúlt évek legnagyobb port kavaró eseményei voltak az információs hadviselés terén, és nem lehet nem észrevenni Oroszország aktív részvételét a történetekben. Az orosz információs befolyás főként a balti államokban veszélyes, hiszen a nagyszámú orosz nyelven beszélő kisebbség szinte hazai terepet jelent. Emellett Oroszország érdekeit a nemzetközi médiában a nyugati típusú, technológiailag színvonalas Sputnik és a már említett RT képviseli.²⁴ Főként a volt szovjet tagállamok vagy más baráti országokat látják el oroszbarát médiaanyagokkal. Ezáltal a kelet-közép-európai államok a legsebezhetőbb láncszemek. A 2015-ben alapított NATO rigai Stratégiai Kommunikációs Kiválósági Központjának éppen ezért egyik fő kutatási területe az orosz dezinformáció.

Összefoglalva, számos módon lehet dezinformálni egy adott embercsoportot, nincsen egységes forma, a befogadók igényei szerint testreszabhatók, ebből fakad kiemelt veszélyessége. Az információs háborúval szembeni védekezés, propaganda elleni technológiai, intézményes fellépés lehetőségei közé tartozik a közösségi médiaplatformok együttműködése. Ennek egyik példája, hogy a Facebook, Youtube, Microsoft, Twitter közt létezik egy megállapodás, ún. "hamis hír szűrő", melynek értelmében megvizsgálják, és megfelelő alternatívákat dolgoznak ki a gyűlöletbeszéd miatt megjelölt bejegyzésekre. Továbbá a Google is kapcsolatban áll a különböző

²³ <https://www.wired.com/2017/05/nsa-director-confirms-russia-hacked-french-election-infrastructure/> (Letöltés ideje: 2019.02.21.)

²⁴ KOVÁCS - KRASZNAY i. m.

tényellenőrző cégekkel. Azonban nem tünteti el az álhírt, hanem alternatív, cáfoló híreket hoz fel mellette.²⁵

Következtetések

A tanulmány célja, hogy rávilágítson az elmúlt évtizedek néhány legnagyobb port kavaró eseményén keresztül az információs hadviselés kiterjedtségére, összetettségére és magában hordozott veszélyeire. A múltban és jelenben felhasznált eszközök a technológiai fejlődéssel párhuzamosan a jövőben folyamatosan javulni fognak, és feltehetőleg számos új lehetőség is rendelkezésre fog állni. Jelenleg a kibertérben zajló hackertámadások, és a közösségi platformokon megfigyelhető dezinformáció-áradat tekinthető véleményem szerint a leghatékonyabb módnak, de mit hoz vajon a jövő? Az egyre kifinomultabb és „okosabb” technológiai vívmányok dinamikus fejlődése várhatóan jóval nagyobb károkat lesz képes okozni. A kibertérben felgyűlő adatok mennyisége folyamatosan nő, ennek megfelelően növekvő tudatosságra és biztonsági intézkedésekre van szükség a megvédésük érdekében.

²⁵ Political Capital és Friedrich-Ebert-Stiftung: i. m.

Felhasznált irodalom

1. BERKI Gábor: A kibertéri konfliktusok változásai, Hadmérnök, VIII. évfolyam 1. szám – 2013. március
2. DANNREUTHER Roland: Nemzetközi biztonság (Budapest, Antall József Tudásközpont, 2016), pp. 308- 315.
3. DAMJANOVIĆ, Dragan Z.: Types of information warfare and examples of malicious programs of information warfare, forrás: <https://scindeks-clanci.ceon.rs/data/pdf/0042-8469/2017/0042-84691704044D.pdf> (Letöltés ideje: 2019.02.04.)
4. HAIG Zsolt: Információs műveletek a kibertérben (Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2018)
5. <http://hu.iranyitok.wikia.com/wiki/Információs-háború> (Letöltés ideje: 2019.02.04.)
6. http://www.politicalcapital.hu/hireink.php?article_read=1&article_id=2328 (Letöltés ideje: 2019.02.04.)
7. <https://alapblog.hu/az-informacios-hadviseles-szerepe-az-orosz-strategiaban/> (Letöltés ideje: 2019.02.04.)
8. <https://edition.cnn.com/2013/01/18/world/julian-assange-fast-facts/index.html> (Letöltés ideje: 2019.02.04.)
9. <https://honvedelem.hu/cikk/ikileaks-ugy-magyar-dokumentumok-egy-orosz-lapban> (Letöltés ideje: 2019.02.04.)
10. <https://kiberhaboru.hu> (Letöltés ideje: 2019.02.04.)
11. <https://www.wired.com/2017/05/nsa-director-confirms-russia-hacked-french-election-infrastructure/> (Letöltés ideje: 2019.02.04.)
12. KOVÁCS László - KRASZNAY Csaba: “Mert övék a hatalom”: Az internet politikát (is) befolyásoló hatása a 2016-os amerikai elnökválasztás során, SVKK Elemzések 2017/9.
13. KOVÁCS László: Kiberháború? Internetes támadások a Wikileaks ellen és mellett, Nemzet és biztonság biztonságpolitikai szemle, 2011/1 szám
14. LIBICKI, Martin C.: What is information warfare? (National Defense University, Institute for National Strategic Studies, 1995)
15. Political Capital és Friedrich-Ebert-Stiftung Budapest: Az orosz választási dezinformáció elleni stratégiák kommunikációs lehetőségei Magyarországon (Budapest, 2017)

TÓTH TAMÁS: A MINŐSÍTETT ADAT VÉDELME NEK SZEMÉLYI BIZTONSÁGI FELÜGYELETEI

Bevezetés

Minősített adat¹ csak állami vagy közfeladat ellátása során használható fel, az arra jogosult személy által, olyan objektumban, ami rendelkezik az ehhez szükséges engedéllyel. Ezt a kritériumot határozza meg a minősített adat védelméről szóló 2009. évi CLV. törvény 10. §-a, miszerint minden olyan szervezetnél, ahol nemzeti, illetve külföldi minősített adatot kezelnek, meg kell teremteni a minősített adat teljes körű, azaz személyi, fizikai, adminisztratív, valamint elektronikus biztonságához szükséges, az adat minősítési szintjének megfelelő védelmet. A tanulmányban folytatott elemzés kiindulópontjaként e jogszabályi egység személyi biztonsági eleme kerül értelmezésre.

A jogalkotó e védelmet különböző eljárások során megszerezhető tanúsítványok, valamint engedélyek meglétével kívánja legitimálni. Ezen dokumentumok a minősített adatot kezelő szervek² jogszabályoknak történő maradéktalan megfelelését kívánják igazolni, a minősítéssel védhető közérdek³ körébe tartozó minősített adatok érvényességi idő⁴ előtti nyilvánosságra hozatalának megakadályozása érdekében.

A minősített adat védelmét a „2009. évi CLV. törvény a minősített adat védelméről” című jogszabály, illetve a benne foglaltak végrehajtásával kapcsolatos kormányrendeletek hivatottak biztosítani. Ilyen rendelet a „90/2010. (III. 26.) Korm. rendelet a Nemzeti Biztonsági Felügyelet működésének, valamint a minősített adat kezelésének rendjéről”, mely az NBF működésén és a biztonsági vezető feladatain túl, részletesen szabályozza a minősített adat védelmével kapcsolatos személyi és adminisztratív követelményeket, továbbá kitér a fizikai biztonság elemeire is. Az elektronikus rendszerbiztonsággal, valamint rejtjeltevékenységgel kapcsolatban részletesebb követelményrendszert a „161/2010. (V. 6.) Korm. rendelet a minősített adat elektronikus biztonságának, valamint a rejtjeltevékenység engedélyezésének és hatósági felügyeletének részletes szabályairól” határoz meg. A telephelyi iparbiztonság területét a „92/2010. (III. 31.) Korm. rendelet az iparbiztonsági ellenőrzés és a telephely biztonsági tanúsítvány kiadásának részletes szabályairól” című jogszabály hivatott deklarálni, melyben a gazdálkodó szervezetek⁵ számára támasztott fizikai feltételrendszer kerül részletezésre.

A kutatás célja, egy jogszabályi elemzés végrehajtásával bemutatni a fenti szabályozók által, a minősített adat kezelése során az állami és gazdálkodó szervezetekkel szemben támasztott személyi biztonságot garantáló követelményeket, az ehhez szükséges engedélyek és tanúsítványok ismertetésén keresztül. A különböző

¹ 2009. évi CLV. törvény 3.§ 1.

² 2009. évi CLV. törvény 3.§ 4.

³ 2009. évi CLV. törvény 5.§ (1)

⁴ 2009. évi CLV. törvény 3.§ 2. / 5.§ (6)

⁵ 2009. évi CLV. törvény 3.§ 14.

jogszabályok sokszor azonos témakörök vonatkozásában alkotnak kötelmeket a jogalkalmazók számára, így az elemzés során fontos kritérium a törvények és rendeletek komplex vizsgálata, a dokumentumok teljes körű ismertetése céljából. Az analízis a jogszabályok anyagi és alaki oldalát figyelembe véve történik, így biztosítva a normatíva-elemzés tény és tárgyszerűségét, valamint az objektív tényezőkre alapuló következtetések levonását.

Személyi biztonsági tanúsítvány – SZBT

A személybiztonsági tanúsítvány „az a tanúsítvány, amely érvényességi idejének lejártáig meghatározza, hogy valamely természetes személy milyen legmagasabb minősítési szintű adat felhasználására kaphat felhasználói engedélyt.”⁶

Tehát az SZBT nem más, mint a minősített adat kezeléséhez szükséges személyi biztonsági tényező. A definíciót elemezve kijelenthető, hogy a minősített adatot felhasználó⁷ személyt köti a minősítéssel védhető közérdek biztosítása, azaz el kell kerülnie a minősített adat érvényességi idő előtti nyilvánosságra hozatalát a lehetséges károkozás megelőzése érdekében. A definíció másik felében meghatározza, hogy a minősített adatot kezelő személy, azaz a felhasználó,⁸ milyen legmagasabb minősítési szintű⁹ minősített adathoz férhet hozzá, ezt a rendszabályt egy másik személybiztonságot szavatoló tényezőben, a felhasználói engedélyben kívánja rögzíttetni a jogalkotó, ami a továbbiakban elemzésre is kerül. „Korlátozott terjesztésű!” minősítési szintnél magasabb minősítésű adat felhasználása csak SZBT-vel rendelkező természetes személy számára lehetséges.¹⁰

Nemzeti minősített adat kezelése esetén, állami szervben belül, illetve a szervvel közreműködő¹¹ személyek vonatkozásában a nemzeti minősített adatra érvényes SZBT-t a biztonsági vezető¹² adja ki.¹³ A külföldi (NATO, EU, NYEU) minősített adat felhasználói, valamint minősített adatot kezelő gazdálkodó szervezet részére, a biztonsági vezető kezdeményezésére,¹⁴ a Nemzeti Biztonsági Felügyelet¹⁵ (továbbiakban: NBF) állítja ki a külföldi, valamint a nemzeti minősített adatra érvényes tanúsítványt.¹⁶ Ugyanakkor a tanúsítvány kiállításának, visszavonásának kezdeményezését az NBF felé, ez esetben a szerv biztonsági vezetőjének kell végrehajtani.¹⁷

⁶ 2009. évi CLV. törvény 3.§ 11.

⁷ 2009. évi CLV. törvény 3.§ 7.

⁸ 2009. évi CLV. törvény 3.§ 5.

⁹ 2009. évi CLV. törvény 5.§ (4)

¹⁰ 2009. évi CLV. törvény 13.§ (1) a) / (2)

¹¹ 2009. évi CLV. törvény 3.§ 6.

¹² 2009. évi CLV. törvény 23.§ - 90/2010. Korm. rendelet 5.§ / 6.§

¹³ 90/2010. (III.26.) Korm. rendelet 10.§ (1)

¹⁴ 90/2010. (III.26.) Korm. rendelet 11.§ (3)

¹⁵ 2009. évi CLV. törvény 20.§

¹⁶ 2009. évi CLV. törvény 17.§

¹⁷ 90/2010. (III.26.) Korm. rendelet 11.§

Az érvényes SZBT megszerzéséhez szükséges a minősített adatot kezelő természetes személy nemzetbiztonsági ellenőrzése,¹⁸ amelyet egyes rendvédelmi szervek kivételével az Alkotmányvédelmi Hivatal, illetve a honvédelem, valamint a hadiipar felhasználók tekintetében a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat hajt végre.¹⁹ Ennek feltétele az érintett által kitöltött biztonsági kérdőív. A minta dokumentum megtalálható az NBF honlapján. Az eljárás lefolytatását a kezdeményezésre jogosult vezető (általában személyügyi vezető) kezdeményezi az illetékes nemzetbiztonsági szolgálatnál. Amennyiben az érintettel kapcsolatban a nemzetbiztonsági ellenőrzés nem tár fel biztonsági kockázati tényezőt, a Hivatal kiállítja a kockázatmentes biztonsági szakvéleményt, ami 5 évig érvényes.²⁰ Ezt követően a biztonsági vezető kezdeményezi az SZBT kiállítását az NBF-nél, vagy a saját hatáskörébe utalt eseteknél végre is hajtja a tanúsítvány kiadását.²¹ Gazdálkodó szervezet esetén, nemzetközi szerződés alapján, olyan külföldi állampolgárságú személy számára is kiadható az SZBT, aki minősített adatot használ fel, és rendelkezik az állampolgársága szerinti nemzeti feladat- és hatáskörrel rendelkező hatóság által kiállított érvényes SZBT-vel.²²

A nemzeti minősített adatra érvényes személyi biztonsági tanúsítvány tartalmazza a tanúsítványt kiadó minősített adatot kezelő szerv megnevezését, az érintett személy természetes személyazonosító adatait, a kiadott SZBT nyilvántartási számát, keltét, érvényességi idejét, és a felhasználó által felhasználható nemzeti minősített adat legmagasabb minősítési szintjét, valamint a személyi biztonsági tanúsítvány kiadására jogosult vezető aláírását.²³

A külföldi minősített adatra érvényes SZBT-nek tartalmaznia kell a kérelmező vezetéknevét, utónevét, születési nevét, születési helyét, születési idejét, állampolgárságát, a munkáltató és a munkakör megnevezését, továbbá a felhasználni kívánt minősített adat minősítési szintjét.²⁴

Nemzeti és külföldi minősített adatra érvényes SZBT kezeléséről és tárolásáról egyaránt a biztonsági vezető intézkedik a szervezetnél.²⁵

A jogszabály továbbá meghatározza, hogy az NBF az SZBT kiadásával kapcsolatban, az érintett tekintetében milyen jellegű adatokat kezel.²⁶ Ezen adatokat az utoljára kiadott SZBT bevonását követően a minősített adattal visszaélés bűncselekményére, a büntető törvénykönyvben meghatározott büntetési tétel²⁷ felső határának megfelelő ideig kezeli.²⁸ Abban az esetben, ha az érintett személy számára nem került kiállítására az SZBT, a keletkezett adatokat az eljárás befejezését követően törölnie kell az NBF-

¹⁸ 2009. évi CLV. törvény 10.§ (3)

¹⁹ 1995. évi CXXV. törvény nemzetbiztonsági szolgálatokról 5.§ f)

²⁰ 2009. évi CLV. törvény 10.§ (3)

²¹ 90/ 2010. (III.26.) Korm. Rendelet 11.§ (5)

²² 2009. évi CLV. törvény 10.§ (3)

²³ 90/ 2010. (III.26.) Korm. rendelet 10.§ (2)

²⁴ 90/ 2010. (III.26.) Korm. rendelet 11.§ (2)

²⁵ 90/ 2010. (III.26.) Korm. rendelet 10.§ (3) 11.§ (9)

²⁶ 2009. évi CLV. törvény 22.§ (1)

²⁷ 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről 265. §

²⁸ 2009. évi CLV. törvény 22.§ (2)

nek,²⁹ továbbá a jogszabályban meghatározott esetekben, az érintett személyek vonatkozásában adatszolgáltatási kötelezettsége is van.³⁰

A biztonsági vezető intézkedik a nemzeti minősített adatra érvényes SZBT selejtezésére az érvényességi idő lejártá, valamint visszavonása³¹ esetén. ³² Külföldi minősített adatra érvényes személyi biztonsági tanúsítvány visszavonását a biztonsági vezető írásban kezdeményezi az NBF-nél.³³ Visszavonás kezdeményezése vagy az érvényességi idő lejártá esetén intézkedik az SZBT selejtezéséről is.³⁴

Titoktartási nyilatkozat

A titoktartási nyilatkozat nem más, mint *„a minősített adatot felhasználó vagy megismerő személy nyilatkozata arról, hogy a minősített adat védelmére vonatkozó szabályokat megismerte, és az őt terhelő titoktartási kötelezettséget tudomásul vette.”*³⁵

A titoktartási nyilatkozat, elnevezéséből is adódóan nem egy engedélyeztetési folyamaton áteső tanúsítvány. Ez esetben az érintett egyoldalúan, írásban nyilatkozik arról, hogy kellő ismeretei vannak a minősített adat védelmével kapcsolatos dogmatikai tényezőkről, valamint kijelenti, hogy a birtokába került minősített adatban szereplő információkat, a jogosultakon kívül, közvetve vagy közvetlenül, az érvényességi idő lejártá előtt nem teszi hozzáférhetővé. Ezen nyilatkozat megléte kötelező a minősített adat felhasználásához.³⁶

Nagyon fontos értelmezni a definíció elején megfogalmazott érintettek körét. A jogszabály nevesíti a minősített adatot felhasználó természetes személyt, amely fogalom a korábbiakban már elemzésre került, illetve egy új tényezőt vezet be a megismerő személyében.

A megismerő az a személy, aki nemzeti minősítésű személyes adatát SZBT nélkül is megtekintheti, titoktartási nyilatkozat és megismerési engedély birtokában.³⁷ A későbbiekben elemzésre kerül az engedély.

A biztonsági vezető a felelős azért, hogy az a felhasználó, akinek feladatellátásához szükséges, rendelkezzen aláírt titoktartási nyilatkozattal.³⁸ Továbbá, minősített adatot kezelő szervnél, a nyilatkozatok kezeléséért és tárolásáért szintén a biztonsági vezető a felelős.³⁹ Abban az esetben, ha az érintett személy nemzeti és külföldi minősített adat felhasználására is jogosult egyaránt, elegendő a felhasználói engedélyben meghatározott

²⁹ 2009. évi CLV. törvény 22.§ (3)

³⁰ 2009. évi CLV. törvény 22.§ (4) (5)

³¹ 90/ 2010. (III.26.) Korm. rendelet 10.§ (4)

³² 90/ 2010. (III.26.) Korm. rendelet 10.§ (5)

³³ 90/ 2010. (III.26.) Korm. rendelet 11.§ (7)

³⁴ 90/ 2010. (III.26.) Korm. rendelet 11.§ (8)

³⁵ 2009. évi CLV. törvény 3.§ 10.

³⁶ 2009. évi CLV. törvény 13.§ (1) b)

³⁷ 2009. évi CLV. törvény 11.§ (1)

³⁸ 90/ 2010. (III.26.) Korm. rendelet 14.§ (1)

³⁹ 2009. évi CLV. törvény 14.§ (3)

minősített adatok meghivatkozásával, egy nyilatkozatot aláírni.⁴⁰ A felhasználói engedélyre vonatkozó ajánlott minták az NBF honlapján érhetők el.⁴¹ A titoktartási nyilatkozatok tárolásáról és karbantartásáról a biztonsági vezetőnek kell intézkednie.⁴²

A titoktartási nyilatkozat visszavonása nem anyagi jogi fogalom, mivel racionálisan indokolatlan lenne. A titoktartási nyilatkozat adott minősített adat vonatkozásában, az azt birtokló természetes személy tekintetében, az érvényességi idő lejártával automatikusan hatályát veszti. Ez annak köszönhető, hogy a minősített adat az érvényességi idejének lejárta után nyilvános adattá válik. A minősített adatot kezelő szervnél tárolt, felhasználói engedély visszavonását követő fellelhetősége, a jogszabályban előírt módon, a biztonsági vezető felelőssége. A fellelhetőség törvényi kritériumainak lejárta után intézkedik a selejtezési jegyzőkönyv melletti megsemmisítésről.⁴³

A közigazgatási, szabálysértési, bírósági, valamint egyéb hatósági eljárás eredményes lefolytatásához előfordulhat, hogy szükséges az érintett titoktartási kötelezettség alóli felmentése. Ebben az esetben a titoktartási kötelezettség alól, nemzeti minősített adattal kapcsolatos nyilatkozattétel esetén, az adatot minősítő⁴⁴ adhat felmentést.⁴⁵

Felhasználói engedély

A felhasználói engedély az *„állami vagy közfeladat végrehajtása érdekében a minősítő, illetve a felhasználói engedély kiadására jogosult vezető által, a minősített adat felhasználására jogosult személy részére írásban adott felhatalmazás, a minősített adattal kapcsolatos egyes rendelkezési jogosultságok meghatározásával”*⁴⁶

A felhasználó engedélyt az adat minősítője, valamint a kiadására jogosult vezető adja ki. A biztonsági vezető felelőssége az engedély megléte a felhasználó vonatkozásában.⁴⁷ Olyan személy részére kell kiállításra kerülnie, aki állami vagy közfeladat végrehajtása során jogosult a minősített adat felhasználására.⁴⁸ Ebben a dokumentumban meg kell határozni,⁴⁹ hogy a felhasználót milyen a minősített adatra vonatkozó rendelkezési jogosultságok⁵⁰ illetik meg. A felhasználót az általa minősített adat vonatkozásában az összes jogosultság megilletheti, míg más által minősített adat

⁴⁰ 90/ 2010. (III.26.) Korm. rendelet 14.§ (2)

⁴¹ 90/ 2010. (III.26.) Korm. rendelet 15.§ (3)

⁴² 90/ 2010. (III.26.) Korm. rendelet 14.§ (3)

⁴³ 90/ 2010. (III.26.) Korm. rendelet 15.§ (4)

⁴⁴ 2009. évi CLV. törvény 3.§ 3.

⁴⁵ 2009. évi CLV. törvény 14.§ (5)

⁴⁶ 2009. évi CLV. törvény 3.§ 8.

⁴⁷ 90/ 2010. (III.26.) Korm. rendelet 14.§ (1)

⁴⁸ 2009. évi CLV. törvény 13.§ (2)

⁴⁹ 2009. évi CLV. törvény 18.§ (1)

⁵⁰ 2009. évi CLV. törvény 18.§ (2)

esetén csak e jogosultságok törvényben meghatározott része.⁵¹ Felhasználói engedély megléte nélkül nem lehet minősített adatot kezelni.⁵²

A minősített szerződés biztonsági előírásai között szereplő kritérium, ha gazdálkodó szervezet számára minősített adat kerül átadásra, a „Korlátozott terjesztésű!” minősítési szintű minősített szerződés esetén, az átadó szerv biztonsági vezetője felel a felhasználói engedély kiállításáért.⁵³

Abban az esetben, ha a minősített adatot kezelő szerv közreműködő⁵⁴ személyt alkalmaz, és ehhez a tevékenységhez a közreműködőnek minősített adatot kell felhasználnia, a felhasználói engedélyt a minősített adatot kezelő szerv vezetője adja ki.⁵⁵ Az engedély nem kerül kiállításra abban az esetben, ha a közreműködő nem felel meg a személybiztonsági előírásoknak.⁵⁶ A minősített adathoz való hozzáférést szintén az adatot minősítő engedélyezi közigazgatási, - a büntetőeljárást kivéve - bírósági, szabálysértési vagy egyéb hatósági eljárásokban.⁵⁷

A minősített adatot kezelő szerv vezetője, illetve biztonsági vezetője felhasználói engedély nélkül, a feladat- és hatáskörükbe utalt minősített adat vonatkozásában, a törvényben meghatározott esetekben, jogosult rendelkezési jogosultságok gyakorlására.⁵⁸ Továbbá állami vagy közfeladat végrehajtása során külön engedély nélkül minősített adatot felhasználni az a személy jogosult, akit a jogszabály erre kifejezetten felhatalmaz.⁵⁹ A minősített adatot kezelő szerv vezetője határozza meg azokat a vezetői beosztásokat, amelyeket betöltő személyek jogosultak a felhasználói engedély kiadására.⁶⁰ Nemzeti és külföldi minősített adat felhasználására egy azon felhasználó engedélyben is adható felhatalmazás.⁶¹ A felhasználói engedélyre vonatkozó ajánlott minták az NBF honlapján érhetők el.⁶² Az engedély tárolásáról és karbantartásáról a biztonsági vezetőnek kell intézkednie.⁶³

Az érintettnek, az engedély visszavonásával szűnik meg a minősített adat felhasználására szóló jogosultsága.⁶⁴ Az engedély visszavonása a kiadásra jogosult vezető kötelezettsége, a törvényi feltételek fennállása esetén.⁶⁵ A minősített adatot kezelő szervnél tárolt felhasználói engedély visszavonását követő fellelhetősége, a jogszabályban előírt módon, a biztonsági vezető felelőssége. Továbbá a fellelhetőség

⁵¹ 2009. évi CLV. törvény 18.§ (3)

⁵² 2009. évi CLV. törvény 13.§ (1) c)

⁵³ 92/ 2010. (III.31.) Korm. rendelet 11.§ (2)

⁵⁴ 2009. évi CLV. törvény 3.§ 6.

⁵⁵ 2009. évi CLV. törvény 15.§ (1)

⁵⁶ 2009. évi CLV. törvény 15.§ (4)

⁵⁷ 2009. évi CLV. törvény 14.§ (4)

⁵⁸ 2009. évi CLV. törvény 13.§ (4)

⁵⁹ 2009. évi CLV. törvény 13.§ (3) / (6)

⁶⁰ 2009. évi CLV. törvény 13.§ (7)

⁶¹ 90/ 2010. (III.26.) Korm. rendelet 14.§ (2)

⁶² 90/ 2010. (III.26.) Korm. rendelet 15.§ (3)

⁶³ 90/ 2010. (III.26.) Korm. rendelet 14.§ (3)

⁶⁴ 90/ 2010. (III.26.) Korm. rendelet 15.§ (1)

⁶⁵ 90/ 2010. (III.26.) Korm. rendelet 15.§ (2)

törvényi kritériumainak lejártá után intézkednie kell a selejtezési jegyzőkönyv melletti megsemmisítésről.⁶⁶

Megismerési engedély

A megismerési engedély „a minősítő által a jogosult személyazonosító adatainak feltüntetésével, a nemzeti minősített adattal kapcsolatos rendelkezési jogosultságok megjelölésével, a nemzeti minősített adat megismerésére írásban adott felhatalmazás”⁶⁷

Az engedély egy olyan írásbeli felhatalmazás, amelyet az adatot minősítő állít ki, azon természetes személy részére, aki jogosult megismerni nemzeti minősítésű személyes adatát, a részére kiállított SZBT megléte nélkül, meghatározott rendelkezési jogosultságok keretében, valamint aláírt titoktartási nyilatkozat birtokában.⁶⁸ A megismerési engedély kiadását az érintettnek kell kezdeményeznie a minősítőnél, amelyről 15 napon belül köteles dönteni. Ha az adat megismerése a minősítés alapjául szolgáló közérdek sérelméhez vezetne, a minősítő az engedély kiadását megtagadhatja, ez esetben viszont írásbeli indoklási kötelezettsége van.

A megismerési engedély kiadásának megtagadása esetén az érintett 15 napon belül a Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróságon kérhet jogorvoslatot, amelynek helyt adása esetén a minősítőt a bíróság az érintett számára, a megismerési engedély kiadására kötelezi. Az eljárás lefolytatása során a törvényben meghatározott kritériumok az irányadók.⁶⁹

Eltérő rendelkezések

Mint azt a személybiztonsághoz szükséges engedélyek, nyilatkozatok elemzése során láthattuk, vannak bizonyos esetek, amikor a jogalkotó az elsődlegesen alkalmazandó eljárásrendtől eltérő rendelkezéseket vezet be az állami vagy közfeladat, illetve különböző hatósági eljárások esetén.

A tárgykörbe tartozó elemzés első ilyen eleme az állami vagy közfeladat ellátása, amelyben a jogszabály eltérő rendelkezést alkalmaz bizonyos közjogi funkciókat betöltő személyekkel⁷⁰ szemben. Ezeket a beosztásokat betöltő személyek nemzetbiztonsági ellenőrzés, személyi biztonsági tanúsítvány, valamint titoktartási nyilatkozat és felhasználói engedély nélkül jogosultak a feladat- és hatáskörükbe tartozó minősített adatra vonatkozó, a jogszabályban meghatározott rendelkezési jogosultságok gyakorlására.⁷¹

A következő ilyen csoport az igazságszolgáltatáshoz, ítélezéshez kapcsolódó eltérések. A hatósági eljárások során a bírókat „nemzetbiztonsági ellenőrzés, személyi

⁶⁶ 90/2010. (III.26.) Korm. rendelet 15.§ (4)

⁶⁷ 2009. évi CLV. törvény 3.§ 9.

⁶⁸ 2009. évi CLV. törvény 11.§ (1)

⁶⁹ 2009. évi CLV. törvény 11.§ (3)

⁷⁰ 2009. évi CLV. törvény 13.§ (3) a) – i)

⁷¹ 2009. évi CLV. törvény 13.§ (3)

biztonsági tanúsítvány, valamint titoktartási nyilatkozat és felhasználói engedély nélkül megilleti az ügyelosztási rend⁷² szerint kiosztott ügyek elbírálásához szükséges rendelkezési jogosultságok gyakorlása.”⁷³

A rendelkezésére bocsátott nemzeti minősített adatot büntetőeljárás során, az eljárást folytató, illetve az eljárásban résztvevő ügyész, a büntetőeljárásban kirendelt vagy bevont igazságügyi szakértő nemzetbiztonsági ellenőrzés, személyi biztonsági tanúsítvány, valamint titoktartási nyilatkozat és felhasználói engedély nélkül használhatja fel.⁷⁴

Összefoglalás

A tanulmány jól szemlélteti a minősített adatkezelés személyi biztonsági követelményeinek való megfelelés, igen jelentős kihívásait. A jogalkotó magas kritériumrendszert kíván azon szervezetek elé állítani, amelyek alkalmazottai minősített adatot kezelnek. A biztonsági szempontoknak való megfelelést az SZBT, a minősített adat idő előtti nyilvánosságra hozatalát, jogosulatlan számára történő hozzáférést a titoktartási nyilatkozat, továbbá a szükséges ismeret elvének való megfelelést a felhasználói engedély, illetve különös esetben a megismerési engedély hivatott biztosítani. Ismertetésre került mely eltérő esetekben, például állami vagy közfeladat, illetve hatósági eljárások során lehet eltérni az általánosan érvényes normáktól. A fenti engedélyek és tanúsítványok mind a nemzeti, mind a külföldi minősített adat kezelésének személyi biztonsági feltételeit hivatottak biztosítani. A kutatás során sikerült bemutatni e dokumentumok igénylésének, beszerzésének, valamint visszavonásának rendjét, az eljárásokat, a hatáskörrel rendelkező szervezeteket, személyeket, továbbá részletezni, hogy mely követelményt, mely jogszabály írja elő.

Felhasznált jogszabályok

1. 1995. évi CXXV. törvény nemzetbiztonsági szolgálatokról
2. 2009. évi CLV. törvény a minősített adat védelméről
3. 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről
4. 90/2010. (III. 26.) Korm. rendelet a Nemzeti Biztonsági Felügyelet működésének, valamint a minősített adat kezelésének rendjéről
5. 92/2010. (III. 31.) Korm. rendelet az iparbiztonsági ellenőrzés és a telephely biztonsági tanúsítvány kiadásának részletes szabályairól

⁷² Ügyelosztási rend, Országos Bírói Hivatal honlapja, 2014.06.26. (<http://birosag.hu/media/aktualis>)

⁷³ 2009. évi CLV. törvény 13.§ (5)

⁷⁴ 2009. évi CLV. törvény 14.§ (2)

**KRAUSZ JÓZSEF: AZ AMERIKAI EGYESÜLT ÁLLAMOK KILÉPÉSE AZ
INTERMEDIATE-RANGE NUCLEAR FORCES SZERZŐDÉSBŐL ÉS
ENNEK BIZTONSÁGI KÖVETKEZMÉNYEI**

Előszó

Az utóbbi időben egyre többen kezdtek el foglalkozni az Intermediate-Range Nuclear Forces (kis- és közepes hatótávolságú rakéták felszámolása, röviden INF) Szerződéssel, miután Donald Trump bejelentette, hogy kilép az INF szerződésből arra hivatkozva, hogy az Oroszországi Föderáció évek óta olyan kis-és középhatótávolságú rakétákat fejleszt, mellyel megszegi az INF szerződésben foglaltakat. Később nevén nevezték az amerikaiak azt az orosz rakétát, ami szerintük megsérti a szerződést, mégpedig az Iszkander 9M729-et. Az Oroszországi Föderáció állítása szerint a nevezett rakétájuk nem sérti a szerződést, és a Védelmi Minisztérium pedig kiállította, hogy megtekinthető legyen bármely katonai attasénak és újságírónak. Az Oroszországi Föderáció állítása szerint pedig a NATO romániai légvédelmi rakéta rendszerei sértik meg a szerződésben foglaltakat, mivel a légvédelmi rendszer alkalmas lehet Tomahawk rakéták kilövésére, amelyek felszerelhetők atomtöltettel.

Elsőként a tanulmányban, a szerződés előzményeivel fogok foglalkozni. Röviden leírom, hogy milyen helyzetben volt a világ akkor, és mi vezetett az INF szerződés megkötéséhez, majd szintén röviden ismertetem a szerződés megkötését, elemzem a szerződésben foglaltakat, és nyomon követem az eseményeket napjainkig. Ezek után ismertetem, hogy mi készíthette az USA-t arra, hogy egyoldalúan kilépjen a szerződésből. Ezután pedig a következményekkel fogok foglalkozni, hogy mi várható a közeljövőben, mi lehet Oroszország reakciója? Végül levonom a következtetéseket, és elemzem a lehetséges megoldásokat.

A szerződés előzményei röviden

A hidegháború

Mint ismeretes, a második világháború vége után, két nagyhatalom került ki megerősödve a háborúból, az Amerikai Egyesült Államok és a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége (továbbiakban Szovjetunió). Az egész világ ennek a két országnak a befolyása alá került. Nyugaton voltak a kapitalista országok (persze volt pár kivétel pl.: Kuba) keleten pedig a szocialista országok (ezek sem voltak teljesen egységesek pl.: Kína szocialista volt, de a Szovjetunió politikailag ellenfele volt). Ebben a világban az ellentét a két világrend között adott volt, mivel alapjában véve eltért egymástól ideológiájuk. Minden politikai ideológiai részletes elemzést mellőzve, egyszerűen fogalmazva a kapitalisták a termelőeszközök magántulajdonban tartását támogatták, míg a szocialisták a termelőeszközök állami tulajdonba vételét, és a munkásokat helyezték középpontba a profit helyett.

A két ellentétes rendszerű világ között egy folyamatos verseny alakult ki gazdaságilag, kulturálisan és katonailag egyaránt. Az elkövetkező évek során a hidegháborúnak mindig voltak forróbb és hidegebb pontjai. Például 1962-ben, a kubai

rakétaválságkor közel állt a világ az új világháború kitöréséhez, végül Nyikita Szergejevics Hruscsov, az SZKP első titkára és John Fitzgerald Kennedy amerikai elnök megegyeztek egymással, és megindult egy enyhülési és leszerelési folyamat. Ez később is folytatódott, Leonyid Iljics Brezsnyev, szovjet első titkár/pártfőtitkár, és Lyndon B. Johnson, Richard Nixon, Gerald Ford és Jimmy Carter amerikai elnökök idején. Nem állítható azonban, hogy a két nagyhatalom között teljesen harmonikus lett volna a kapcsolat a fent említett vezetők idején, de bizonyos, hogy egyfajta enyhülés következett be az addigi fegyverkezési versenyben. 1975-ben aláírták a helsinki egyezményt és az űrkutatásban meghirdették a közös Szozuz-Apollo programot. Azonban 1979-ben, amikor a Szovjet Haderő az afgán szocialista párt kérésére bevonult Afganisztánba, újra elmérgesedett a két nagyhatalom között a viszony. 1980-ban bojkottálták a nyugati országok a moszkvai olimpiát, majd 1984-ben a keleti országok válaszul a Los Angeles-it. Ronald Reagan amerikai elnök a gonosz birodalmának nevezte a Szovjetuniót az afganisztáni események miatt, és meghirdette a csillagháborús tervét, amelynek lényege, hogy felfegyverzi az űrt, valódi célja pedig a szovjet gazdaság tönkretétele volt. Gyakorlatilag ekkor, a hidegháború enyhülési része lezárult és újra kezdődött az '50-es '60-as évek fegyverkezése.

1985-ben a Szovjetunióban egy új pártfőtitkár került hatalomra, Mihail Szergejevics Gorbacsov személyében, aki úgy döntött, hogy nem folytatja elődjei politikáját (Jurij Vlagyimirovics Andropov, Konsztantyin Usztyinovics Csernyenko), és ahelyett, hogy reagálna az amerikai agresszióra, inkább fejet hajt előtte. Komoly átszervezésekbe kezdett a Szovjetunióban, nyitni kezdett a nyugati világ felé, beengedte az addig tiltott amerikai márkákat, mint a McDonald's-ot, Coca Colát, szépségversenyeket rendezett, elkezdte leszerelni a hadsereget, kezdve azzal, hogy leváltotta azokat, akik ellen álltak a változásoknak (pl.: Szergej Leonyidovics Szokolov a Szovjetunió marsallja, Védelmi Miniszter). Egyesek szerint demokratizálta a Szovjetuniót, mások szerint lerombolt minden értékrendet, amit a Szovjetunió fölépített, és lecserélte azt a nyugati világ értékeire. Mindenesetre ezek a lépései tették lehetővé azt, hogy Amerika is visszalépjen és tárgyaljon a leszerelésről.

1. ábra. A telepített rakéták, amiket megszüntetett az INF szerződés.

https://www.armscontrol.org/sites/default/files/images/Factsheets/INF_Treaty_Map1.jpg

(Letöltve 2019.02.25.)

Az INF szerződés

1987. december 8-án Mihail Szergejevics Gorbacsov, az SZKP pártfőtitkára és Ronald Reagan amerikai elnök aláírták az INF szerződést. Az INF az Intermediate-Range Nuclear Forces Treaty-t rövidíti, magyarul a közepes hatótávolságú nukleáris erők szerződése. A szerződés célja az volt, hogy a két atomhatalom, a Szovjetunió és az Amerikai Egyesült Államok között a közepes és kishatótávolságú nukleáris és hagyományos robbanófejjel felszerelt földi telepítésű és robotrepülőgéppel célba juttatott rakétákat megsemmisítsék. A megsemmisítendő rakéták hatótávolságát 500-5500 km-ben határozták meg.^{1 2 3}

A Szovjetunió a következő közepes hatótávolságú rakétákat semmisítette meg:

- Pionyer 15P645-öt (RSZD-10)
- R-12 8K63-at
- R-14 8K65-öt
- SZ-10 Granat 3K10-et.

Az Egyesült Államok pedig az alábbiakat:

- Pershing-2-öt
- BGM-109G-t (csapásmérő robotrepülőgép).

A következő kis hatótávolságú rakétákat semmisítette meg a Szovjetunió:

- TEMP-SZ 9K76-ot
- OKA OTR-23 9K714-et.

Az Egyesült Államok pedig az alábbiakat:

¹ <https://www.armscontrol.org/taxonomy/term/514> (Letöltve: 2019.02.18.)

² <https://www.state.gov/t/avc/trty/102360.htm> (Letöltve: 2019.02.18.)

³ <https://www.armscontrol.org/factsheets/INFtreaty> Letöltve: 2019.02.18.)

- Pershing-1A-t.

A szerződés 1988. június 1-jén lépett életbe, miután május 27-én az amerikai szenátus elfogadta, majd Reagan és Gorbacsov aláírták június 1-jén a moszkvai találkozón. A szerződésben foglaltak alapján, az érvénybe lépést követően, 90 nap áll a részes felek rendelkezésére, hogy telepített rakétáit, és 12 hónap arra, hogy a nem telepített rakétáit is felszámolja.^{4 5 6}

2. ábra. Gorbacsov és Reagan aláírják az INF szerződést

<https://www.armscontrol.org/taxonomy/term/514> (Letöltve: 2019.02.25.)

3. ábra. Felügyelik a rakéták leszerelését

<https://www.armscontrol.org/taxonomy/term/514?page=1> (Letöltve: 2019.02.25.)

Az INF szerződés a gyakorlatban

A rakéták megsemmisítése

Mint korábban említettem, a szerződés pontosan meghatározta, hogy a rakétákat milyen határidőre kell megsemmisíteni. A Szovjetunió és az Egyesült Államok 1991. június 1-jére 2692 rakétát semmisített meg. Azért, hogy a szerződés hatékonyabban működjön a XIII. cikkelye létrehozta a Special Verification Commission (SVC) szervezet (Különleges Megerősítő Bizottságot). Az SVC arra szolgál, hogy egy olyan fórumot nyújtson a feleknek, ahol azok megbeszélhetik annak a módját, hogy hogyan alkalmazzák a szerződést gyakorlatban, hogyan szereljék le a fegyvereket, hogyan tegyenek eleget a szerződésnek. Valamint platformot biztosít egyéb procedúrák számára, amelyek segítenek megőrizni a szerződés hatékonyságát, megbízhatóságát és tartósságát.

Azért, hogy ellenőrizhessék, hogy a 3 év kiiktatási periódust, és az azt követő tízéves periódust a felek betartják, kölcsönösen helyszíni szemléket tartottak. Ráadásul az Egyesült Államok 13 évig jogot kapott arra, hogy megfigyeljen és hozzáférhessen bármilyen szovjet gyárhoz, ami földről indítható ballisztikus rakétákat gyárt (GLBM), amelyek nem esnek bele az INF szerződés megkötéseibe. A szovjetek is engedélyt kaptak arra, hogy megfigyeljék azokat az amerikai gyárat, amik korábban a Pershing rakéta rakétahajtóművét gyártották. A szovjet ellenőrzések amerikai területeken, azonban nyilvánvalóan kedvezőtlen engedményként jelentek meg szovjet szempontból. Az

⁴ <https://www.armscontrol.org/taxonomy/term/514> (Letöltve: 2019.02.18.)

⁵ <https://www.state.gov/t/avc/trty/102360.htm> (Letöltve: 2019.02.18.)

⁶ <https://www.armscontrol.org/factsheets/INFtreaty> (Letöltve: 2019.02.18.)

amerikai helyszíni megfigyelőket (On-Site Inspection OSIA) 1988. január 15-én állították fel, hogy koordinálják és érvényesítsék a szerződésben foglalt szemléket, ellenőrzéseket. 1988-ban több szemlélet tartottak szovjet és amerikai oldalról is.

1991-re, április végére, május elejére az Egyesült Államok felszámolta az utolsó földről indítható szárnyas rakétáját és földi indítású ballisztikus rakétáját, a szerződésben meghatározottak szerint. Az utolsó szovjet SS-20-ast 1991. május 11-én megsemmisítették. A szerződés érvénybe lépése óta 2692 rakétát számoltak fel.

A szerződés 1991. december 26-a, a Szovjetunió felbomlása után, hivatalosan már nem csak az Egyesült Államokra és az Oroszországi Föderációra vonatkozott, hanem a Belorusz Köztársaságra, Ukrajnára, Kazahsztánra, Türkmenisztánra és Üzbegisztánra is vonatkoznak ezek a megkötések, de a felsorolásban említett utóbbi két állam nem vett részt a gyűléseken és a megfigyeléseken.^{7 8 9}

Az Anti-Ballistic Missile Treaty felszámolása és az INF gyengülése

A 2000-es évektől kezdődően az orosz-amerikai kapcsolat a '90-es évek nyitása után ismét fordulóponthoz érkezett. Ekkoriban még nem volt olyan feszült a két ország közötti kapcsolat, mint napjainkban. Vlagyimir Vlagyimirovics Putyin volt, aki elsőként felhívta George Bush-t szeptember 11-én, hogy részvétét nyilvánítsa. Azonban az Oroszországi Föderáció lassan kezdett kilábalni a gazdasági válságból és újra kezdett megerősödni, ami így újból fenyegetően hatott az Egyesült Államokra. Az ellentétek elmélyülésének a kezdete, és az INF szerződés felmondásának előfutára volt az Egyesült Államok kilépése az ABM szerződésből (Anti-Ballistic Missile Treaty). A szerződést még 1972. május 26-án kötötte meg a Szovjetunió és az USA. A szerződés az ellenrakéták korlátozásáról szólt, magyarul a ballisztikus rakétavédelmi rendszert akarták csökkenteni, ezzel is megtartva a két ország közti egyensúlyt.¹⁰

2001. december 13-án George W. Bush kifejtette, hogy szerinte Washingtonnak és Moszkvának már nincs szüksége erre a szerződésre, mivel már nem az egymás megsemmisítésére való törekvésen alapszik a két ország kapcsolata. Továbbá hozzátette, hogy a szerződés miatt az Egyesült Államok nem tudja hatékonyan megvédeni magát a lázadó államoktól (itt elsősorban a megerősödő közel-keleti terroristákra gondolt). Az elnök hangsúlyozta, hogy ha az Oroszországi Föderációt zavarná ez a lépés akkor visszakoznak. Oroszország teljes mértékben ellenezte a szerződésből való kilépést, ennek ellenére 2002. június 13-án az Egyesült Államok mégis az egyoldalú felmondás mellett döntött.¹¹

Az Oroszországi Föderáció ezt komolyan nehezményezte, mert úgy tekintettek az ABM-re, mint a stabilitás egyik alapfeltételére. Válaszul az oroszok újra elkezdték fejleszteni a támadó rakéta fegyvereiket. Azon logika mentén, hogy ha az Egyesült

⁷ <https://www.armscontrol.org/taxonomy/term/514> (Letöltve: 2019.02.18.)

⁸ <https://www.state.gov/t/avc/trty/102360.htm> (Letöltve: 2019.02.18.)

⁹ <https://www.armscontrol.org/factsheets/INFtreaty> (Letöltve: 2019.02.18.)

¹⁰ <https://www.armscontrol.org/factsheets/abmtreaty> (Letöltve: 2019.02.19.)

¹¹ <https://www.armscontrol.org/factsheets/abmtreaty> (Letöltve: 2019.02.19.)

Államoknak erős rakétavédelmi rendszere lesz akkor az egyensúlyt csak úgy lehet fent tartani, ha az Oroszországi Föderációnak erős támadó fegyverei lesznek, amelyek használhatatlanná teszik az amerikai rakétavédelmi rendszert. Az orosz érdeksélem bizonyítéka, hogy Putyin mind a mai napig megjegyzéseket tesz erre az ügyre vonatkozóan. Érdekesesség továbbá, hogy az orosz miniszterelnök, már ekkor megemlítette az új fegyverek gyártására irányuló stratégiáját, amely 2018-ra valósult meg, erről a tanulmányban a későbbiek során még szót ejtek.

Mivel a szerződés végül hatályát veszítette, ezért a NATO és Amerika most már szabadon telepíthetett Európa területére (így Oroszország határára) rakétaelhárító rendszereket, arra hivatkozva, hogy ezeket a lázadó országok ellen telepíti védő, nem pedig fenyegető elemként. Az Oroszországi Föderációt ez nem győzte meg, és úgy vélték, hogy ez a fegyverrendszer első csapásként szolgálhat az Oroszországi Föderáció hadászati rakéta csapatai ellen. Az orosz vezetés újra felszólította a NATO-t és az Egyesült Államokat, hogy az Oroszországi Föderáció hamarosan új típusú fegyverek kifejlesztésével válaszol, amennyiben Romániába rakétákat telepítenek. A NATO újra megerősítette, hogy a rakéták nem az oroszok ellen irányulnak, hanem lázadó államok, mint Irak, Irán és a Koreai Népi Demokratikus Köztársaság ellen. Az oroszokat ezzel az állítással nem lehetett meggyőzni, hiszen az Mk-41 rendszer, amelyet a NATO román területre akart telepíteni, kis átalakítással felszerelhető Tomahawk támadó típusú rakétákkal. A fent említett, átalakított rendszerrel pedig akár megsemmisítő csapás mérhető az Oroszországi Föderációra, mivel a rakéták az Urálig lefognák az ország területét. Ezt a lépést az oroszok az INF megsértéseként értékelték.

Ekkor az orosz vezetőség elgondolkozott azon a radikális válaszlépésen, hogy kilép az INF-ből, így megteremtve a körülményeket arra, hogy saját területére rakétákat telepítsen. Azonban 2007. október 25-én a szerződést megerősítették, mégpedig úgy, hogy mindkét ország kifejezte, az ENSZ Közgyűlése előtt, támogatásukat a szerződéssel kapcsolatban. Továbbá az Oroszországi Föderáció és az Egyesült Államok javasolták, hogy más államok is lépjenek be a szerződésbe, akik hasonló fegyverekkel rendelkeznek, itt elsősorban Kínára gondoltak. Egyelőre úgy tűnt, hogy a INF szerződés továbbra is fennmarad.^{12 13}

2013 és 2014 között az amerikaiak azt állították, hogy az oroszok nem tesznek eleget a szerződésben foglaltaknak, és illegálisan tesztelnek földről indítható rakétákat, amelyek egyértelműen megsértik a szerződést. Oroszország tagadta a vádakat. 2015-ben és 2016-ban az Amerikai Védelmi Minisztérium és Külügyminisztérium szkeptikus volt az oroszországi rakétatelepítés hitelességével kapcsolatban. 2016. október 19-én New York Times közölte, hogy névtelen amerikai tisztviselők szerint, Oroszország igenis telepíteni fogja a már említett rakétákat. A Vezérkari Főnökök Egyesített Bizottságának alelnöke Paul Selva tábornok megerősítette, hogy Oroszország megsérti az egyezményt.

Oroszország természetesen tiltakoztak az országukat érő feltételezések ellen, majd megvádolták az Egyesült Államokat az egyezmény megsértésével. Állításukat, az amerikaiak ABM szerződésből való 2002-es kilépésére alapozták, amelynek

¹² <https://www.armscontrol.org/factsheets/abmtreaty> (Letöltve: 2019.02.19.)

¹³ <https://www.armscontrol.org/factsheets/INFtreaty> (Letöltve: 2019.02.18.)

következményeként olyan szárazföldi rakétavédelmi rendszereket telepítettek Európába, amelyek felszerelhetők támadó rakétákkal is. A vádaskodás további alapjául szolgált az amerikai gyárakban folyó fegyveres drónok fejlesztései is, amelyek a szerződésben foglaltak szerint szintén tilos.¹⁴

Oroszország új fegyverei

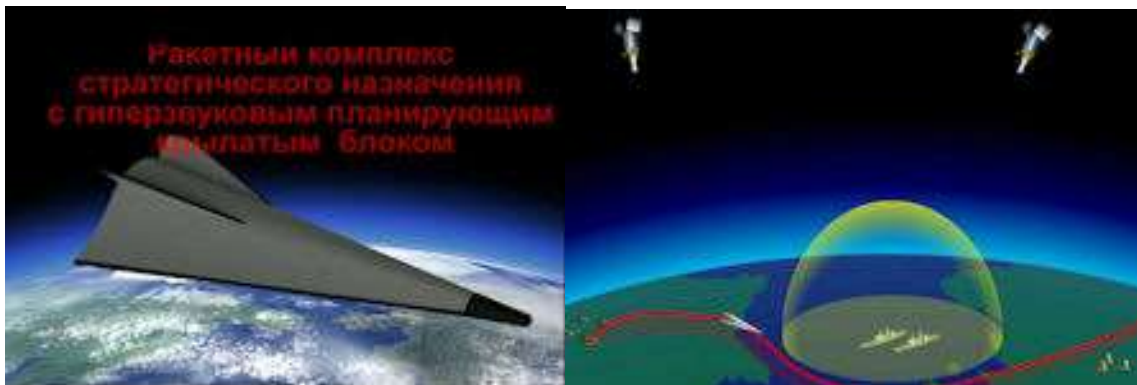
Miután újra megválasztották Oroszország elnökévé Vlagyimir Putyint, váratlan bejelentést tett a Szövetségi Gyűlésben 2018. március 1-jén. Korábban említettem, hogy az Oroszországi Föderáció nehezményezte Amerika kilépését az ABM szerződésből, és erre az orosz válaszlépés az új típusú fegyverek fejlesztésének elkezdése lesz. Ezen fegyverek elkészülését jelentette be az elnök. Vlagyimir Putyin a következő fegyvereket nevezte meg a beszédében, amelyek közül már sok készen áll arra, hogy a közeljövőben rendszeresítsék az Oroszországi Föderáció Fegyveres Erőinél:

- Sarmat hiperszonikus rakéta,
- Burevesztnyik szárnyas rakéta,
- Poszeidón önirányítású vízalatti drón,
- Kinzsal légi indítású ballisztikus rakéta,
- Pereszvet lézer fegyver,
- Avangard rakéta komplexum.

Vlagyimir Vlagyimirovics Putyin újra hangsúlyozta, hogy azáltal, hogy az Egyesült Államok egyoldalúan kilépett az ABM szerződésből, és Európába rakétavédelmi rendszert telepített, komolyan megbontotta a stratégiai erőegyensúlyt a két ország között Amerika javára. Ez a lépés pedig sérti az Oroszországi Föderáció szuverenitását, területi integritását. Az új fegyvereket tehát, azért fejlesztették ki, hogy visszaállítsák a két ország közötti stratégiai egyensúlyt. Például az Avangard rakétakomplexum, olyan rakétákat tartalmaz, amelyek nem ballisztikus pályán repülnek, ezzel a ballisztikus rakétavédelmi rendszert teljesen használhatatlanná téve, mivel rendszer egy nem ballisztikus rakétát nem tud kilőni.¹⁵

¹⁴ <https://www.armscontrol.org/factsheets/INFtreaty> (Letöltve: 2019.02.18.)

¹⁵ <https://www.youtube.com/watch?v=9qldhOHjxsl> (Letöltve: 2019.02.16.)

4. ábra. Az új orosz fegyver, az Avangard

<https://www.globalsecurity.org/wmd/world/russia/images/avanguard-image07.jpg>

(Letöltve: 2019.02.25.)

5. ábra. Az Avangard elkerüli a modern védelmi rendszereket

<https://www.globalsecurity.org/wmd/world/russia/images/avanguard-image04.jpg>

(Letöltve: 2019.02.25.)

6. ábra. Peresvet lézerefegyver

<https://bulgarianmilitary.com/2018/12/05/russias-combat-lasers-peresvet-enter-test-service-with-the-armed-forces/> (Letöltve: 2019.02.25.)

7. ábra. Kinzsal rakétával felszerelt MiG-31-es <https://www.rt.com/news/425883-victory-parade-rehearsal-photos/> (Letöltve: 2019.02.25.)

Az Egyesült Államok reakciója

Az Egyesült Államok politikai és katonai vezetése helytelenítette az Oroszországi Föderáció ilyen mértékű váratlan megerősödését, mivel sok év után először az Egyesült Államok került stratégiai hátrányba Oroszországgal szemben. Az Egyesült Államoknak válaszolnia kellett az új fenyegetésre. Donald Trump 2018. június 18-án bejelentette, hogy egy új haderőnemet fognak felállítani, az Űrerőket (Space Force).¹⁶ Trump arról beszélt, hogy az űrkutatáson felül, fontos az Egyesült Államok biztonsága, amely csupán

¹⁶ <https://www.youtube.com/watch?v=EKb4nlM9fag> (Letöltve: 2019.02.17.)

az űrben való jelenléttel nem, de az űrben való dominanciával már biztosítható. Ez egy egyértelmű üzenet az Oroszországi Föderációnak, hogy közel 3 hónappal azután, hogy bejelentették új fegyvereiket, az Egyesült Államok aktivizálta magát fegyverkezési téren, és gyakorlatilag elővette Ronald Reagan Csillagháborús tervét, ezúttal nem a Szovjetunió, hanem az Oroszországi Föderáció ellen.

Összefoglalva az eddigieket, látható, hogy a 2000-es évektől kezdődően napjainkig folyamatosan elhidegült egymástól a két nagyhatalom. Először az Egyesült Államok kilépett az ABM szerződésből, amely lépés komoly törést okozott a két ország kapcsolatában. Ennek következménye a fegyverkezés újbóli elindulása lett. 2008-ban az orosz-grúz háború kitörése, az Oroszországi Föderáció ellen fordította a nyugati világot, annak ellenére, hogy kiderült, Grúzia volt a felelős. (A médiában ugyanis az orosz agresszióról szóló hírek domináltak.) A következő esemény, amely tovább szította az oroszellenes hangulatot, 2014-ben a Krím-félsziget annektálása/népszavazás útján történő csatlakozása volt az Oroszországi Föderációhoz. Ekkor kezdődtek meg az Oroszország ellen azóta is tartó periodikus szankciók, és a megújult hidegháborús oroszellenes propaganda. Szíriában is tovább nőtt a feszültség a két ország között, mivel az oroszok Aszadot, az amerikaiak a „mérésékelt” lázadókat támogatták. A mélypont 2018-ban következett, amikor Szíriában Tomahawk rakéta támadást indított az Egyesült Államok, az Egyesült Királyság és Franciaország, arra hivatkozva, hogy Aszad vegyi támadást intézett a szír lakosság ellen Dúmában, ekkor egy új háború kitörése is elképzelhetővé vált. Az orosz vezérkari főnök Valerij Vasziljevics Geraszimov hadseregtábornok kijelentette: ha orosz katonákat ér a rakétatámadás készüljenek a válaszcsepásra. Dimitrij Anatoljevics Medvegyev, orosz miniszterelnök ekkor állította, hogy a két ország közötti kapcsolat súlyos, visszafordíthatatlan sérelmeket szenvedett el, és ezeknek következményei a mostani események. Érdekeség, hogy azóta egy Twitter üzenetben Riam Dalati, a BBC újságírója azt állította, hogy a vegyitámadás megrendezett volt, és végig az orosz és a szír perspektíva volt helytálló. Ezen események megfigyelése után kijelenthető, hogy az INF szerződés felmondása egyáltalán nem volt váratlan, és a világban egyre inkább teret kapnak a konfliktusok.^{17 18 19 20}

Amerika kilépése a szerződésből

Donald Trump bejelentése

2018. október 20-án Donald Trump bejelentette, hogy tervei szerint, hamarosan kivonja az Egyesült Államokat az INF szerződésből. Döntését azzal indokolta, hogy az Oroszországi Föderáció már évek óta megsérti a szerződést, és számára érthetetlen, hogy az Obama adminisztráció miért nem lépett korábban ez ügyben. Sokakat meglepett a kijelentés, de ha figyelembe vesszük a korábban említett eseményeket, és azt, hogy ezen események milyen irányba terelték a világpolitikát, akkor ez a trumpi döntés a

¹⁷ <https://www.youtube.com/watch?v=CYflh9ltqDY&t=3s> (Letöltve: 2019.02.21.)

¹⁸ <https://www.theguardian.com/world/2018/apr/10/russian-officials-warn-of-possible-military-clash-with-us-over-syria> (Letöltve: 2019.02.21.)

¹⁹ <https://www.youtube.com/watch?v=4DD3LQI87-M&t=21s> (Letöltve: 2019.02.22.)

²⁰ https://www.youtube.com/watch?v=aW_fco6PweI (Letöltve: 2019.02.22.)

bekövetkezett szembenállások egyenes következménye volt. Érdekesség, hogy Trump a Kínai Népi Demokratikus Köztársaságot is megemlítette azok között, akik nem tartják magukat az INF szerződéshez, pedig Kína nem tagja a szerződésnek, így rájuk nem vonatkoznak a szerződésben foglalt korlátozások.²¹

A kiváltó okok

A nyugati politikai, katonai vezetés, valamint a média, az amerikai kilépésért, az Oroszországi Föderációt tette felelőssé. Az amerikaiak egy konkrét rakétát, az új Iszkander 9M729-et állították egyezményesértőnek. 2018. december 4-én Mike Pompeo külügyminiszter hivatalosan hangsúlyozta, hogy Amerika kilép, ha az Oroszországi Föderáció nem tesz eleget a szerződésnek. 60 napos ultimátumot adtak Oroszországnak, amely időintervallumban, ha nem semmisítik meg a 9M729-es rakétákat és egyéb olyan fegyvereiket, amelyek veszélyeztetik a szerződést, akkor az Amerikai Egyesült Államok megkezdi a szerződésből való hivatalos kilépését 2019. február 1-jével.^{22 23}

Az orosz állásfoglalás szerint az Iszkander rakétarendszer és a 9M729 rakéta teljes mértékben megfelel az INF szerződés szabályozásainak. Bizonyítékul az Oroszországi Föderáció Védelmi Minisztériuma és a Külügyminisztérium 2019. január 23-án nyilvánosan kiállította a rakétáit a Patriot parkban, ezzel lehetővé téve katonai attasék és újságírók számára a kérdéses fegyverek megtekintését. Az amerikai katonai attasé nem jelent meg a kiállításon. Emiatt az aktus miatt feltételezhető, hogy az Egyesült Államok már korábban is tervezte a kilépést, továbbá, ha hinni lehet Vlagyimir Putyin állításainak, akkor a kilépést megelőző időszakban az amerikaiak, nagy összegeket fordítottak a rakéták fejlesztésére. Ezt követően az orosz rakéták szabálysértő mivoltát ürügyként felhasználva, az USA egyoldalúan kilépett a szerződésből.^{24 25}

Az Egyesült Államok kilépése mögött húzódnó indokok logikusnak mondhatók, hiszen a szerződés egyre inkább kezdett az amerikai fegyverkezés útjába állni, és az Államokat stratégiai hátrányba szorítani. Korábban említettem, hogy a szerződés csak a földi indítású rakétákra terjed ki, a tengerire nem. Amikor aláírták, a Szovjetunió nem rendelkezett tengerről indítható kis-és közepeshatótávolságú rakétákkal, az Egyesült Államok viszont igen. Így ők előnyre tettek szert, míg a szovjetek, mintegy önként vállalva, hátrányba kerültek. Azóta viszont megváltozott a helyzet. Az Oroszországi Föderációnak a birtokában most már vannak már ilyen rakéták, mint például a Kalibr rakéta. Így az Egyesült Államok már elvesztette az előnyét az Oroszországi Föderációval szemben. Másik fontos indok, amely ténylegesen veszélyt jelent az Egyesült Államokra, az a Kínai Népi Demokratikus Köztársaság. Kína, mint ahogy korábban is említettem nem tagja a szerződésnek, így Ázsiában komoly stratégiai előnyre tett szert Amerikával szemben. Amerika nem telepíthet rakétákat Ázsiába, ellenben Kína szabadon telepítheti a területre a fegyvereket.

Kína az alábbi szerződésben megtiltott fegyverekkel rendelkezik:

²¹ <https://www.youtube.com/watch?v=Gh-V1SHNR5o&t=68s> (Letöltve: 2019.02.22.)

²² <https://www.youtube.com/watch?v=J7OymflakLY> (Letöltve: 2019.02.23.)

²³ <https://www.youtube.com/watch?v=nBPZSJFKEL4> (Letöltve: 2019.02.23.)

²⁴ <https://tass.ru/armiya-i-opk/6030178> (Letöltve: 2019.02.25.)

²⁵ <https://www.youtube.com/watch?v=SjiQqMY7e-M&t=162s> (Letöltve: 2019.02.22.)

- DF-21
- DF-26C

Kína stratégiaileg nagyobb veszélyt jelent az Egyesült Államokra, mivel a kínai rakéták már telepítve vannak, az Oroszországi Föderáció, még ha rendelkezik is ilyenfajta fegyverrel, azok telepítve nincsenek. Európában NATO tagállamok sorakoznak rakétavédelmi rendszerekkel felszerelve (Románia, hamarosan Lengyelország is). Az amerikai befolyás az európai térségben jelentősebb, mint Ázsiában, így nagyobb fenyegetést jelent az oroszok számára. Ázsiában és a Közel-Keleten az amerikai jelenlét nem kívánatos, Irán és Szíria Amerika ellenes, Kazahsztán Oroszországot részesíti előnyben az amerikaiakkal szemben, Afganisztánban is kérdéses az USA támogatottsága. Az Egyesült Államok támogatottsága, az ázsiai földrészen veszélyben van. Mindezek ellenére az orosz fenyegetéstől zeng a sajtó és a nyugati politika. Ennek feltételezhető oka a történelmi múltra vezethető vissza. A XX. században folyamatosan zajló orosz/szovjet ellenes propaganda, miatt igencsak egyszerűen és nagy hatékonysággal lehet az Oroszországi Föderációt a fenyegetés, veszély megtestesítőjévé alakítani. Egyszerűbben elérhető, mint a kínai fenyegetettségi percepciót az emberiség tudatába bevinni.²⁶

9. ábra. A kiállított 9M729-es rakéta

Forrás: <https://tass.ru/armiya-i-opk/6030178>

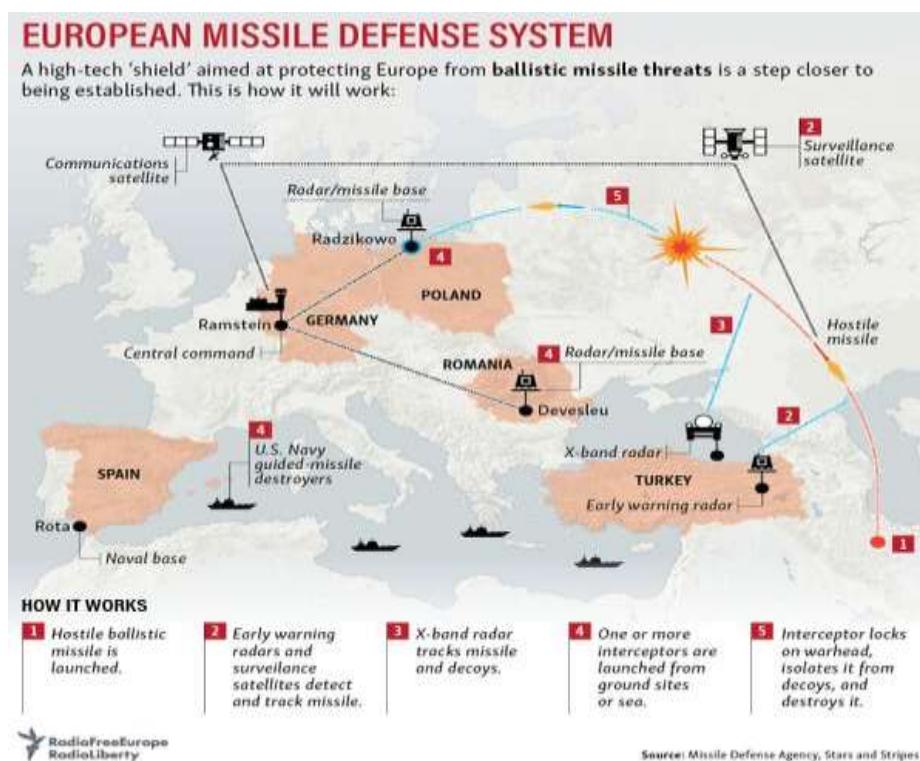
(Letöltve: 2019.02.25.)

Az Mk-41 valóban sérti-e a szerződést?

Az Mk-41 rendszer, az a rakétaelhárító rendszer, amelyet a NATO Romániába telepített, erre alapozza az Oroszországi Föderáció azon vádját, hogy az Egyesült Államok megsérti az INF szerződést. Az USA álláspontja azonban továbbra is az, hogy a rendszer pusztán védelmi célt szolgál, azonban az orosz Iszkander rendszerről és az 9M729 rakétáról ugyanez nem mondható el.

²⁶ <https://nationalinterest.org/blog/buzz/why-america-leaving-inf-treaty-chinas-new-nightmare-34087>
(Letöltve: 2019.02.26.)

Az, hogy az Mk-41 rendszer megsérti-e az INF-et, az csak a szerződés szövegéből, IV. cikkelyéből derülhet ki. „1. A szerződő feleknek meg kell semmisíteniük minden közepeshatótávolságú rakétájukat és minden olyan rakétaindítót, ami képes ezeknek a rakéták kilövésére ...”. Az Mk-41 pedig képes (kis átalakítást követően) Tomahawk rakéták kilövésére, tehát az Egyesült Államok valóban megszegte a szerződést.²⁷

10. ábra. Az európai rakétavédelmi rendszer

Forrás: <http://www.defense-aerospace.com/articles-view/release/3/173811/aegis-ashore-missile-defense-site-in-romania-declared-operational.html>

(Letöltve: 2019.02.25)

Jens Stoltenberg NATO főtitkár álláspontja

Fontos megemlíteni azt is, hogy az előbb említett eseményekre, hogyan reagált hivatalosan a NATO főtitkár, Jens Stoltenberg. 2018. december 4-én a NATO tagok külügyminisztereinek tanácskozásán megvitatták az INF szerződést. Az amerikai álláspontot teljes mértékben képviselték Jens Stoltenberg kijelentései. Beszért arról, hogy az orosz rakéta, az 9M729 megsérti a szerződést, és ez komoly veszélyt jelent Európa biztonságára nézve. A szerződés pedig nem működhet úgy, hogy Amerika betartja az oroszok viszont nem, így az oroszokon múlik a szerződés jövője.

2019. február 15-én már a szerződés felszámolása után megismételte a decemberi álláspontját, miszerint a világ komoly veszélyben van, mivel az oroszok megszegtek a szerződést és még több osztálynyi Iszkandert szereltek fel 9M729-es rakétarendszerrel (NATO kód SSC-8) ezek mobilak és nehezen észlelhetők. „Elérhetik az európai városokat

²⁷ <https://www.state.gov/t/avc/trty/102360.htm> (Letöltve: 2019.02.18.)

is, mint például München-t is minden figyelmeztetés nélkül”. (A NATO rakétavédelmi rendszere is eléri Moszkvát minden figyelmeztetés nélkül.) München kapcsán a főtitkár megemlítette, hogy 2007-ben a Biztonsági Konferencián jelentette be Putyin szándékát, hogy kilépne az INF-ből (azt nem tette hozzá, hogy azért, mert Amerika kilépett 2002-ben az ABM-ből). Egy fontos kijelentést is tett, mégpedig, hogy a NATO szövetségesek teljes támogatásával lép ki az USA a szerződésből, amely azonban csak 6 hónap múlva lesz érvényes, így Oroszországnak még van ideje arra, hogy az együttműködés mellett döntsön.

Később kijelentette, hogy először az Obama adminisztráció 6 évvel ezelőtt hívta fel a figyelmet arra, hogy Oroszország megsérti a szerződést. Majd ezt követően a Trump adminisztráció hívta fel Oroszország figyelmét ugyanerre, és a NATO-val teljes egyetértést képviseltek abban, hogy Oroszország megsérti a szerződést. Egyébként, mint korábban mondtam, az Egyesült Államok is megsérti a szerződést, mert az Európába telepített rakétavédelmi rendszere képes Tomahawk rakéták kilövésére és ahogy korábban írtam a szerződés IV. cikkelye azokat a kilövőállomások is tiltja, amelyek képesek a tiltott rakéták kilövésére. Jens Stoltenberg továbbá hangsúlyozta, hogy keresték a kapcsolatot Oroszországgal, de ők nem reagáltak. Azonban a kérdéses rakétát az Oroszországi Föderáció Védelmi Minisztériuma kiállította, hogy a katonai attasék megtekinthessék azokat. Valamilyen oknál fogva az amerikai és egyéb NATO országok attaséi nem jelentek meg és nem tekintették meg a kérdéses rakétát.

Tehát összefoglalva, a főtitkár teljesen támogatja az amerikaiak álláspontját az INF szerződéssel kapcsolatban. Aggasztja, hogy a szerződés meg fog szűnni, de kész a NATO országokat rakétákkal felszerelni, ha Oroszország rakétákat telepítene Európába (mármint Oroszország Európai részébe). De a tagországok nem akarnak hidegháborút és remélik, hogy Oroszország elfogadja a NATO álláspontot.^{28 29}

Vlagyimir Putyin válasza február 2-án

Mint ismeretes az Egyesült Államok 60 napos ultimátumot adott az Oroszországi Föderációnak, arra vonatkozóan, hogy semmisítse meg a 9M729-es rakétákat, és újra tegyen eleget a szerződésben foglalt kötelezettségeinek. Ez az ultimátum 2019. február 1-jén lejárt, és az Egyesült Államok megkezdte a szerződésből való kilépését, ami 6 hónapot követően válik véglegessé. Vlagyimir Vlagyimirovics Putyin válaszul február 2-án a Kremlbe az irodájába rendelte Szergej Viktorovics Lavrovot a külügyminisztert és Szergej Kozsuetovics Sojgu hadseregtábornokot, a védelmi minisztert, hogy dolgozzák ki a megfelelő válaszlépéseket.

Vlagyimir Vlagyimirovics elsőként a külügyminisztert hallgatta meg. Szergej Viktorovics állítása szerint az Egyesült Államok már 1999 óta megszegi a szerződést azzal, hogy robotrepülőket tesztelnek, amelyeknek megegyezik a karakterisztikája a földről indítható közepeshatótávolságú rakétákkal. Továbbá megemlítette, amiről korábban is írtam, hogy a 2014-ben telepített Mk-41 rendszer képes a Tomahawk

²⁸ https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_163791.htm (Letöltve: 2019.02.19.)

²⁹ https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_161110.htm (Letöltve: 2019.02.19.)

rakéták kilövésére is, amely szintén sérti a szerződést. Romániába már telepítve vannak, majd ezután Lengyelország és Japán a cél. (Érdekesség, hogy Japán szeretné megszerezni a Kurill-szigeteket Oroszországtól, ahova tökéletes lenne Oroszország ellen rakétákat telepíteni.) A későbbiekben beszélt arról, hogy Amerika és a NATO nem hajlandó velük tárgyalni és csak ultimátumokat ajánlanak fel nekik, valamint a New START³⁰ szerződés is komoly veszélybe került, mivel 2021-ben kellene megújítani, de az USA ezügyben hallgat.

Az orosz államfő, a külügyminiszter jelentése után a védelmi miniszterhez fordult. Szergej Kozsuetovics elsőként azt mondta, hogy válaszként kezdjék meg a tengerről indítható Kalibr rakéták szárazföldről indítható változatának kidolgozását. Második javaslata pedig az volt, hogy megkezdik az új szárazföldről indítható kis-és közepeshatótávolságú hiperszonikus rakéták fejlesztését, tervezését. A védelmi miniszter kérte a legfelsőbb főparancsnok támogatását a Védelmi Minisztérium javaslatára.

Az elnök elfogadta a Védelmi Minisztérium javaslatát arra vonatkozóan, hogy kidolgozzák a Kalibr szárazföldi változatát és új hiperszonikus rakétákat gyártsanak. De külön kiemelte, hogy nem szeretne egy újabb fegyverkezési versenybe bocsátkozni, és a Védelmi Minisztériumnak a 2019-es költségvetéséből kell gazdálkodnia. Putyin azt is mondta, hogy a szokásos félévenkénti Szocsiban megrendezett tanácskozáson, amelyen az Oroszországi Föderáció Fegyveres Erői és védelmi szektor vezetői vesznek részt, ettől az évtől kezdve megváltoztatná a találkozó formátumát, mert szeretné látni, hogyan alkalmazza a hadsereg az új fegyvereit. Továbbá Putyin felhívta a két miniszter figyelmét arra, hogy Oroszország nyitott a diplomáciai tárgyalásokra, de ne kezdeményezzenek, mert úgy érzi eleget próbálkoztak, itt az ideje annak, hogy a nyugati partnereik próbálkozzanak. Végül kijelentette azt, hogy nem akarnak rakétákat telepíteni egészen addig amíg az amerikaiak sem teszik ezt meg. Az Oroszországi Föderáció minden lépése válaszlépés lesz.

Röviden Vlagyimir Vlagyimirovics szavaival összefoglalva: *„A válaszuk szimmetrikus lesz. Az amerikai partnereink azt mondták felfüggesztik a tagságukat az INF szerződésben, akkor mi is felfüggesztjük. Azt mondják már elkezdték kutatni és fejleszteni az új rakétáikat, akkor mi is így teszünk.”³¹*

Ukrajna felfegyverzése

Ha Oroszországról és az Egyesült Államokról beszélünk nem kerülhetjük meg Ukrainát sem, mivel az ukrán vezetés legfőbb céljának az euroatlani integrációt tűzte ki. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint, hogy az ukrán elnök Petro Olekszijevis Porosenko az alkotmányba is beíratta. Ha Ukrajna euroatlanti integrációja bekövetkezne az komolyan felborítaná az erőviszonyokat a térségben, és az Oroszországi Föderáció komoly válaszára készülhetne a NATO és természetesen az Egyesült Államok. Ukrajna még nem

³⁰ START-Strategic Arms Reduction Treaty (Hadászati fegyvereket korlátozó egyezmény) a SORT egyezményt váltotta, amely 2011-ben járt le. A New START 2021-re fog lejárni.

³¹ <https://www.youtube.com/watch?v=xLxex6bPiHQ> (Letöltve: 2019.02.15.)

tagja a NATO-nak, de már tartottak közös amerikai-ukrán légi hadgyakorlatot 2018-ban a Tiszta Égboltot (Clear Sky, Чистое Небо). A hadgyakorlatot az ukrain Vinnyicjai Légi Bázison tartották meg, ahol a legfőbb cél az ukrán csapatok NATO kompatibilitásának és interoperabilitásának tesztelése volt. Az ukrán és amerikai katonákon kívül a gyakorlaton részt vettek belga, dán, észt, holland, lengyel, román és angol katonák is, összesen 9 nemzet. A gyakorlaton közel 1000 katona vett részt, alkalmaztak itt MQ-9 Reaper drónokat, KC-135 tankereket, F-15-ösöket és ukrán Szu-24 és Szu-25-ösöket. A gyakorlat után pedig a Pentagonba utazott Szergij Szemjonovics Drozdov vezérezredes, hogy találkozzon a Légierő Vezérkar Főnökével Dave Goldfein tábornokkal, hogy megbeszéljék az együttműködésük további irányát, és hogy megállítsák az orosz agressziót.

Goldfein tábornok így fogalmazott: *„A növekvő együttműködésünk és biztonsági együttműködésünk Ukrajnával támogatja a mi nemzeti védelmi stratégiánkat, és elősegíti a régióban a stabilitást és a nemzetközi bizalom kialakítását”*.³²

Drozdov vezérezredes a következő szavakkal értékelte a találkozót: *„Goldfein tábornokkal együtt sikeres megbeszélést folytattunk a közös érdekeink részéről. Új utakat találunk arra, hogy támogassuk egymást azért, hogy ki tudjuk állni az orosz agressziót”*.³³

Ez egy példa arra, hogy Ukrajna komolyan a NATO irányába tolódik az Oroszországi Föderáció ellen, egy másik példa pedig az, hogy Pavlo Anatolijevics Klimkin ukrán külügyminiszter szerint Ukrajnának méltósággal kell válaszolnia arra, hogy az oroszok megsértik a szerződést. Az Ötödik Csatornának adott interjújában (Пятый Канал) amely az ukrán elnök Petro Olekszijevics Porosenko tulajdonában van, beszámolt John Boltonnal az amerikai nemzetbiztonsági tanácsadóval tartott találkozásjáról, ahol az INF szerződésről tárgyaltak.

A külügyminiszter interjújának egy részlete: *„Minden eszközt meg kell ragadnunk, hogy megvédjük magunkat. Nekünk már alapvetően van egy bizonyos potenciálunk a rakéta fegyverek területén és mi leszünk azok, akik eldöntik, hogy milyen rakéták kellenek nekik a jövőben.”*³⁴

Ez a kijelentés nem zárja ki annak a lehetőségét, hogy akár később, amikor Ukrajna is NATO tag lesz, nem fognak ahhoz hasonló rakétavédelmi rendszert telepíteni az ország területére, mint ami Romániában van és Lengyelországban lesz. Ha ez bekövetkezne valószínűleg az Oroszországi Föderáció azonnal válaszolna erre a lépésre, és megkezdénék a rakéták telepítését Oroszország nyugati körzeteibe.³⁵

³² <https://www.airforcetimes.com/news/your-air-force/2018/11/13/nato-ambitions-ukraine-looks-west-with-air-exercises-and-high-level-discussions/> (Letöltve: 2019.02.20.)

³³ <https://www.airforcetimes.com/news/your-air-force/2018/11/13/nato-ambitions-ukraine-looks-west-with-air-exercises-and-high-level-discussions/> (Letöltve: 2019.02.20.)

³⁴ <https://www.unian.info/politics/10435602-klimkin-by-quitting-inf-treaty-russia-starts-another-arms-race-but-ukraine-will-respond-with-dignity.html> (Letöltve: 2019.02.20.)

³⁵ <https://www.youtube.com/watch?v=0ekC69rCZmw> (Letöltve: 2019.02.20.)

12. ábra. A NATO terjeszkedése

Forrás: [http://4.bp.blogspot.com/-](http://4.bp.blogspot.com/-rkKpcdK PKU/TvtrYYyhfpI/AAAAAAAAABC0/BwUb2c56MFs/s1600/nato-expansion.jpg)

[rkKpcdK PKU/TvtrYYyhfpI/AAAAAAAAABC0/BwUb2c56MFs/s1600/nato-expansion.jpg](http://4.bp.blogspot.com/-rkKpcdK PKU/TvtrYYyhfpI/AAAAAAAAABC0/BwUb2c56MFs/s1600/nato-expansion.jpg)

(Letöltve: 2019.02.25.)

Ismét a Szövetségi Gyűlés előtt

2019. február 20-án Vlagyimir Vlagyimirovics Putyin közel egy év elteltével ismét kiállt a Szövetségi Gyűlés elé, hogy megtartsa szokásos éveleji beszédét. A beszédében főleg azokra a kérdésekre tért ki, amelyek az ország belügyeit érintik. Itt például az orosz demográfiai adatokra kell gondolni, a gazdaság teljesítőképességére, az orosz tudomány fejlődésére, az iskola támogatásra, kórházak építésére. A beszédében természetesen megemlítette az INF szerződést és annak következményeit is. Hangsúlyozta ismét, hogy az Mk-41 megsérti az INF szerződést, és felolvasta a szerződésben erre vonatkozó részeket. Elmondta, hogy Oroszország csakis akkor telepít rakétákat, ha nem hagynak más megoldást nekik, és nem csak azokat az országokat fogják célba venni, ahonnan rájuk lőttek, hanem azokat is, ahol a döntéshozói tervezést végrehajtották.

Végül ismét nagy bejelentést tett. A Poszeidón idén tavasszal kész lesz arra, hogy a csapatokat felszerelje vele, és Oroszország már egy új hiperszonikus rakétán dolgozik, a Cirkonon. Ez a rakéta 9 Mach sebességgel képes repülni és több mint 1000 km a hatótávolsága. Képes vízi és földi célok megsemmisítésére egyaránt.

Putyin beszédének lényegét úgy lehet összefoglalni, hogy nem akarnak konfliktust és fegyverkezni, de ha más lehetőséget nem hagynak nekik akkor szimmetrikusan fognak válaszolni. Ha rájuk lönek, Oroszország vissza fog löni.³⁶

Valóban hidegháború?

Az előzőekben láttuk, hogy egyre többen kezdik emlegetni a hidegháborút. Jens Stoltenber és Putyin is kifejtette, hogy nem céljuk a fegyverkezési verseny újbóli kiobbantása. Azonban érdemes megfigyelni, hogy mindenki azt mondja, hogy szeretné elkerülni a hidegháború kialakulását, tehát azt állítják, hogy még nincs hidegháború. De ha jobban megvizsgáljuk az eseményeket, hogy mik történtek eddig és mik történnek, már érezhető, hogy a helyzet a hidegháborús állapotokat tükrözi. Azt, hogy mikor is kezdődött, nem lehet egyértelműen megállapítani, de azt igen, hogy milyen események vezettek ide és milyen párhuzamok vonhatók a mostani és a korábbi hidegháborús múlttal.

Előzménynek tekinthetjük az Egyesült Államok kilépését az ABM szerződésből 2002-ben. Persze ekkor még nem volt a két ország viszonya ellenséges, de ez a lépés rosszul érintette Oroszországot. Bizalmatlanabbak lettek az Egyesült Államok irányába, úgy érezték, hogy ezzel megbontják a stratégiai egyensúlyt. Indirekt módon Oroszországot fegyverkezésre kényszerítette, mivel, ha az Egyesült Államoknak erős védelmi rendszere van akkor az egyensúly úgy maradhat fenn, ha a másiknak erős támadó rendszere van.

Ami aztán igazán komoly törés volt a két ország viszonyában az a 2008-as orosz-grúz háború volt. Grúzia ekkor már a NATO és az Egyesült Államok támogatását élvezte, a grúz politikai vezetés szakított a közös orosz múlttal. A Grúz Hadsereget, pedig a NATO képezte ki (most is Németországban Hohenfelsben készítik fel a grúzokat misszióra). A háború Mihail Szaakasvili akkori grúz elnök állítása szerint orosz agresszióval kezdődött, az oroszok megtámadták Grúziát. Oroszország állítása szerint a grúzok támadták meg Dél-Oszétiát és Abháziát, és Chinvaliban megtámadták az orosz békefenntartókat. Természetesen a nyugati világ a grúz álláspontot fogadta el, még az amerikai Fox News-ban nyilatkozó oszétokat is folyamatosan megszakították az újságírók, mert grúz agresszióról beszéltek. Végül Oroszország álláspontja bizonyult igaznak, de a törés akkor is bekövetkezett. Sokan a konfliktus előtt azt gondolták, hogy Oroszország már képtelen hatékony csapásmérésekre, és hogy a Szovjet Hadsereg múltja nem tér vissza. Annak ellenére, hogy az Orosz Hadsereg valóban válságban volt ekkor, és rosszul volt felszerelve, tény, hogy legyőzte a NATO által kiképzett grúzokat. Tehát a világ újra felfigyelt Oroszországra.^{37 38}

Az orosz-grúz háború után még nem a teljesen, nyílt ellenségeskedés jellemezte az orosz-amerikai kapcsolatokat, nem úgy, mint napjainkban. Az igazán komoly törés 2014-ben következett be. Ekkor Ukrajnában győzött a nyugatbarát Majdan forradalom.

³⁶ <https://www.youtube.com/watch?v=NMeCzo2zMV0> (Letöltve: 2019.02.25.)

³⁷ https://www.youtube.com/watch?v=6a7OsT_F1fw (Letöltve: 2019.02.26.)

³⁸ <https://www.youtube.com/watch?v=9fBGtXS66VM> (Letöltve: 2019.02.26.)

Janukovicsot az ukrán elnököt megbuktatták, és el kellett menekülnie az országból. Ukrajnában azonban nem mindenki volt híve (és most sem az) a nyugati integrációnak, mivel keleti részeiben pl.: Donyeck, Luganszk, Krím, sok orosz él. A Krím- félszigeten azt mondják, hogy a lakosság 90% orosz, de még a legalacsonyabb, 60%-os becslés szerint is orosz többség van ott. A kijevi Majdan forradalomban, pedig tevékeny részt vállaltak maguknak az ukrán szélsőséges nacionalisták, ami az ukrainai oroszoknak nem tetszett. Ennek következményeként Krímben népszavazást írtak ki arra vonatkozóan, hogy kiválnak Ukrajnából és csatlakoznak az Oroszországi Föderációhoz. Nyugaton viszont nem ismerték el ezt a népszavazást, azt mondták Oroszország annektálta a Krím-félszigetet és komoly agresszióként értékelték ezt a lépését, mivel szerintük megsértették Ukrajna szuverenitását. Ekkor indultak meg Oroszország ellen azok a szankciók, amelyek a mai napig is tartanak, és ebben az évben települt Romániába a rakétavédelmi rendszer is. Tehát 2014 az, ahol egyértelműen azt lehet mondani, hogy megváltoztak a világban a viszonyok, valami elkezdődött.

Innentől kezdve egyre jobban felfedezhetők a hidegháborús vonások. Elsőként beszéljünk a helyi konfliktusokról. A hidegháborúban a két nagyhatalom a Szovjetunió és Amerika nem ütközött meg nyíltan egymással, hanem a helyi konfliktusokat használták fel arra, hogy egymás ellen harcoljanak. Példának ott van a koreai háború, a vietnami háború és az afganisztáni háború. Mindketten megtalálták azt az oldalt, amelyet támogattak és így részt vettek a harcban a másik ellen. Napjainkban szintén találhatunk ilyen konfliktusokat, nem is egyet. Ott van már az említett Ukrajna, ahol a krími események után a Donyeck-medencében polgárháború tört ki. A kijevi kormányt az amerikaiak támogatják, a donbasszi felkelőket pedig az oroszok. Egy másik helyi konfliktus zajlik a Szíriai Arab Köztársaságban, ahol felkelések kezdődtek 2011-ben, az arab tavasz idején, az elnök Bassár el-Aszad ellen. A nyugati világ a felkelők oldalára állt, majd pedig Aszad kérésére 2014-ben az oroszok is bevonultak a térségbe, ők a kormányerők oldalára álltak. Hasonló események zajlanak most Venezuelában is. 2019-ben Juan Guaido kikiáltotta magát elnöknek, azzal az indokkal, hogy a jelenlegi elnök Nicolas Maduro diktátor, miatta éheznek az emberek és nem szabályosan nyert. Az amerikaiak Guaido oldalára álltak az oroszok Maduro-éra. Itt egyébként az ellentét forrása az, hogy az előző elnök Hugo Chavez államosította az olajvállalatokat kivéve amerikai cégek kezéből az irányítást, és Oroszországgal és Kínával kezdett kereskedni. Utódja Maduro ugyanezt a politikát folytatja.

Másodszor ki kell térni a média és a filmipar viselkedésére napjainkban. A hidegháború idején, nyugaton erős orosz ellenesség volt megfigyelhető. Egyik jó példa erre a filmipar. A hollywood-i filmek, amelyek nagy részében orosz (de legalábbis kelet-európai szláv) volt az ellenség. A médiában pedig többször volt szó arról, hogy a Szovjetunió veszélyt jelent a nyugati demokráciákra, a világbékére és minden nyugati értékrendre, a Szovjetunió meg akarja hódítani az egész világot és semmi más nem érdekli. A filmiparban napjainkig is az oroszok az ellenségek, bár megjelentek a kínaiak és észak-koreaiak is, 2001 óta pedig az arabok, de továbbra is Oroszország a főellenség. A játékok terén is megjelentek az olyanok, ahol Oroszország egymaga világuralomra tör, és a nyugati világ egy táborként állva harcol ellene, amerikai vezetéssel. A média pedig 2014 óta a pánikkeltés eszközeivel is előszeretettel él. Amikor Krím

Oroszországhoz került, megjelentek azok a hírek, hogy Oroszország a balti államokat is be akarja kebelezni, és Lengyelország is veszélyben lehet. Összeesküvés elméletek sokasága keringett a nyugati világban, erre példa a Trump-kampány orosz befolyásolása.

A harmadik példa, ami szintén a hidegháborút idézi, azok a sportban megjelenő ellentétek. A hidegháború idején 1980-ban bojkottálták a nyugatiak a Moszkvai Olimpiát arra hivatkozva, hogy a szovjetek megtámadták Afganisztánt. Erre válaszul a keletiek bojkottálták az 1984-es Los Angeles-i Olimpiát. Most 2018-ban a téli olimpián Phjongcschangban Dél-Koreában nem engedték az orosz sportolóknak, hogy saját nemzeti zászlójuk alatt versenyezzenek továbbá nem szólalhatott meg az orosz állami himnusz sem. Ilyenre még nem volt példa az olimpiák történetében, de látszik, hogy az oroszok ellen irányult. Az indok az volt, hogy államilag támogatottan doppingolják a sportolókat, ami miatt így kizárták az oroszokat.³⁹

A fentiekből is látszik, hogy felesleges azon aggódnia a vezetőknek, hogy a hidegháború felé tart-e a világ és jó lenne azt elkerülni, mert az eseményeket vizsgálva, már hidegháború van.

Összefoglalva

Az INF szerződés, amelynek megkötésére 1987-ben került sor, kezdetben még sikeresnek mondható volt, ám egyenlőtlenségek már ekkor tapasztalhatók voltak a szerződésben. A szerződés egyértelműen Amerikának kedvezett, és a szovjeteket hátrányos helyzetbe helyezte. Mégis a szerződés tovább élt. Az első komoly próbatétel az ABM 2002-es megszűnése volt. Amerika egyoldalúan kilépett a szerződésből Oroszország nem tetszésének ellenére, de az INF mellett mindketten kiálltak. Amikor az Egyesült Államok 2014-ben Romániába rakétákat telepített, az már komolyan sértette Oroszország érdekeit, valamint ekkor vádolták meg a nyugati hatalmak az Oroszországi Föderációt a szerződésszegéssel szintúgy, mint Oroszország a nyugatiakat. Végül 2018-ban Amerika bejelentette szándékát, hogy kilép a szerződésből, ha Oroszország nem tesz eleget kötelezettségeinek. Oroszország továbbra is tagadta a vádakot, és az amerikaiakat vádolták. Végül 2019. február 1-jén megszűnt a szerződés.

Mint láthattuk ezután mindkét fél azt állította, hogy nem akarnak ténylegesen rakétákat telepíteni Európába csak akkor, ha a másik fél nem hagy nekik más megoldást. Az ukrajnai helyzet veszélyes ebből a szempontból, hiszen az ukránok szorgalmazzák a rakétarendszerek telepítését a területükre, azonban, ha Ukrajnába Mk-41-es rendszer kerül, Oroszország azt komoly fenyegetésként fogja kezelni. Ebben az esetben Oroszország válaszolni fog új rakéták telepítésével.

A megoldás a helyzet megfelelő rendezésére az lenne, ha a felek egy új szerződés létrehozásáról tárgyalásokat kezdeményeznének. Az új szerződésbe be kell vonni azokat az országokat is, amelyek szintén rendelkeznek korlátozandó típusú fegyverekkel, de az INF-nek korábban nem voltak tagjai. Csak így lehet fenntartani a stratégiai egyensúlyt. A szerződésben pedig bele kell foglalni minden más fegyvertípust is, amelyről az INF

³⁹ <https://www.youtube.com/watch?v=4H5huhbGi0Q> (Letöltve: 2019.02.24.)

korábban nem rendelkezett, mivel pontosan azért alakult ki a mostani helyzet, mert az INF kedvezett Amerikának. Az INF-ben csak a szárazföldről indítható rakéták szerepeltek, a tengerről indíthatók nem, amelyekkel akkor csak Amerika rendelkezett a szovjetek nem. Ma mindkét fél rendelkezik ilyen típusú fegyverekkel, ezért lenne fontos nemzetközi keretek között rögzíteni a használatukra vonatkozó szabályozásokat. A NATO Európába települt rakétavédelmi rendszereiről is tárgyalni kell, mert az eredeti szerződés IV. cikkelyét valóban sértik. Tárgyalni kell Oroszország új típusú fegyvereiről is, hogy elkerüljük a fegyverkezési versenyt.

Zárásként a megoldás egy multilaterális szerződés megkötése lenne. Ehhez szükséges a hatalmak egymás közti ellentétének félretétele. Fontos, hogy megőrizzük a békét világunkban, mert jelenleg úgy tűnik, hogy egyre közelebb kerülünk egy újabb nagyobb konfliktushoz.

Felhasznált irodalom

1. <https://www.armscontrol.org/taxonomy/term/514> (Letöltve: 2019.02.18.)
2. <https://www.state.gov/t/avc/trty/102360.htm> (Letöltve: 2019.02.18.)
3. <https://www.armscontrol.org/factsheets/abmtreaty> (Letöltve: 2019.02.19.)
4. <https://www.armscontrol.org/factsheets/INFtreaty> (Letöltve: 2019.02.18.)
5. <https://www.youtube.com/watch?v=EKb4nlM9fag> (Letöltve: 2019.02.17.)
6. <https://www.youtube.com/watch?v=9qldhOHjxSI> (Letöltve: 2019.02.16.)
7. <https://www.youtube.com/watch?v=NMeCzo2zMV0> (Letöltve: 2019.02.25.)
8. https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_163791.htm (Letöltve: 2019.02.19.)
9. https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_161110.htm (Letöltve: 2019.02.19.)
10. <https://www.youtube.com/watch?v=xLxex6bPiHQ> (Letöltve: 2019.02.15.)
11. <https://www.airforcetimes.com/news/your-air-force/2018/11/13/nato-ambitions-ukraine-looks-west-with-air-exercises-and-high-level-discussions/> (Letöltve: 2019.02.20.)
12. <https://www.unian.info/politics/10435602-klimkin-by-quitting-inf-treaty-russia-starts-another-arms-race-but-ukraine-will-respond-with-dignity.html> (Letöltve: 2019.02.20.)
13. <https://www.globalsecurity.org/wmd/world/russia/avanguard.htm> (Letöltve: 2019.02.25.)
14. <https://bulgarianmilitary.com/2018/12/05/russias-combat-lasers-peresvet-enter-test-service-with-the-armed-forces/> (Letöltve: 2019.02.25.)
15. <https://www.rt.com/news/425883-victory-parade-rehearsal-photos/> (Letöltve: 2019.02.25.)
16. <http://landdestroyer.blogspot.com/2011/12/william-engdahl-on-natos-encirclement.html> (Letöltve: 2019.02.25.)

17. <http://www.defense-aerospace.com/articles-view/release/3/173811/aegis-ashore-missile-defense-site-in-romania-declared-operational.html> (Letöltve: 2019.02.25.)
18. <https://newinform.com/162465-prezident-rf-poruchil-navesti-poryadok-narynke-mikrokreditov> (Letöltve: 2019.02.25.)
19. <https://tass.ru/armiya-i-opk/6030178> (Letöltve: 2019.02.25.)
20. https://www.nato.int/cps/ua/natohq/opinions_158705.htm?selectedLocale=en (Letöltve: 2019.02.25.)
21. <https://indianexpress.com/article/world/donald-trump-nuclear-arms-treaty-russia-5411214/> (Letöltve: 2019.02.25.)
22. <https://www.youtube.com/watch?v=CYflh9ltqDY&t=3s> (Letöltve: 2019.02.21.)
23. <https://www.theguardian.com/world/2018/apr/10/russian-officials-warn-of-possible-military-clash-with-us-over-syria> (Letöltve: 2019.02.21.)
24. <https://www.youtube.com/watch?v=4DD3LQI87-M&t=21s> (Letöltve: 2019.02.22.)
25. https://www.youtube.com/watch?v=aW_fco6PweI (Letöltve: 2019.02.22.)
26. <https://www.youtube.com/watch?v=Gh-V1SHNR5o&t=68s> (Letöltve: 2019.02.22.)
27. <https://www.youtube.com/watch?v=J7OymflakLY> (Letöltve: 2019.02.23.)
28. <https://www.youtube.com/watch?v=nBPZSJFKEL4> (Letöltve: 2019.02.23.)
29. <https://www.youtube.com/watch?v=SJiQqMY7e-M&t=162s> (Letöltve: 2019.02.22.)
30. <https://nationalinterest.org/blog/buzz/why-america-leaving-inf-treaty-chinas-new-nightmare-34087> (Letöltve: 2019.02.26.)
31. <https://www.youtube.com/watch?v=0ekC69rCZmw> (Letöltve: 2019.02.20.)
32. https://www.youtube.com/watch?v=6a7OsT_F1fw (Letöltve: 2019.02.26.)
33. <https://www.youtube.com/watch?v=9fBGtXS66VM> (Letöltve: 2019.02.26.)
34. <https://www.youtube.com/watch?v=4H5huhbGi0Q> (Letöltve: 2019.02.24.)

**BIETRY KEVIN: A TERRORIZMUS ÉS A RADIKALIZMUS
KAPCSOLATA, VALAMINT A KÜLFÖLDI HARCOSOK, MINT
JELENSÉG PROBLEMATIKÁJA**

Terrorizmus és a radikalizmus

Az alábbi áttekintéssel, tanulmánnyal a terrorizmus és a radikalizmus közötti kapcsolatot veszem górcső alá. Napjainkban jól ismert az a tény, hogy a radikalizmus, mint „folyamat” közel áll a terrorizmushoz. Mondhatni egymás mellett lévő, illetve egymást kiegészítő fogalomvá váltak. Nap, mint nap lehet olvasni az újságokban vagy az Interneten, hogy a világ valamely pontján terrorizmussal összefüggő cselekmény történt. Ez rámutat arra, hogy egy globális, mindenkit érintő jelenségről van szó. Minden országnak a Földön szembe kell néznie egy mindenkit megfélemlítő, mindenkiben félelmet keltő és egyre jobban növekvő jelenséggel.

Terrorizmus

A terrorizmus nem a XXI. század szülötte. Mára már a legtöbbet szereplő és sokat vitatott fogalomvá vált. Sosincs konkrét helyhez kötve egy terrortámadás, ezért egy olyan társadalmi eseménnyel kell farkasszemet néznünk, amellyel már a mindennapjaink részeként kell foglalkoznunk, számolnunk.⁴⁰ A terrorizmus fogalmát nem egyszerű megfogalmazni, hiszen ahány állam van a Földön, annyi féle megfogalmazása létezik. A definiálására tett kísérletek száma meghaladja a százat. A legátfogóbb fogalmakat három internacionális szervezet határozta meg, az ENSZ, a NATO és az Európa Tanács.

Lényegét tekintve a terrorizmus egy erőszakos cselekmény (akár belföldi, akár nemzetközi szinten), amely elsősorban nem kombattáns csoportok ellen követnek el. A célja, hogy elérje a magatartásbeli változást, valamint politikai érdekeit, mindezt úgy, hogy félelmet kelt a népességben. Felmérések és kutatások szerint a terrorcselekmények 95%-át kiterelve és csoportosan követik el.⁴¹ A 2000-es években egyre nagyobb számban jelentek meg öngyilkos merénylők, akik egyedül, szintén kiterelve követtek el terrorcselekményeket, ez újdonság a korábbi módszerekhez képest.

Fontos megemlíteni a magányos elkövetőket, akik a XXI. században már nem feltétlenül kötődnek sem gyakorlatilag, sem eszmeileg a különböző terrorszervezetekhez. Az államok rendvédelmi szerveinek a legnehezebb feladata ezeknek a magányos harcosoknak a felderítése, kiiktatása.⁴² Általánosan tehát

⁴⁰ KASZNÁR Attila: A bioterrorizmus

http://epa.oszk.hu/02900/02932/00002/pdf/EPA02932_terror_elharitas_2012_2_04.pdf

⁴¹ The Enigma of Lone Wolf Terrorism: An Assessment

<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1057610X.2010.501426?fbclid=IwAR2-Toj9wYcMRhKyNu4V8H0NUUdEiWtRSFFHkUJRbiIyy54KXwk76mk6QTU&>

⁴² DR. HANKISS Ágnes előadása: Kihívások és ellentmondások a terrorizmus elleni harcban, 2013. szeptember 30., Duna Palota, Budapest

elmondható, hogy a terrorizmus egy „csoportos” jelenség. Együttesen elkövetve egy bizonyos támadást egy összehangolt csoport sokkal hatásosabban és egyszerűbben tud végrehajtani, továbbá a közös munka megkönnyíti az előkészületeket, valamint a csoport tagjai motiváltabbá válnak, ha közösen követik el az eltervezett cselekményt.

Tanulmányommal és kutatásommal célként tűztem ki, hogy megvizsgáljam miként radikalizálódik az egyén, a radikalizmus miként jelenhet meg az emberek életében.

Radikalizmus

Mint ahogy a terrorizmus, a radikalizmus sem a mi századunk szülötte. A XVIII. században már a francia és amerikai forradalmak kapcsán használatos volt. A jelenkori radikalizmusra jellemző, hogy globális, minden ország érintett, egyre erőszakosabb és túlnyomó részt ideológiai ösztönzésű.

Hasonlóan a terrorizmushoz a definiálása nem egyszerű. Fontos megjegyezni, hogy a terrorista radikális, azonban fordítva már nem igaz. Lehet valaki radikális, de ebből nem következik az, hogy terrorista. Egyszerűen a radikalizmust úgy tudnánk megfogalmazni, hogy társadalmi rendszer megváltozását célzó szélsőséges eszmerendszer elfogadásának a folyamata.⁴³ Mint ahogy a fogalomban is említettem, a radikalizmus egy folyamat. Ez a folyamat három fázisból tevődik össze: az első az észlelés fázisa, a második a csoportban való tagság és a harmadik pedig maga az „akció”, a cselekedet.⁴⁴

Ötféle radikális csoportot különböztethetünk meg, azonban az egyes kategóriák között vannak átfedések. Az első ilyen közös elem, hogy mindegyik radikális csoport egy társadalmi problémát tapasztal az adott országban. Ezt a fajta sérelmet vagy problémát minden egyes radikális csoport máshogy érzékeli, és eltérően fogja fel.⁴⁵

A második közös elem, hogy a szervezetek és intézmények nem fordítanak megfelelő, illetve elegendő figyelmet a sérelmekre, valamint a problémákra, ezért a radikális csoportok elégedetlenek az adott társadalom intézményrendszerével. Ennek következménye, hogy alacsony társadalmi bizalom és felfogás alakul ki, amelyet a hatóságok már nem képesek kezelni.⁴⁶

http://www.hamvasintezet.hu/wp-content/uploads/2018/09/hankiss_el%C5%91ad%C3%A1s_a_terrorizmus_rubik_kock%C3%A1ja_20130930.pdf

⁴³ KIS-BENEDEK József (2016): Dzsihadizmus, radikalizmus, terrorizmus

⁴⁴ DOOSJE, Bertjan- MOGHADDAM, Fathali M.- KRUGLANSKI, Arie W.- DE WOLF, Arjan- MANN, Liesbeth- FEDDES, Allard R.: Terrorism, radicalization and de-radicalization, ScienceDirect https://nvvb.nl/media/cms_page_media/694/Terrorism%2C%20radicalization%20and%20de-radicalization.pdf?fbclid=IwAR1KA0uP94S5We6afxmiY_kLLaIq-6PsyjBGJFhW2ZLZW4qd1QFY1GM7UMM

⁴⁵ DOOSJE, Bertjan- MOGHADDAM, Fathali M.- KRUGLANSKI, Arie W.- DE WOLF, Arjan- MANN, Liesbeth- FEDDES, Allard R.: Terrorism, radicalization and de-radicalization, ScienceDirect https://nvvb.nl/media/cms_page_media/694/Terrorism%2C%20radicalization%20and%20de-radicalization.pdf?fbclid=IwAR1KA0uP94S5We6afxmiY_kLLaIq-6PsyjBGJFhW2ZLZW4qd1QFY1GM7UMM

⁴⁶MOGHADDAM, Fathali M.: The staircase to terrorism: a psychological exploration. Am Psychol 2005, 60:161-169 [http://refhub.elsevier.com/S2352-250X\(16\)30081-1/sbref0275](http://refhub.elsevier.com/S2352-250X(16)30081-1/sbref0275)

A harmadik elem, hogy a radikális csoportok megfontolva és tudatosan válogatják meg az adott csoport normáját és értékét, amely kiemelkedőbb, felsőbbrendű, mint a többi csoport a társadalomban. Ez egy erős „mi” kontra „ők” különbséget teremt, amelynek egyenes következménye lehet, hogy a radikális csoportok az erőszak különböző eszközeihez folyamodnak.⁴⁷

A negyedik és egyben különösen fontos elem, hogy az efféle csoportok egy ideológiát karolnak át, amely legitimálja az erőszakot, ezzel is biztosítva az akaratukat. Az elsődleges céljuk ezeknek a radikális csoportoknak az erőszak alkalmazásával, hogy olyan szervezeteket, intézményeket támadjanak meg, amelyek felelősek az elégedetlenség okozásáért.

Az ötödik és egyben utolsó közös elem, hogy a radikális csoportok erősen hisznek az erőszak és brutalitás alkalmazásában. A radikális csoportok tagjai igyekeznek egymásban és magukban is erősíteni azt a tudatot, hogy a céljaik eléréséhez, az erőszakon kívül, nincsen más eszköz.

A radikális csoportok és jellemzésük⁴⁸

Nacionalista vagy szeparatista csoportok

Jellemzőjük, hogy egy sajátos területet birtokolnak a csoport tagjai számára. A XXI. században erre a legmegfelelőbb példa az ETA (Spanyolország) - bár a szervezet 2017-ben beszüntette a fegyveres harcot, és a francia Pireneusokban található fegyvergyárait is átadta a francia hatóságnak. Ide tartozik az IRA (Ír Köztársasági Hadsereg), a PKK (Kurd Munkáspárt), a Tamil Tigers (Tamil Ílam Felszabadító Tigrisei, Srí Lanka) és az Iszlám Állam.

Szélsőjobboldali csoportok

A legfőbb céljuk az, hogy megőrizték, illetve védjék a „fehér fajt”, az országba beáramló migránsokkal szemben. A leghíresebb és legalkalmasabb példa erre az Amerikai Egyesült Államokban tevékenykedő Klu Klux Klán vagy a Németországban található Pegida Mozgalom, amely az iszlamizáció ellen próbál fellépni.

Szélsőbaloldali csoportok

Az ehhez a csoportokhoz tartozó egyéneknek a célja, hogy elérjenek egy jóléti osztályozást a társadalomban, továbbá érzékeltetni szeretnék azt, hogy a kapitalizmus a gonoszság fő forrása. Ide sorolható a FARC (Kolumbia Forradalmi Fegyveres Erői), Red Army Fraction (Vörös Hadsereg Frakció, Németország), The Red Brigade (1988-ban

⁴⁷ DOOSJE, Bertjan- VAN DEN BOS, Kees- LOSEMAN, Annemarie- FEDDES, Allard R.- MANN, Liesbeth: “My in-group is superior!”: susceptibility for radical right-wing attitudes and behaviors in Dutch youth. *Negotiation Confl Manage Resolution* 2012, 5:253-268. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1750-4716.2012.00099.x>

⁴⁸ DOOSJE, Bertjan- MOGHADDAM, Fathali M.- KRUGLANSKI, Arie W.- DE WOLF, Arjan- MANN, Liesbeth- FEDDES, Allard R.: *Terrorism, radicalization and de-radicalization*, ScienceDirect https://nvvb.nl/media/cms_page_media/694/Terrorism%2C%20radicalization%20and%20de-radicalization.pdf?fbclid=IwAR1KA0uP94S5We6afxmiY_kILaIq-6PsyjBGJFhW2ZLZW4qd1QFY1GM7UMM

megszüntette tevékenységét, Olaszország), The Revolutionary People's Liberation Party-Front (Törökország)

Bizonyos témakörökre fókuszáló csoportok

Legfőbb jellemzőjük, hogy egy bizonyos témakörre fókuszálnak (nem egy széleskörű ideológia), amely lehet például: környezet, abortusz, állatok jogai. Jelenkorunkban az Earth Liberation Front (Egyesült Királyság), Animal Liberation Front (több országban), Army of God (Anti-Abortusz, Amerikai Egyesült Államok) működnek.

Vallás által motivált csoportok

Legfőbb nézetük, hogy betartsák, illetve betartassák a szigorú vallási interpretációkat. Ezen cél eléréséhez alkalmaznak erőszakot a „hitetlenek” ellen. Leghíresebb szervezetek az Iszlám Állam, az al-Kaida, valamint az Army of God (Amerikai Egyesült Államok).

A radikalizációs modellek

Mint ahogy az előző részekben említettem, az adott egyén három fázisban válik radikálissá. A személy különböző fokozatokon során végighalad a lépcsőkön, mikro (egyéni), mezo (csoport) és makro (társadalmi) szinten. A kezdetekben - bármelyik szintet nézve - az egyén képes lehet ellenállni a radikalizmus ellen. Azonban mindez félúton - a radikális csoportban lévő tagság fázisánál - ez a fajta ellenállás megfordul, eltűnik. A radikális csoportok arra törekednek, hogy az egyént ellenállóvá képezzék a deradikalizációs hatások ellen.⁴⁹

Első fázis: az észlelés

Az észlelés fázisát tekintve, *mikro* szinten a legjelentősebb kérdés a valahová való tartozás. A számkivetettséget, a jelentéktelenséget, a társadalomban való státusz hiánya, megalázó és sértő bánásmód, kevés munkához való hozzájutás stb. okozza. Számos radikális csoport, mint az Iszlám Állam a hősiességgel, a tisztelettel, a valahová való tartozással, a szent háborúval, illetve a társadalmi státusszal csábítja a köreikbe az újoncokat.⁵⁰ További fontos tényező *mikro* szinten az egyéneknél megjelenő bizonytalanság és kétség. Azok az emberek, akik bizonytalanok, határozatlanok az életben könnyedén fordulnak olyan csoportokhoz, akiknek céljuk, hogy ezeket az egyéneket kifordítsák bizonytalanságukból és célt adjanak az életüknek.

A radikalizmus, mint folyamat *mezo* szinten a szociális környezettől (barátok, család és más csoportok) függ. Például az Európában élő muszlimok az életük során sokszor tapasztalják, hogy az adott társadalomban kirekesztettek, továbbá nehezebben

⁴⁹ DOOSJE, Bertjan- MOGHADDAM, Fathali M.- KRUGLANSKI, Arie W.- DE WOLF, Arjan- MANN, Liesbeth- FEDDES, Allard R.: Terrorism, radicalization and de-radicalization, ScienceDirect
https://nvvb.nl/media/cms_page_media/694/Terrorism%2C%20radicalization%20and%20de-radicalization.pdf?fbclid=IwAR1KA0uP94S5We6afxmiY_kILalq-6PsyjBGjFhW2ZLZW4qd1QFY1GM7UMM

⁵⁰ WEBBER, David- KLEIN, Kristen- KRUGLANSKI, Arie W.- BRIZI, Ambra- MERARI Ariel: Divergent Paths to Martyrdom and Significance Among Suicide Attackers. Terror Polit Violence 2016.
<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09546553.2015.1075979>

jutnak lakhatáshoz, nehezebben biztosítanak számukra tanulási lehetőséget, nem beszélve a munkalehetőségről és a tisztességes fizetésről.

A fentiekben említett baráti és családi faktorok is jelentős szerepet töltenek be ezen a szinten. Minden ember szociális lénynek született, ezért a családot, mint értéket mindenekelelt szem előtt tartják. A dzsihadista harcosok sincsenek másképp ezzel. Következésképpen a szélsőséges radikális csoportok egy olyan ígérettel próbálják a csapatukba invitálni az újoncokat, amellyel közelebb érezhetik magukat egymáshoz, egy olyan csoport tagjai lehetnek, amely által családtagoknak érezhetik magukat. Ez egy nagyon fontos stratégia, hiszen ezzel egy szorosan együttműködő csoportot alkothatnak.

Végezetül a *makro* szint legfontosabb jellemzője a szélesebb körű szociális tényezők. Ilyen tényezők lehetnek például: gyorsuló globalizáció, valamint az egész világra kiterjedő gazdasági, politikai és kulturális dominancia, amelyet a Nyugat importál a muszlimok világába. A nyugati életmód fenyegetést jelent a tiszta Iszlámra, továbbá a Nyugat által indított háborúk is veszélyeztetik a muszlim közösségeket.⁵¹

Második fázis: a radikális csoportban lévő tagság

A második fázisban az egyén kognitív nyitottsággal csatlakozik egy radikális csoporthoz. Ennél a folyamatnál a legfontosabb kulcsszó a kölcsönös elkötelezettség. Az egyén már fizikálisan is tapasztalja a valakikhez, illetve valamihez tartozást.

Mikro szinten az egyén, ~~mint~~ mellékes tagként kezdi el „pályafutását”. Erős késztetést érez arra, hogy a hűségét kifejezze, kimutassa a csoport felé. Ezzel összefüggésben elmondható, hogy az újonc minden erejével azon van, hogy kövesse a normákat és az értékeket.

Mezo szinten már egyre szorosabb a kötelék az egyén és a radikális csoport között. Ezt a fajta kapcsolatot a leghatásosabban egy úgynevezett avatási szertartással lehet elérni. Ráadásul pszichológiai és pszichikai izolációval elérhető az is, hogy az egyén teljesen megszabaduljon a régi szociális környezetétől. A kiképzés és az oktatás jelentős szerepet játszik ezen a szinten, hiszen az egyéneket arra biztatják, hogy megszakítsák a kapcsolatukat a barátaikkal, a családjukkal, akik nem tartoznak a radikális csoporthoz. Ezzel megelőzhető, hogy az újoncok megbánják a csoporthoz való csatlakozást, valamint az, hogy visszatérjenek a családjukhoz, barátaikhoz. Ezzel szemben vannak olyan családtagok, akik - mind radikális nézeteiben, mind radikális cselekedeteiben - támogatják gyerekeiket, férjüket.

Makro szinten a radikális csoportok működése és hatásossága egyre jobban fokozódott, miután 2014. június 29-én az Iszlám Állam kikiáltotta kalifátusát Szíriában és Irakban. Az már bebizonyosodott, hogy a muszlim közösség fel tudja venni a lépést a Nyugati befolyással szemben. Ennek következményeképpen a szélsőséges muszlimok egy kalifátust alapítottak a Közel-Keleten.

⁵¹ DOOSJE, Bertjan- MOGHADDAM, Fathali M.- KRUGLANSKI, Arie W.- DE WOLF, Arjan- MANN, Liesbeth- FEDDES, Allard R.: Terrorism, radicalization and de-radicalization, ScienceDirect
https://nvvb.nl/media/cms_page_media/694/Terrorism%2C%20radicalization%20and%20de-radicalization.pdf?fbclid=IwAR1KA0uP94S5We6afxmiY_klLaIq-6PsyjBGJFhW2ZLZW4qd1QFY1GM7UMM

Harmadik fázis: az "akció"

Az utolsó fázisban az emberek, akik már jól ismerik csoporttársaikat, barátként, testvérként harcolva egymás oldalán indulnak el, hogy erőszakkal ériék el céljukat más csoportokkal szemben. Ebben a szakaszban jut el az egyén oda, hogy önmagát szent harcosnak véli és hiszi, hogy egy szent háború eszméit érvényesíti. Az erőszak, a brutalitás bármilyen eszközt képesek bevetni azért, hogy elérjék szándékukat. Nap, mint nap lehet értesülni arról, hogy egy terrorista *roaming* típusú támadást hajtott végre vagy, hogy önfeláldozóan - mint szent harcos- a tömeg közé szaladva robbantotta fel magát vagy egyszerűen egy késsel indult el egyenesen a tömegbe, azt kíméletlenül használva. A terroristák fegyverhasználata a korral, technológiával változik. Mára gyakorlatilag minden olyan eszközt használnak, amely képes az emberi élet kioltására.

Mikro szinten az egyénnek szembe kell azzal néznie, hogy egy közeli hozzátartozója is meghal egy olyan támadás következtében, amelyet a radikális csoport - amelynek ő is tagja - követett el. A *mezo* szinthez tartoznak azok a felfogások, szemléletek, ideológiák, amelyeket a terrorista a külvilág felé folyamatosan hangoztat. Hitetleneknek, "megromlottaknak", élőködőknek, patkányoknak vagy csótányoknak nevezik azokat az embereket, akik nem a csoport tagjai, akik nem azt az ideológiát vagy szemléletet követik, amelyet ők hirdetnek.⁵²

A radikalizáció mellett érdemes néhány gondolatot megfogalmazni a deradikalizációról is. Mint ahogy már említettem, a kezdetekben az egyén képes lehet ellenállni a radikalizmusnak. A radikális csoportoknak céljuk, hogy ezt a fajta ellenállás megszüntessék, eltüntessék az újoncból. Mindazonáltal, ha sikerül ellenállnia a radikalizmus valamely fajtájának, akkor a deradikalizáció teret nyerhet, amely egy olyan folyamat, amely lehetővé teszi azt, hogy a már radikalizálódott személy elutasítsa vagy visszautasítsa azt a szélsőséges világnézetet, amelyet egyszer már felkarolt. Attól, hogy az egyén ott hagyja csoportját, még radikális nézetei nem vagy nem teljes egészében változnak meg, hiszen ezt "beleégették" az egyén tudatába. Számos ország készített olyan programot, amely nemcsak a hazájukban élő radikalizálódott személyekre, hanem a visszatérő külföldi harcosokra is vonatkozik. Természetesen a deradikalizációnak is van mikro, mezo és makro szintje.

Mikro szinten az ideológiai (szélsőséges) vonzerőnek a hiánya lehet jelentős faktor. Az élet jelentősebb eseményeit (például: házasságot, egy gyermek születését) megtapasztalva válik egyre kevésbé jelentőssé és fontossá a radikális csoport. Egy másik tényező is fontos szerepet játszhat mikro szinten, mégpedig az intellektuális kétségek, mint "valóban egy ilyen életre vágyok?", vagy a háború gondolata, a vér és a társak, testvérek holttesteinek látványa lényeges eleme lehet a deradikalizációnak. Számos külföldi dzsihadista harcos már a háborús övezethez vezető úton meggondolta magát és visszatért hazájába. Azonban olyan harcosok is hazatértek, akik élőben tapasztalták a háború véres és brutális oldalát. Ezeknek a terroristáknak egyszerűbb

⁵² DOOSJE, Bertjan- MOGHADDAM, Fathali M.- KRUGLANSKI, Arie W.- DE WOLF, Arjan- MANN, Liesbeth- FEDDES, Allard R.: Terrorism, radicalization and de-radicalization, ScienceDirect
https://nvvb.nl/media/cms_page_media/694/Terrorism%2C%20radicalization%20and%20de-radicalization.pdf?fbclid=IwAR1KA0uP94S5We6afxmiY_kILaIq-6PsyjBGJFhW2ZLZW4qd1QFY1GM7UMM

deradikalizálódniuk, mint azoknak, akiknek a tudatába mélyen beleivódott a szélsőséges radikalista ideológia.

Az előbb említett kétségeken túl számos más oka is lehet annak, hogy az egyén otthagya a radikális csoportot. Ez fogja a *mezo* szintet jellemezni. Ilyen további ok lehet, hogy az egyén csalódik a társaiban vagy a vezetőségben, továbbá a rengeteg szervezeten belüli konfliktus, valamint a korrupció is elégedetlenné teheti az újoncokat.⁵³

Makro szinten a börtönök játszanak fontos és hatásos szerepet. A börtönökben egy új életet kezdenek, deradikalizálódhatnak. Ennek lényeges elemét azonban nem árt tisztázni. Mint minden terrorszervezetnek, radikális csoportoknak vannak "bölcsői". Ilyen bölcső lehet az internet, az iskola vagy éppen a börtön. Rengeteg terrorszervezet a börtön falai között jött létre. Számos radikalizált terrorista van egy épületbe bezárva, így nem zárható ki az, hogy az egyén egy radikális csoportból egy másikba átkerüljön. A prevenció hatásos eredményt érhet el, azonban ehhez szükséges az aktív állami részvétel.

Nemcsak az egyének hagyják ott az adott csoportot, hanem maga a szervezet is felbomolhat. 1970 és 2007 között a terrorszervezetek 63%-a szüntette meg működését.⁵⁴ A felbomlást ötféle tényezőhöz lehet kapcsolni. Az első a szervezet darabokra hullása (33,7 %), a második politikai megoldások (28,5 %), a harmadik a rendőrség és a hírszerző szolgálatok által végrehatott műveletek (26,5 %), a negyedik az adott szervezet elérte célját és szándékát (6,7 %) és az ötödik a katonai beavatkozások (4,7 %). Természetesen ezek az arányok napjainkra teljesen megváltoztak. Azóta rengeteg új terrorszervezet jött létre, más és más célokkal.⁵⁵

Az „Európai országok radikalizmus ellenes programjai és a visszatérő dzsihadista harcosok rehabilitációs lehetőségei” című szakdolgozatomat kiegészítve igyekszem felvázolni olyan országokat, amelyek napjainkban egyre nagyobb jelentőségre tesznek szert és veszélyforrásként jelennek meg a visszatérő dzsihadista harcosok miatt. Ilyen országok például a kaukázusi országok többsége (Csecsenföld, Dagesztán, Grúzia), Közép-Ázsia országai közül (Afganisztán, Kazahsztán, Tádzsikisztán, Kurdisztán), továbbá a balkáni országok és az Amerikai Egyesült Államok. Az Európába visszatérő külföldi harcosok száma jelentős, azonban az ezekről készült adatokat, információkat már szemléltettem szakdolgozatomban.

⁵³ DR. SCHMID, Alex P.: Radicalisation, De-Radicalisation, Counter-Radicalisation: A Conceptual Discussion and Literature Review, ICCT Research Paper, March 2013
<https://www.icct.nl/download/file/ICCT-Schmid-Radicalisation-De-Radicalisation-Counter-Radicalisation-March-2013.pdf>

⁵⁴ BLOMBERG, Brock S.- GAIBULLOEVA, Khusrav- SANDLER, Todd: Terrorist group survival: ideology, tactics, and base of operations. Public Choice 2011, 149:263-280. https://link.springer.com/article/10.1007/s11127-011-9837-4?fbclid=IwAR33Bh6wSOvsQ86OWRXFLQGN8IMT9M_LHfO21jY47dbc8LkLrsibSMOkkg

⁵⁵ JONES, Seth G.-LIBICKI, Martin C.: How Terrorist Groups End: Lessons for Countering Al Qa'ida (monograph MG-741-1). RAND 2008.
https://books.google.hu/books?hl=hu&lr=&id=e0D1_VCKZLUC&oi=fnd&pg=PP1&ots=dyVMcqRxfT&sig=GcjGW1GfXGQWH2ZgBgzaaQilLN0&redir_esc=y&fbclid=IwAR2YuMxTNMwOC0Y1jKRamiZyOoyv9C1zj_0PiEj9pGFE54lvk_gYQCsF8-i4#v=onepage&q=splinter&f=false

Mielőtt a fent említett országokba visszatérő külföldi harcosok témáját kifejteném, előtte érdemes néhány gondolatot megemlíteni az Iszlám Állam nevezetű terrorcsoport bukása utáni közvetlen időszakról. Az Iszlám Állam 2014-ben és 2015-ben közel 230 000 főből álló terrorszervezetté nőtte ki magát, ahova a világ különböző pontjairól érkeztek harcosok. Abu Bakr al-Bagdadi, a terrorszervezet vezetője 2014. június 29-én kiállította ki „kalifátusát”, amely egészen napjainkig a világ összes kontinensén hajtott végre különböző terrorcselekményeket.

Napjainkra azonban a „kalifátusi” birodalom hanyatlóban van. Szíriában és Irakban meghódított területeinek csupán 1%-át birtokolja és ezt továbbra is minden áron védi. A mindennapos háborúknak és a további területek elvesztésének köszönhetően rengeteg harcos kényszerül elhagyni a terrorszervezetet. A külföldi harcosok számos módszerrel próbálkoznak visszatérni hazájukba. Az alábbiakban felvázolom, hogy a világ különböző pontjain az egyes államok milyen módon reagálnak a visszatérő dzsihadista harcosokra.⁵⁶

Kaukázus és a volt Szovjet köztársaságok

A szélsőséges iszlamisták régi fellegváraként megemlítendő a Kaukázus északi vonulata. Ezek a területek név szerint: Csecsenföld, Dagesztán, Észak-Oszétia, Ingusföld, Kabard-és Balkárföld, Karacsáj- és Cserkeszföld és a Sztavropoli határterület. A nacionalista szentimentalizmus és a politikai iszlám két háborút robbantott ki Csecsenföldön. Ennek köszönhetően a külföldi dzsihadista harcosoknak vonzerőt képvisel. A belpolitika miatt kialakult nézeteltérések erősítették a radikalizációt. A dzsihadistáknak 2007-ben sikerült megalakítanuk a Kaukázusi Iszlám Emirátust, amelynek célja, hogy egy független államot hozzanak létre, amely Oroszország és szövetségesei ellen vennék fel a harcot. Ebből a szervezetből vándoroltak el a csecsen külföldi harcosok Szíriába vagy Irakba. A Pankiszi-szoros nyújt melegágyat az iszlám radikális szervezetek számára, akik folyamatosan támogatják a csecseneket. A régió már régóta katonai területnek titulálható, ezt erősítik a grúz és orosz militáns erők is. A volt szovjet köztársaságok közül Dagesztán a legproblémásabb. A mindennapokat a vallási összeütközések, klánrendszerek, rengeteg bűnözés és a radikalizmus is sújtja. A szalafita vonal 1999-ben megkísérelte létrehozni a Dagesztáni Iszlám Köztársaságot, azonban ezt Oroszország sikeresen megghiúsította. Napjainkban is folyamatos erőfeszítések tapasztalhatók ennek a köztársaságnak a létrehozására.⁵⁷

Fontos megemlíteni, hogy a Kaukázusi Iszlám Állam hűségesküt tett az Iszlám Államnak, amely potenciális jelentőséggel bírhat mind az Iszlám Államnak, mind a kaukázusi államoknak. Mindemellett az Iszlám Állam jövője jelentősen befolyásolja az észak-kaukázusi radikális terrorszervezet tevékenységét és jövőjét is. Mint ahogy már említettem, az Iszlám Állam terrorszervezet napjainkra már-már elveszítette teljes hatalmát a közel-keleti térségben. A szervezetben rengeteg csecsen, dagesztáni

⁵⁶ <https://www.mi5.gov.uk/terrorist-targets>

⁵⁷ Caucasus Emirate. Mapping Militant Organizations, Stanford University
<https://cisac.fsi.stanford.edu/mappingmilitants/profiles/caucasus-emirate>

szélsőséges iszlamista harcos volt, illetve jelenleg is van. Következésképpen a Csecsenföldre, Dagesztánba és a többi kaukázusi országba, a jövőben a visszatérő szélsőséges külföldi harcosok száma emelkedni fog.

Három típusú külföldi harcos létezik. Az első csoportba tartoznak azok, akik maradnak abban az országban, ahova kiutaztak. Ők azok, akik soha nem fognak visszatérni oda, ahonnan jöttek. Rengeteg közülük, életük végéig harcol, mások pedig más militáns csoportokhoz csatlakoznak. Második csoportba azokat soroljuk, akik az adott terrorszervezet által indított vagy folytatott háborúban halnak meg. Végül a harmadik csoportba sorolhatók azok a külföldi harcosok, akik visszatérnének a kiinduló országba. Az államok hatóságai és nemzetbiztonsági szolgálatai számára a legnehezebb feladat az ilyen harcosok érkezésének felderítése. Ezek a militánsok több célból érkehetnek az adott országba. Egyik ilyen ok lehet, hogy azzal a céllal jönnek vissza, hogy véghez vigyék azt, amit egyszer elkezdtek, illetve, hogy valamilyen küldetést teljesítsenek. Más ilyen ok lehet még, hogy kiábrándultan térnek haza úgy, hogy semmilyen missziót nem teljesítenek. Ők azok, akik új életet szeretnének kezdeni.⁵⁸

Tehát összességében a kaukázusi régiókról elmondható, hogy a visszatérő dzsihadista harcosok több opcióval térnek vissza ezekre a térségekre. Elsősorban az ott tartózkodó és tevékenykedő terrorszervezetekhez fognak csatlakozni, amely azt fogja eredményezni, hogy emelkedni fog a terrorcselekmények száma a már régóta háborús övezetekben. További érdekesség, hogy a csecsen külföldi harcosok elsősorban nem a hitetlenek elleni harc miatt csatlakoznak, hanem inkább azért, hogy a Nyugat és Oroszország ellen harcoljanak. Felteszem azt a kérdést magamnak, hogy az Iszlám Állam képes lenne-e a kaukázusi térségben újra felemelkedni vagy Oroszország és szövetségesei képesek lennének-e ezt megakadályozni?

Grúzia

Grúziának a közelmúltban még semmilyen hatályban lévő speciális törvényalkotása sem volt, amellyel el tudna járni a visszatérő külföldi harcosokkal szemben. 2013-ban azonban a grúz Büntető Törvénykönyvet kiegészítették azzal, hogy az állam büntetni rendeli azon cselekményeket, amelyek összefüggésben állnak bármely terrorizmussal kapcsolatos cselekedettel. Legsúlyosabban a terrorszervezetben történő részvételt, a terrorszervezet finanszírozását bünteti.⁵⁹ Az elmúlt években mindösszesen körülbelül 200 külföldi harcos hagyta el hazáját, hogy csatlakozzon a szíriai és iraki harcokhoz. A feljegyzések alapján 54 harcos tért vissza.⁶⁰

⁵⁸ The World Factbook—North America: Canada,” Central Intelligence Agency, accessed June 21, 2017 <https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/csi-studies/studies/vol-60-no-4/the-field-of-fight-and-the-pivot.html>

⁵⁹ The Law Library of Congress: Treatment of Foreign Fighters in Selected Jurisdictions, december 2014 <https://www.loc.gov/law/help/foreign-fighters/treatment-of-foreign-fighters.pdf>

⁶⁰ https://www.researchgate.net/publication/328764597_Georgia_Terrorism_and_Foreign_Fighters?%20fbclid=IwAR20uLLCFDWrS7mrd51VLH9V2JpkjEGsKmg2TkdEYU39cqYk8qP5ZmzmnK8

Tádzsikisztán

A közép-ázsiai térségben Tádzsikisztán a legárnyaltabb ország, amely farkasszemet néz a szélsőséges iszlamizmussal, valamint a visszatérő harcosokkal. Tádzsikisztán érdekessége az, hogy egy anti-radikalista csoport bevezettetné a kötelező arcszőrzet eltávolítást. Ennek köszönhetően nagyobb számban emelkedett a szélsőséges radikalisták száma.⁶¹ Ha a radikalizmus fő forrása az arcszőrzet lenne, akkor ez a fajta politikai megoldás okos és egyszerű lenne. A tádzsikisztáni rendőrség a nyílt utcán elfogta azokat a férfiakat, akiknek az arcán valamilyen arcszőrzet volt. Ezeket a férfiakat erőszakkal vitték be a rendőrkapitányságra vagy a borbélyüzletbe, hogy levágják arcszőrzetüket. Ez a fajta erőszakos eljárás mód egy legális elégedetlenséget váltott ki a 13 000 fős muszlim közösségből. Az elégedetlenség a radikalizációhoz vezethet. Ezáltal az elégedetlen, csalódott muszlim férfiak fellázadnak vagy elhagyják otthonukat, hogy csatlakozzanak egy olyan szervezethez, amely befogadja őket.

Ellensúlyozni, illetve megakadályozni szükségszerű a Tádzsikisztánnak szánt fenyegető üzeneteket, amelyet az Iszlám Állam terrorszervezet küldött. Egy kiemelkedő tádzsikisztáni pap, Hoji Mirzo Ibronov egy meglehetősen sikeres megoldással rukkolt elő, amelyből a tádzsikisztáni kormánynak tőkét kellene kovácsolnia, amennyiben el szeretné kerülni az Iszlám Állam fenyegetéseit, valamint a külföldi harcosok kiáramlását az országból. Az országban élő imámokat kell felkérni arra, hogy az Iszlám Állam, illetve a szélsőséges iszlamizmus ellen intézzenek nyilvános beszédet.

A szíriai és iraki harcokhoz a tádzsikisztáni külügyminisztérium jelentése szerint körülbelül 1300 tádzsik állampolgár hagyta el az országot. A tádzsik kormány 72 embernek próbált segíteni a hazatérésben, azonban 34 ismételten elhagyta az államot. A 2018-as adatok szerint 147 tért vissza önkéntesen.⁶²

Kurdisztán

Kurdisztán számos erőfeszítést tett az elmúlt években annak érdekében, hogy eszközölje és megvalósítsa a demokratikus reformokat. Azonban úgy tűnik, hogy a kormány szélsőséges, túlzásba vitt fenyegetéseket titulált különböző politikai és vallási csoportoknak, akik a kormány ellen vannak. A kurd kormány megkísérelte kiszorítani az amúgy is kisebbségben lévő üzbég kisebbséget. Következésképpen további politikai, vallási instabilitásra, ellenségeskedésre lehet számítani, továbbá a radikalizmus is nagyobb teret kaphat. A kurd hadsereg az elmúlt években rengeteg támadást hajtott végre az Iszlám Állam ellen. A terrorszervezet nagy számban veszített el a területéből a kurd Pesmergáknak köszönhetően.

Az Iszlám Állam soraiba rengeteg kurd önkéntes csatlakozott, szám szerint közel 500 fő. A legutóbbi adatok alapján 44 külföldi harcos tért vissza hazájába.

⁶¹ SARKOROVA, Anora www.bbc.com/news/world-asia-35372754

⁶² https://www.washingtonpost.com/graphics/2018/world/isis-returning-fighters/?utm_term=.d6233ba635eb

Kazahsztán

Az International Centre for the Study of Radicalisation and Political Violence kutatásai szerint Kazahsztánt közel 500 külföldi harcos hagyta el, hogy az iraki és a szíriai konfliktushoz csatlakozzanak. Egy részük Oroszországban radikalizálódott, mivel az Iszlám Állam propagandáját kihasználva, megkísérelte az országban élő különböző, kisebbségi etnikumokat a saját oldalára átállítani. Az al-Hayat nevű médiái oldal fontos szerepet játszik a terrorszervezet propagandájában. A médiával karöltve kihasználják a különböző országokban élő nőket és gyerekeket, hogy felszólaljanak az Iszlám Állam mellett. Feladatuk, hogy a terrorszervezetet multigenerációs és multinacionális csoportnak tüntessék fel. Következésképpen, ez brutális és hatalmas felháborodást keltet a kazahsztáni népben és a független iszlamista csoportokban. A kazahok teljes mértékben elutasították azt a nézetet, amelyet az Iszlám Állam képvisel. Nyíltan kijelentették, hogy az igaz Iszlám vallásnak semmi köze nincs az Iszlám Államhoz.

A kazahsztáni kormány szigorításokat vezetett be a nyílt utcákon történő beszédek, kinyilatkoztatások miatt. Ennek ellenére, a Közép-ázsiai országok közül még mindig Kazahsztán az, amelyik a legszabadabb és legdemokratikusabb. Nurszultan Abisuli Nazarbajev, Kazahsztán elnökét egyenesen dicsőítik azért, amit az államért tett. Mint ahogy minden Közép-ázsiai ország, úgy Kazahsztán is folyamatosan küzd a terrorizmus és a radikalizmus valamely formája ellen. Első lépésben meg kell akadályozni a vallási üldöztetéseket, amely a radikalizmus egyik fő forrása lehet. A kazahsztáni kormány szigorításként vezette be az online oldalak, illetve a média megfigyelésének lépését.

Afganisztán

Afganisztán 2001. szeptember 11-e után került napirendre a Nyugat listáján. Az al-Kaida által elkövetett terrortámadás mindenkit megrázott. Oszáma bin Ládén a médiát kihasználva külföldi harcosokat szólított fel arra, hogy csatlakozzanak az al-Káidához. Körülbelül 10-20 000 külföldi harcos fordult meg a terrorszervezetben 1996 és 2001 között. A talibánok és az al-Káida napjainkban is hatalmas problémákat okoznak mind a helyi erőknél és a környező államoknak, mind a Nyugat számára. Afganisztán 2001 óta mágnesként vonzotta a külföldi harcosokat.⁶³ A legfrissebb kutatási eredmények szerint feltehetőleg 120 külföldi tért vissza hazájába. Az afgán kormánynak fel kell vennie a küzdelmet ezekkel a harcosokkal szemben, mivel nagy esély van arra, hogy a talibánokhoz vagy más terrorcsoportokhoz fognak csatlakozni. Afganisztán helyzete a mai napig a leginstabilabb, ezért szükséges a radikalizmus és a terrorizmus elleni harc.

⁶³ Center for Strategic & International Studies: Foreign Fighters in History
http://foreignfighters.csis.org/history_foreign_fighter_project.pdf

Balkáni államok

A külföldi harcosok a balkáni országokból a világ különböző pontjain nagy számban vannak jelen. Elsősorban olyan államok területén, ahol valamilyen fegyveres konfliktus zajlik. Szíriától és Iraktól egészen Ukrajnáig különböző terrorcsoportoknak a tagjai. A balkáni országok közösségeiben számos ok miatt - mint például a szegénység, éhezés, nem megfelelően működő állami intézmények, a nemzeti bűncselekmények, valamint a muszlim közösségnek a periferiára szorulása - magas szintű az elégedetlenség és a viszálykodás. A nyomornegyedekben élő emberek igyekeznek minden lehetőséget kétségbeesetten megragadni, amely hordozza magában a szegény sorból való kitörés lehetőségét. Ezekben az országokban, ahol kiszámíthatatlan az élet, a radikalizmus könnyedén és hatásosan teret hódíthat. Ezért a kormányoknak kiemelt feladata, hogy megakadályozzák a radikalizmust, valamint, hogy felvegyék a „harcot” a visszatérő külföldi harcosokkal.⁶⁴

A legfrissebb adatok szerint, 2011 és 2016 között közel 900-1000 külföldi harcos hagyta el a balkáni térséget. Az említett időintervallumban 250 fő tért vissza hazájába, azonban sokan még mindig a terrorszervezetek soraiban élik mindennapjaikat. Néhányan közülük meghaltak. 2016 után a visszatérők száma folyamatosan emelkedett.⁶⁵ A balkáni országok közül, Bosznia- Hercegovinából közel 260 fő, Koszovóból 316 fő, Albániából 136 fő, Makedóniából 135 fő, illetve Szerbiából 42 fő külföldi harcos érkezett önkéntesen a szíriai és iraki frontra. Történelmi szemszögből nézve megfigyelhető, hogy a boszniai háború mudzsáhid egységének fennmaradt tagjai és családtagjai hagyták el a térséget. Bosznia mellett Koszovóból és Albániából, valamint az egykori jugoszláv tagállamokból is nagy számban érkeztek önkéntesek. Azok a harcosok, akik visszatérnek hazájukba, letartóztatásra számíthatnak, kivéve Horvátországot, ahol nem tiltott a külföldi háborúban való részvétel. Az elmúlt években az Iszlám Állam terrorszervezet rengeteg túszt ejtett a balkáni térségből. A „kalifátus” bukása után feltehetően visszatérnek majd hazájukba.⁶⁶

Ahhoz, hogy megértsük, hogy mivel kell farkasszemet néznie a balkáni államoknak, először meg kell vizsgálni a történelmi hátteret. A külföldi harcos, mint jelensége nem újdonság ebben a régióban. A Jugoszlávia bukása utáni időszak kifejezetten hátrányt jelentett a balkáni térségnek. Bosznia az 1992-es függetlenedése után mágnesként vonzotta a külföldi harcosokat. A boszniai szerbek egyenesen elutasították ezt a lépést, ezért katonai műveletekhez folyamodtak a boszniai muszlimok ellen, akik a szerb hadseregből váltak ki. A rengeteg kegyetlen támadásnak és az etnikai üldöztetésnek, kínzásnak köszönhetően magához vonzotta a Közel-keleti mudzsáhid harcosokat, akik

⁶⁴ Institute For Foreign Affairs and Trade: Returning from violence: How to tackle the foreign fighters' problem in the Western Balkans

<http://www.europeum.org/data/articles/kki-west-balkan-pdf-final-2.pdf>

⁶⁵ Stratpol Strategic Policy Institute, Asya Metodieva: Balkan Foreign Fighters Are Coming Back: What Should Be Done? http://stratpol.sk/wp-content/uploads/2018/01/Metodieva_Returnees_Western_Balkans_Stratpol_FINAL.pdf

⁶⁶ https://balkanimozaik.blog.hu/2019/02/25/nyugat-balkani_harcosok_az_iszlam_allam_katonai_kozott?fbclid=IwAR1Ft0o66Lx6EmUNg-CM8wyQ0MfZvBxuKkpfvxZhCC2B_Bm4JRvDCI36p4M

azt vallották, hogy Bosznia muszlim ország, ezért a muszlimoknak kötelessége megvédeni azt. A háborút követően a legtöbb külföldi harcos elhagyta Bosznia területét és visszatért a Közel-Keletre, azonban némelyikük a szomszédos Koszovóhoz csatlakozott, ahová a konfliktusok tovább terjedtek. A külföldi harcosok mellett a saját hazájukban radikalizálódott egyének is csatlakoztak a háborúhoz. A radikalizmushoz a fent említett okok (háborúk, etnikai, vallási üldöztetések) is hozzájárultak. A Balkánon élő radikalizálódott muszlimok kötelességüknek érezték, hogy saját vallási és etnikai népüket, országukat megvédjék, ezért különböző terrorszervezetek, bűnszervezetek soraiba szegődtek.

Az Iszlám Állam felbukkanásával a radikális iszlamisták számára a balkáni térség igazi dzsihadista fészekké nőtte ki magát. A szíriai polgárháború kitörésével a régió radikalizálódott muszlimjai kötelességüként érezték, hogy viszonzják azt, amit egykor a Közel-Keleten élő muszlimok tettek értük. Az Iszlám Állam bukása után jelenleg is, és a jövőben is lehet folyamatosan számítani a visszatérő külföldi harcosokra. A Soufan Center legfrissebb adatai szerint Bosznia- Hercegovina területére 46 fő, Koszovóba 117 fő, Albániába 40 fő, Makedóniába 80 fő, Szerbiába pedig 9 fő tért vissza hazájába. Ezekbe a számokba természetesen beletartoznak a nők és a gyerekek is.⁶⁷ A balkáni országoknak a közeli és a távoli jövőben folyamatosan fel kell vennie a küzdelmet a visszatérő dzsihadista harcosokkal szemben. A dzsihadisták rengeteg opció közül választhatnak visszatértükkor. Közösén összefogva újabb terrorszervezeteket alakítanak, vagy a már meglévő terrorszervezetekhez csatlakoznak, különböző bűnszervezetekhez szegődnek. Az államoknak a rehabilitációt, illetve az integrációt kell előtérbe helyezniük.

Amerikai Egyesült Államok

Az Amerikai Egyesült Államok helyzete a külföldi harcosok témájában a többi államhoz viszonyítva eltérő. A lakosság számához képest kevés külföldi harcost küld olyan övezetekbe, ahol válság van. A körülbelül 320 milliós országból közel 250 külföldi harcos hagyta el hazáját, hogy csatlakozzon Szíria és Irak harcmezőire. Az Egyesült Államokban zajló toborzási módszerek is jelentősen eltérnek az eddigiektől. Minneapolis városa az a hely, ahol a legtöbb külföldi harcost toborozták saját soraikba a terrorszervezetek. Ennek legfőbb oka, hogy az egész államban itt él a legtöbb szomáliai-amerikai állampolgár, akik az al-Shabaab terrorszervezethez csatlakoztak. A legtöbb csatlakozott külföldi harcosnak az Iszlám Állam bizonyult szimpatikusabbnak. Az amerikai titkosszolgálatok felmérései szerint a toborzók a közösségi médiát felhasználva csábították soraikba a szomáliai-amerikai állampolgárokat. A toborzott személyeket illetően nincs általános profil. A célszemélyek diákok, tinédzserek, húszas éveikben járó fiatalok, és azok a felnőtt emberek, akik a perifériára kerültek a társadalomban. A

⁶⁷ Richard Barrett egy brit diplomata és egy volt brit különleges ügynök (MI5 vagy MI6) Ali Soufan egy volt FBI ügynök, aki hozzájárult tanulmányaival ehhez a kötethez. The Soufan Center, BARRETT, Richard: Beyond The Caliphate: Foreign Fighters and the Threat of Returnees <https://thesoufancenter.org/wp-content/uploads/2017/11/Beyond-the-Caliphate-Foreign-Fighters-and-the-Threat-of-Returnees-TSC-Report-October-2017-v3.pdf>

legnagyobb problémát az okozta, hogy a szomáliai állampolgárok nem voltak hajlandóak beilleszkedni az amerikai társadalomba.⁶⁸ A legfrissebb adatok szerint eddig 7 fő tért vissza az Amerikai Egyesült Államokba.⁶⁹

Összegzés, következtetések

Ebben a tanulmányban célul tűztem ki a radikalizmus és a deradikalizmus folyamatának a bemutatását mikro, mezo és makro szinten. Figyelembe vettem a csoporton belüli tagság és a csoportok közötti kontextust, ami a radikalizmus alapjait formálja. A radikalizmust, mint fogalmat és folyamatot rendkívül nehéz megérteni. Ez abból adódhat, hogy az emberek folyamatosan változnak. Fontosnak tartom továbbá kihangsúlyozni azt, hogy a radikalizmus nemcsak azokat az embereket érinti, akiknek az elméje nem a megfelelő módon működik, hanem azokét is, akiknek az elméje, gondolkodásmódja, világnézete ép. A radikalizmus katalizátorai közé lehet sorolni a szegénységet, a politikai és gazdasági életből való kirekesztést, a munkanélküliséget, a bűnszervezeteket, a fiatalkori bűnözést, ideológiai hatásokat és összességében az integráció nem megfelelő működését. Ahhoz, hogy fel tudjunk lépni a radikalizmus ellen, először létfontosságú a gyökerek megismerése. Fontos az is, hogy megismerjük a radikalizáció fogalmát, történetét és összefüggéseit. Területekre lebontva, megismerhetjük az egyes országokban, régiókban, városokban és városrészekben megnyilvánuló radikalista csoportokat és azok tagjait. Évről évre egyre több sebezhető ember lesz a Földön, ezért az államoknak fel kell készülniük olyan deradikalizációs programokkal, amelyekkel képesek lehetnek megelőzni az egyén radikalizálódását.

Vizsgált témám, a külföldi harcosok jelensége már a távoli múltban is jelen volt. Ezáltal következtetni lehet arra, hogy nagy valószínűséggel a közeli és a távoli jövőben is számottevően jelen lesz. Az államok nem tudnak olyan hatékony megoldást kitalálni, amely teljes egészében megoldaná a külföldi harcosok problematikáját. Azonban lehetséges a radikalizálódás vonzóságát csökkenteni bizonyos megoldásokkal. Megfigyelhető, hogy a világ bármely pontján élő külföldi harcosok száma és motivációja különbözik. A visszatérők száma is országonként eltérő. Az Iszlám Állam „kalifátusának” bukása után számítani lehet érkezésükre, ezért az államoknak elsődleges feladata egy működő átfogó, európai szintű radikalizáció elleni stratégia kialakítása. Mindamellet megerősíteni célszerű Európa és a többi kontinens országai között az együttműködést. Szem előtt kell tartani azt, hogy a túlzott katonai lépések a Közel-Keleten vagy más térségben (Európa, Egyesült Államok stb.) újabb radikalizációhoz vezethetnek.

Végezetül kiemelem a prevenció és a deradikalizáció fontosságát. Ahhoz, hogy megakadályozzuk azt, hogy egyáltalán a külföldi harcosok ilyen nagy számban csatlakozzanak különböző terrorszervezetekhez, jól működő deradikalizációs

⁶⁸ MCENROE, Paul- SHERRY, Allison: Minnesota Leads the Nation in Would-Be ISIL Terrorists From U.S., Report Finds: Star Tribune. <http://www.startribune.com/minnesotaleads-the-nation-in-would-be-isil-terrorists-from-u-s-report-finds/329942131/>

⁶⁹ The Soufan Center, BARRETT, Richard: Beyond The Caliphate: Foreign Fighters and the Threat of Returnees <https://thesoufancenter.org/wp-content/uploads/2017/11/Beyond-the-Caliphate-Foreign-Fighters-and-the-Threat-of-Returnees-TSC-Report-October-2017-v3.pdf>

programokra lesz szükség. Európai szinten számos ország dolgozott már ki ilyen programokat, mint például Németország, Franciaország, Dánia, Egyesült Királyság stb. A prevenció és a deradikalizáció mellett rendkívül hasznos és fontos a rehabilitáció, és az integráció alkalmazása, biztosítása. A legfontosabb elem a rehabilitációban maga a társadalom, annak állampolgárai. Az államok rehabilitációs programjai nem lehetnek eredményesek, ha az állampolgárok nem fogadják be a rehabilitáltakat. Ha megbélyegzetteknek tekintenek rájuk, ha előítéleteik erősebbek az empátiánál, esélyt sem adnak a visszailleszkedéshez, akkor ismét a társadalom periferiájára kényszerülhetnek. Ez az újra-radikalizálódás felé vezetheti őket. Tehát az integráción túl inklúzióra is szükség van.

A radikalizmus és a külföldi harcosok témáját kifejtve úgy gondolom, hogy célszerű további kutatásokat végezni ebben a témakörben. Az államok, mind Európában, mind Európán kívül deradikalizációs programjait megvizsgálva fontos információkat kaphatunk hatásukról, sikerességükről.

Felhasznált irodalom

1. DR. HANKISS Ágnes előadása: Kihívások és ellentmondások a terrorizmus elleni harcban
http://www.hamvasintezet.hu/wp-content/uploads/2018/09/hankiss_el%C5%91ad%C3%A1s_a_terrorizmus_rubik_kock%C3%A1ja_20130930.pdf
2. KASZNÁR Attila: A bioterrorizmus
3. http://epa.oszk.hu/02900/02932/00002/pdf/EPA02932_terror_elharitas_2012_2_04.pdf
4. KIS-BENEDEK József: Dzsihadista fészkek, mint a terrorizmus lehetséges kiindulópontjai
http://real.mtak.hu/54746/1/HT_2017_96_113_u.pdf
5. KIS-BENEDEK József (2016): Dzsihadizmus, radikalizmus, terrorizmus
6. DOOSJE, Bertjan- MOGHADDAM, Fathali M.- KRUGLANSKI, Arie W.- DE WOLF, Arjan-MANN, Liesbeth- FEDDES, Allard R.: Terrorism, radicalization and de-radicalization, ScienceDirect
https://nvvb.nl/media/cms_page_media/694/Terrorism%2C%20radicalization%20and%20de-radicalization.pdf?fbclid=IwAR1KA0uP94S5We6afxmiY_klLaIq-6PsyjBGJFhW2ZLZW4qd1QFY1GM7UMM
7. BLOMBERG, Brock S.- GAIBULLOEV, Khusrav- SANDLER, Todd: Terrorist group survival: ideology, tactics, and base of operations. Public Choice 2011, 149:263-280.
https://link.springer.com/article/10.1007/s11127-011-9837-4?fbclid=IwAR33Bh6wSOvsQ86OWRXFLQGN8IMT9M_LHfO21jY47dbc8LkJLrsibSMOk_gg
8. Bundeskriminalamt, ROY, Oliver: What is the driving force behind jihadist terrorism? – A scientific perspective on the causes/circumstances of joining the scene. Bundeskriminalamt, November 2015,

9. http://www.bka.de/nn_195186/EN/Publications/AutumnConferences/
10. Caucasus Emirate. Mapping Militant Organizations, Stanford University
<https://cisac.fsi.stanford.edu/mappingmilitants/profiles/caucasus-emirate>
11. Center for Strategic & International Studies: Foreign Fighters in History
http://foreignfighters.csis.org/history_foreign_fighter_project.pdf
12. CIA, The World Factbook—North America: Canada,” Central Intelligence Agency, accessed June 21, 2017 <https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/csi-studies/studies/vol-60-no-4/the-field-of-fight-and-the-pivot.html>
13. DOOSJE, Bertjan- VAN DEN BOS, Kees- LOSEMAN Annemarie, FEDDES, Allard R.- MANN, Liesbeth: “My In-group is Superior!”: Susceptibility for Radical Right-wing Attitudes and Behaviors in Dutch Youth. Negotiation Confl Manage Resolution 2012, 5:253-268.
<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1750-4716.2012.00099.x>
14. DR. SCHMID, Alex P.: Radicalisation, De-Radicalisation, Counter-Radicalisation: A Conceptual Discussion and Literature Review, ICCT Research Paper, March 2013
<https://www.icct.nl/download/file/ICCT-Schmid-Radicalisation-De-Radicalisation-Counter-Radicalisation-March-2013.pdf>
15. European Parliament, The return of foreign fighters to EU soil
[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/621811/EPRS_S_TU\(2018\)621811_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/621811/EPRS_S_TU(2018)621811_EN.pdf)
16. FBI, Federal Bureau of Investigation, Preventing Violent Extremism in Schools, January 2016
<https://info.publicintelligence.net/FBI-PreventingExtremismSchools.pdf>
17. Institute For Foreign Affairs and Trade: Returning from violence: How to tackle the foreignfighters’ problem in the Western Balkans
<http://www.europeum.org/data/articles/kki-west-balkan-pdf-final-2.pdf>
18. JONES, Seth G.- LIBICKI, Martin C.: How Terrorist Groups End: Lessons for Countering Al Qa’ida (monograph MG-741-1). RAND 2008.
https://books.google.hu/books?hl=hu&lr=&id=e0D1_VCKZLUC&oi=fnd&pg=PP1&ots=dy%2019.%20VMcqRxfT&sig=GcjGWlGfXGQWH2ZgBgzaaQIiLN0&redir_esc=y&fbclid=IwAR2YuMxTNNwOC0Y1jKRamiZyOoyv9C1zj_0PiEj9pGFE54lvkgYQ_Csf8-%2020.%20i4#v=onepage&q=splinter&f=false
https://books.google.hu/books?hl=hu&lr=&id=e0D1_VCKZLUC&oi=fnd&pg=PP1&ots=dy
19. MOGHADDAM, Fathali M.: The Staircase to Terrorism: A Psychological Exploration. Am Psychol 2005,60:161-169
[http://refhub.elsevier.com/S2352-250X\(16\)30081-1/sbref0275](http://refhub.elsevier.com/S2352-250X(16)30081-1/sbref0275)
20. McENROE, Paul and SHERRY, Allison: Minnesota Leads the Nation in Would-Be ISIL Terrorists From U.S., Report Finds: Star Tribune.
<http://www.startribune.com/minnesota-leads-the-nation-in-would-be-isil-terrorists-from-u-s-report-finds/329942131/>
21. Shivit Bakrania: Counter- and de-radicalisation with returning foreign fighters

- <https://www.gov.uk/dfid-research-outputs/counter-and-de-radicalisation-with-returning-foreign-fighters-gsdrc-helpdesk-research-report-1140?fbclid=IwAR3zT4GbM-LGYYFLTygdHBxdIELYBGQpIGzcutAKD0h20JO2BDo9fXzduXM>
22. Stratpol Strategic Policy Institute, Asya Metodieva: Balkan Foreign Fighters Are Coming Back: What Should Be Done?
https://www.stratpol.sk/wp-content/uploads/2018/01/Metodieva_Returnees_Western_Balkans_Stratpol_FIN_AL.pdf
23. The Enigma of Lone Wolf Terrorism: An Assessment
<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1057610X.2010.501426?fbclid=IwAR2-ToJ9wYcMRhKyNu4V8H0NUUdEIWtRSFFHkUJRbiIyy54KXwk76mk6QTU&>
24. The Law Library of Congress: Treatment of Foreign Fighters in Selected Jurisdictions, December 2014
<https://www.loc.gov/law/help/foreign-fighters/treatment-of-foreign-fighters.pdf>
25. The Soufan Center, BARRETT, Richard: Beyond The Caliphate: Foreign Fighters and the Threat of Returnees, October 2017
<https://thesoufancenter.org/wp-content/uploads/2017/11/Beyond-the-Caliphate-Foreign-Fighters-and-the-Threat-of-Returnees-TSC-Report-October-2017-v3.pdf>
26. WEBBER, David- KLEIN, Kristen- KRUGLANSKI, Arie- BRIZI, Ambra- MERARI, Ariel: Divergent Paths to Martyrdom and Significance Among Suicide Attackers. Terror Polit Violence 2016.
<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/09546553.2015.1075979>
27. <https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/csi-studies/studies/vol-60-no-4/the-field-of-fight-and-the-pivot.html?fbclid=IwAR01csWEMaoT8LhdkUcF9NsLF5Z3-ICnwAk9VWU3SWNaJ2-ZaAXaS7VQ3JM>
28. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/bk.html>
29. <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/397.html#ID>
30. <https://www.mi5.gov.uk/terrorist-targets>
31. https://balkanimozaik.blog.hu/2019/02/25/nyugat-balkani_harcosok_az_iszlam_allam_katonai_kozott?fbclid=IwAR2ErNxsajT4fXrgsR6Y0dm-wU2FryAFYJqcbt797nw0wu9hGxhcoID5o
32. https://www.researchgate.net/publication/328764597_Georgia_Terrorism_and_Foreign_Fighters?fbclid=IwAR20uLLCFDWrS7mrd5IVLH9V2JpkjEGsKmg2TkdEYU39cqYk8qP5Zmzm_nK8
33. https://www.washingtonpost.com/graphics/2018/world/isis-returning-fighters/?utm_term=.d6233ba635eb
34. <https://www.sis.gov.uk/>

35. Press release, FBI and Europol strengthen joint fight against foreign terrorist fighters <https://www.europol.europa.eu/newsroom/news/fbi-and-europol-strengthen-joint-fight-against-foreign-terrorist-fighters>